

Programa de dones del món rural i marítim de Catalunya 2013-2015

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Agricultura, Ramaderia,
Pesca, Alimentació i Medi Natural**

Programa de dones del món rural i marítim
de Catalunya 2013-2015

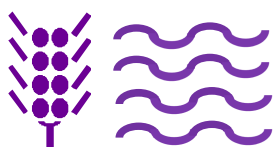
© Generalitat de Catalunya
Departament d'Agricultura, Ramaderia,
Pesca, Alimentació i Medi Natural

Primera edició: octubre de 2013

Dipòsit legal: B.24754-2013

Programa de dones del món rural i marítim de Catalunya 2013-2015

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Agricultura, Ramaderia,
Pesca, Alimentació i Medi Natural**

Índex

	<i>Pàgina</i>
1 Introducció i finalitat del Programa	9
2 Antecedents i marc normatiu	
2.1 Antecedents	11
2.1.1 Les polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya	11
2.1.2 L'acció del DAAM i l'oportunitat del Programa de dones del món rural i marítim	12
2.2 Marc normatiu	15
2.2.1 Marc normatiu europeu	16
2.2.2 Marc normatiu estatal	17
2.2.3 Marc normatiu nacional	19
3 Àmbit d'aplicació del Programa	
3.1 Abast	20
3.2 Durada	21
4 Enfocament metodològic	
4.1 Metodologia	23
4.2 Procés d'elaboració del Programa	24
5 Dades de referència	
5.1 Dades demogràfiques	25
5.2 Aspectes clau en la qualitat de vida de les dones en les zones rurals	31
5.2.1 Usos del temps, mobilitat, infraestructures, TIC, serveis i formació	31
5.2.2 Emprenedoria	65
5.2.3 Visibilitat i reconeixement	74
5.2.4 Participació	77
5.3 Les dones al sector pesquer, aqüícola i maritimorecreatiu	81
5.3.1 Sector pesquer i aqüícola	81
5.3.2 Sector maritimorecreatiu	87
5.4 DAFO	92

Pàgina

6 Estructura del Programa

6.1 Principis rectors	95
6.2 Objectius estratègics i objectius operatius	96
6.3 Tipologies d'actuació	101
6.4 Instruments de coordinació, seguiment i avaluació	103

7 Annex

7.1 Glossari de termes	105
7.2 Bibliografia	113

Índex de figures

	<i>Pàgina</i>
Figura 1. Programa 2013-2015 i les actuacions anuals	22
Figura 2. Metodologia participativa de cercles concèntrics del Programa	23
Figura 3. Fases de l'elaboració del Programa	24
Figura 4. Mapa de Catalunya segons percentatge de ruralitat	27
Figura 5. Índex de masculinitat i sobreenvelliment per comarques. 2011	29
Figura 6. Mapa de l'evolució de la població 2001-2008. Taxa acumulada anual	36
Figura 7. Mapa de l'accessibilitat viària mitjana territorial	38
Figura 8. Equipament de banda ampla l'any 2011	40
Figura 9. Mapa de les zones rurals amb més demanda potencial d'ajuts de dependència	42
Figura 10. Mapa de les places en centres de dia per a persones grans a les comarques rurals, 2012	43
Figura 11. Mapa de places de centres residencials a les comarques rurals, 2012	44
Figura 12. Distribució territorial dels sectors econòmics l'any 1980 versus l'any 2008	48
Figura 13. Joves aturades versus total de joves aturats a les comarques rurals	59
Figura 14. Aproximació a la pobresa; pes de les pensions no contributives entre els pensionistes per comarques, 2007	63
Figura 15. Tipologia de la diversificació de les explotacions agràries	70
Figura 16. Percentatge de dones titulars d'establiments de turisme rural a Catalunya	73
Figura 17. Percentatge de dones titulars d'explotació agrària (2003-2005)	76
Figura 18. Volum d'associats i % de dones associades en comarques rurals en cooperatives federades (2009)	80
Figura 19. La imatge de la dona en la publicitat de vaixells	89
Figura 20. La imatge de la dona en les revistes nàutiques	90
Figura 21. La imatge de la dona en la publicitat de fires nàutiques	91

Pàgina

Figura 22. Principis rectors del Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015	95
Figura 23. Objectius estratègics	96
Figura 24. Circuit d'elaboració, monitorització i control de les actuacions del Programa de dones del món rural i marítim	103

Índex de gràfics

Pàgina

Gràfic 1.	Piràmide de població de les comarques rurals catalanes. 2012	28
Gràfic 2.	Piràmide de població. Comparativa total versus rural. Espanya 2009	30
Gràfic 3.	Masculinització/feminització de les zones rurals a Espanya	30
Gràfic 4.	Minuts al dia dedicats per homes i dones a activitats de la llar en el conjunt de la societat europea	32
Gràfic 5.	Activitats diàries (hores) en un dia mitjà per sexe. Catalunya 2010-2011	33
Gràfic 6.	Evolució de la migració interior (2000-2011): saldo migratori a les comarques rurals. Saldo total Evolució de la migració interior (2000-2011): saldo migratori de dones joves a les comarques rurals	35
Gràfic 7	Escletxa de gènere en estudis superiors segons grups d'edat en zones rurals	45
Gràfic 8.	Escletxa de gènere en els índexs d'emprenedoria i treball per compte d'altri en zones rurals	49
Gràfic 9.	Edat mitjana dels afiliats agraris per règim i sexe	50
Gràfic 10.	Població ocupada femenina, distribució segons sectors econòmics, 2010	51
Gràfic 11.	Segregació horitzontal: escletxa de gènere per sectors d'ocupació del medi rural espanyol, 2011	52
Gràfic 12.	Afiliats al RGSS per sexe, edat i branca d'activitat. Comarques rurals	53
Gràfic 13.	Afiliats al RETA per sexe, edat i branca d'activitat. Comarques rurals	54
Gràfic 14.	Afiliats al REA segons sexe i edat a les comarques rurals catalanes	55
Gràfic 15.	Contracte temporal al món rural segons sexe i grups d'edat (%), 2011	60
Gràfic 16.	Tipus de jornada laboral i índex de concentració de dones i homes en les zones rurals (%)	61
Gràfic 17.	Distribució salarial i índex de concentració de dones i homes en el medi rural (%), 2011	62
Gràfic 18.	Escletxa salarial de gènere al medi rural segons rang salarial	62

Pàgina

Gràfic 19. Segregació vertical: escletxa de gènere en la població laboral del medi rural	64
Gràfic 20. Posició laboral al món rural segons sexe i tipus de municipi (%), 2011	65
Gràfic 21. Caps d'explotació per edat i sexe	67
Gràfic 22. Sol·licitants de l'ajut a la incorporació com a jove agricultor/a en els anys 2012-2013	71
Gràfic 23. Sol·licitants de l'ajut a la incorporació com a jove agricultor/a l'any 2013 per demarcacions	72
Gràfic 24. Perfil dels declarants de la DUN 2013	75
Gràfic 25. Perfil dels declarants de la DUN 2013 per trams d'edat i sexe	76
Gràfic 26. Presència de la dona en els llocs de representació i presa de decisions en l'àmbit rural	78
Gràfic 27. Dones promotores i dones en òrgans decisoris dels Grups d'Acció Local (LEADER)	81
Gràfic 28. Evolució de la presència de dones en la formació nauticopesquera	88

Índex de taules

Pàgina

Taula 1.	Població i superfície en comarques rurals de Catalunya segons criteris de l'OCDE (<150 ha./km ²)	26
Taula 2.	Índex d'envelliment i masculinitat. 2011	28
Taula 3.	Temps dedicat al treball domèstic. Espanya	34
Taula 4.	Ús de les TIC en els darrers 3 mesos per persones entre 16 i 74 anys. 2011	39
Taula 5.	Taxa d'inactivitat laboral a les zones rurals espanyoles	56
Taula 6.	Atur registrat per sexe a les zones rurals 2008-2012	57
Taula 7.	Atur registrat per sexe i trams d'edat a les zones rurals, maig de 2013	58
Taula 8.	Activitat emprenedora femenina a Catalunya. Evolució (valors en %)	66
Taula 9.	Afiliació al REM per sexe i activitat (nombres absoluts i percentatges per activitat)	84
Taula 10.	Presència femenina per tipologies de treballs del mar	85
Taula 11.	Evolució 2009-2011 de la presència de dones a cada confraria de pescadors de Catalunya	86
Taula 12.	Evolució 2009-2011 de la presència de dones a les confraries de pescadors de Catalunya	87
Taula 13.	Titulacions nàutiques d'esbarjo 2008, 2009, 2010, 2011 i part de 2012	88
Taula 14.	DAFO Debilitats	92
Taula 15.	DAFO Amenaces	93
Taula 16.	DAFO Fortaleses	93
Taula 17.	DAFO Oportunitats	94

1 Introducció i finalitat del Programa

Fa més de 20 anys que el Govern de la Generalitat va iniciar accions per transformar i millorar la situació de les dones a Catalunya, i és innegable que s'han produït avenços significatius en les polítiques d'igualtat. Tanmateix, la realitat segueix mostrant evidències de la persistència de desigualtats i desavantatges entre la situació de les dones i els homes en molts àmbits, motiu pel qual cal continuar treballant per avançar i reforçar les polítiques de dones, promovent accions davant de la societat en general i del sector agrari i del mar en particular.

Encara avui, al món rural i marítim, les dones viuen una doble invisibilitat, pel fet de ser dones i per desenvolupar-se en aquest sector tradicionalment masculí. Moltes dones participen de manera informal, irregular i precària en el mercat de treball perquè el caràcter majoritàriament familiar d'aquestes empreses amaga molt sovint l'important paper de les dones en tasques que elles han d'adaptar i compaginar amb responsabilitats familiars i domèstiques. L'any 1985, un estudi de la Comissió Europea revelava que el 68% de les dones del món rural col·laborava en l'explotació familiar sense gaudir d'estatut jurídic ni professional; 25 anys després, tot i que s'observa una millora evident en molts aspectes, només 3 de cada 10 dones consten com a titulars de l'explotació agrària familiar.

Tot i així, les dones tenen un paper estratègic en la realitat del segle XXI, tant en l'explotació agrària i ramadera com en el desenvolupament rural en la seva totalitat i en l'àmbit marítim i pesquer. Es disposa d'indicadors de context que assenyalen que s'està produint un procés significatiu de reestructuració de les explotacions cap a formes de gestió empresarials, on la diversificació de les activitats és una de les claus per avançar en termes de millora econòmica i competitivitat. Les activitats rurals i marítimes tenen una importància cabdal en el benestar de les persones, la conservació de la biodiversitat, el manteniment i la revalorització dels patrimonis natural, artístic, històric i cultural, i també la seguretat alimentària, i és aquí on trobem un lloc destacat per al talent i l'aptitud inherent a la dona per fer front a la complexitat i diversitat de l'entorn. Les dones són "l'espina dorsal de la seguretat alimentària i el motor del canvi en les zones rurals", en paraules recents del president de l'Assemblea de les Nacions Unides.

L'Estratègia europea per a la igualtat 2010-2015 recull textualment que "... per aconseguir els objectius de l'Europa 2020, és a dir, un creixement intel·ligent, sostenible i integrador, cal utilitzar el potencial i els talents de les dones d'una manera més extensa i eficaç". I, així mateix, el Pacte europeu per a la igualtat de gènere 2011-2020 del Consell de la Unió Europea reconeix que "... la igualtat entre

dones i homes constitueix un valor fonamental de la UE, i les polítiques d'igualtat de gènere són vitals per al creixement econòmic, la prosperitat i la competitivitat". El creixement sostenible no és possible sense l'aprofitament de la totalitat dels recursos, i no s'aconseguirà un alt nivell d'ocupació si les dones segueixen quedant excloses d'un mercat laboral cada vegada més competitiu.

Per tot això, la redacció i posada en marxa del primer Programa de dones del món rural i marítim constitueix una iniciativa del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM), en el marc del nou Pla estratègic de polítiques de dones 2012-2015 aprovat pel Govern de la Generalitat el passat 20 de novembre de 2012.

El Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015 pretén ser una eina per millorar el reconeixement, fer més visible la tasca de la dona i el seu talent en aquests sectors concrets i esdevenir un mecanisme que impulsi l'intercanvi d'iniciatives, posi en evidència les desigualtats en els àmbits econòmics, laborals i de participació social, i a la vegada faciliti la identificació d'actuacions que, dins de les possibilitats i els recursos disponibles, el DAAM pugui dur a terme i/o fomentar, afavorint la creació de sinergies amb la resta de departaments i organismes públics de la Generalitat escoltant i fent partícips les entitats associatives de dones d'arreu del territori català.

En definitiva, el Programa vol contribuir, en la mesura que correspongui, a ampliar les polítiques d'igualtat de gènere en el si del món rural i marítim, tot considerant que l'assoliment de majors quotes d'igualtat entre homes i dones contribueix a fer possible una evolució positiva del creixement econòmic i l'ocupació, i, per tant, una millora de la qualitat de vida del conjunt de la població.

2 Antecedents i marc normatiu

2.1 Antecedents

2.1.1 Les polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya

2.1.2 L'acció del DAAM i l'oportunitat del Programa de dones del món rural i marítim

2.2 Marc normatiu

2.2.1 Marc normatiu europeu

2.2.2 Marc normatiu estatal

2.2.3 Marc normatiu nacional

2.1 Antecedents

2.1.1 Les polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya

L'any 2014 es compliran 25 anys de polítiques de dones a Catalunya. En aquest quart de segle, tal com ha succeït en l'àmbit estatal i local, les polítiques de dones han tingut com a principal instrument d'articulació els plans d'igualtat. El seu desenvolupament es va iniciar a finals dels anys 80 i continua avui en totes les administracions, tot i que amb diferents nivells de maduresa i d'implantació.

L'Institut Català de les Dones (ICD) ha desplegat un total de sis plans fins arribar a l'actual, el Pla estratègic de polítiques de dones de la Generalitat de Catalunya 2013-2015:

- ▶ Pla d'actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la igualtat d'oportunitats per a les dones 1989-1992.
- ▶ Pla d'actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la igualtat d'oportunitats per a les dones 1994-1996.
- ▶ III Pla d'actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la igualtat d'oportunitats per a les dones 1998-2000.
- ▶ IV Pla d'actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la igualtat d'oportunitats per a les dones 2001-2003.
- ▶ V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007.
- ▶ Pla de polítiques de dones del Govern de la Generalitat de Catalunya 2008-2011.

El treball realitzat fins ara en el marc dels diferents plans de polítiques de dones, sota el lideratge de l'ICD i amb la cooperació i la col·laboració dels diferents departaments que han configurat i configuren l'Administració de la Generalitat, ha assentat les bases que permeten seguir avançant qualitativament per mantenir, ampliar i consolidar l'aposta per la transversalitat de gènere.

La missió del Pla estratègic de polítiques de dones 2012-2015 en vigor, aprovat pel Govern de la Generalitat el 20 de novembre de 2012, és fomentar i contribuir a fer efectiu el principi d'eficàcia en totes les polítiques i actuacions del Govern de la Generalitat mitjançant la incorporació de la perspectiva de gènere i de les dones, per assolir, com a país, la igualtat efectiva de dones i homes, prevenir i actuar contra la violència masclista i aconseguir avenços en la seva eradicació definitiva.

2.1.2 L'acció del DAAM i l'oportunitat del Programa de dones del món rural i marítim

El DAAM, conscient dels avenços produïts en aquests anys per transformar i millorar la situació de les dones a Catalunya, és alhora coneixedor de la persistència de desigualtats i desavantatges entre la situació de les dones i els homes a escala sectorial.

Les dones són avui presents en tots els àmbits i en totes les àrees d'activitats vinculades als sectors agrari i marítim del nostre país. La seva contribució al desenvolupament rural, agrari, marítim i pesquer en el seu conjunt és una realitat, en el passat i en el present. Tanmateix, ni la seva presència ni la seva participació activa en l'assoliment de majors quotes de benestar no han estat ni prou reconegudes ni prou valorades.

El treball que duen a terme moltes dones en el si de les explotacions implica permanència, disponibilitat i polivalència. Les trobem al centre de projectes pioners en diversificació, dinamització social, millora de la biodiversitat, protecció del medi ambient o gerència econòmica i emprenedoria empresarial. Aquesta situació es fa extensiva a l'àmbit rural en general i al sector marítim. Malgrat això, i de manera paradoxal, el seu rol es qualifica encara com a secundari.

L'àmbit de les dones rurals ha estat considerat en els últims decennis un eix estratègic en el context del desenvolupament rural, plasmat en les directives europees i en l'aplicació de les polítiques als estats membres. La qualitat de vida d'aquest col·lectiu té un impacte directe en la vertebració social del país i suposa un dels reptes més importants de la igualtat d'oportunitats. Ser dona i ser-ho al món rural i marítim suposa, encara, una doble vulnerabilitat.

En aquest sentit, les reclamacions de les dones agricultores han tingut sempre un paper preponderant. Prenen una rellevància especial les accions, les propostes i els projectes dels sindicats agraris orientats a la millora i la formalització de la situació laboral de les dones pageses, bé sigui de manera directa o mitjançant les

seccions, associacions o federacions d'associacions de dones rurals que hi estan associades.¹

Conscients i receptius a aquesta situació, cal continuar reforçant la integració de la perspectiva de gènere en les polítiques de desenvolupament rural i marítim, motiu pel qual el DAAM ha elaborat aquest programa sectorial centrat en les dones que vol ser un instrument per dinamitzar línies d'actuació i mesures orientades a millorar-ne la realitat, sumar esforços i potenciar sinergies.

El DAAM parteix d'una experiència derivada de la seva participació activa en els diferents plans de polítiques de dones del Govern de la Generalitat, de l'elaboració i execució dels successius programes de desenvolupament rural de Catalunya, i també dels resultats de nombrosos projectes sectorials impulsats per diferents entitats públiques i privades, entre les quals destaca la Fundació del Món Rural.

El Programa de desenvolupament rural (PDR) de Catalunya per al període 2007-2013, aprovat per la Comissió Europea mitjançant la Decisió C(2008) 702, de 15 de febrer de 2008, dedica el capítol XV a la igualtat entre homes i dones i a la no-discriminació.

Aquest Programa, que ja és el segon PDR posat en marxa pel DAAM, és el braç executor de la política de desenvolupament rural a Catalunya i conté una completa bateria d'ajuts orientats al sector on la perspectiva de gènere ha estat observada des del començament.

Per tant, la llarga experiència adquirida en la implantació de polítiques de desenvolupament rural en el territori català suposa una oportunitat per al DAAM per

---

¹ Alguns exemples a la xarxa:

AFAMMER: Asociación de Familias y Mujeres del Medio Rural
[Més informació...](#)

AMFAR: Federación de Mujeres y Familias del Ámbito Rural
[Més informació...](#)

CERES: Confederación de Mujeres del Mundo Rural
[Més informació...](#)

FADEMUR: Federación de Asociaciones de Mujeres Rurales
[Més informació...](#)

FEMUR: Federación Nacional de Mujeres Rurales
[Més informació...](#)

Muller, Medio ambiente e Desenvolvemento Rural en Galicia (ECOMUDES)
[Més informació...](#)

Pageses.cat, el portal de les dones del món rural. Unió de Pagesos
[Més informació...](#)

La Unión de Mujeres Agricultoras y Ganaderas
[Més informació...](#)

posar en marxa, ara, un programa de dones que a la vegada respon al mandat parlamentari recollit en la Resolució 671/VIII del Parlament de Catalunya sobre el món agrari.

Aquesta Resolució, aprovada per unanimitat per tots els grups del Parlament el passat 14 d'abril de 2010, insta el Govern, dins l'apartat 6. *Mesures per a avançar cap a una igualtat real de gènere en el món rural*, a:

- a) Establir un programa interdepartamental per a la promoció de les dones del món rural tant en el vessant econòmic com en els vessants propis de la vida social, i a tenir cura especialment de les qüestions relatives a la seguretat i a la vellesa.
- b) Afavorir la participació de les dones pageses en tots els àmbits sindicals, professionals, cooperatius i polítics.
- c) Visibilitzar i reconèixer les tasques que les dones pageses exerceixen dins el marc de l'explotació familiar agrària, i donar suport a llurs iniciatives productives, comercials i de gestió com una eina fonamental per afavorir la gestió i l'equilibri territorials.

Com indica el títol del programa mateix, també es fa extensiu a l'àmbit marítim. Catalunya manté una estreta relació amb el mar i els seus recursos naturals. Al llarg de la història, en tota la costa catalana han nascut i prosperat comunitats marineres creadores d'una cultura i unes maneres de viure úniques. En termes generals, però, aquest sector econòmic s'ha configurat al voltant de l'home (pescador, armador, mariner, subhastador, etc.) i la dona, molt sovint, ha estat "gestora" del treball familiar en l'espai privat. Cal, per tant, incentivar la presència formal de les dones perquè són clau per assolir un creixement econòmic i sostenible. Han de tenir una major presència en els àmbits de la transformació i comercialització dels productes de la pesca i l'aqüicultura, de la pesca-turisme i el turisme pesquer, les activitats nàutiques recreatives i la gestoria i comptabilitat en aquest sector.

D'altra banda, cal tenir present que el sector agrari, agroalimentari, pesquer i forestal disposa d'un alt potencial per contribuir activament als objectius de l'Estratègia Catalunya 2020 (ECAT 2020), aprovada pel Govern de la Generalitat el 10 d'abril de 2012. En concret, les dones estan cridades a desenvolupar un paper principal en les prioritats següents:

- ▶ **Creixement intel·ligent:** la recerca, la innovació i la transferència de coneixements seran fonamentals en els pròxims anys en el sector agroalimentari i forestal, en un context de globalització dels mercats i d'augment de la demanda d'aliments i de recursos forestals. En aquest àmbit, el DAAM ha aprovat recentment el Pla estratègic de recerca, innovació i transferència

agroalimentària de Catalunya 2013-2020. Caldrà articular els mecanismes per activar les accions promogudes per dones i la seva intervenció al més alt nivell.

- ▶ **Creixement sostenible:** és fonamental gestionar adequadament els recursos naturals, la preservació de la biodiversitat i l'adaptació i lluita contra el canvi climàtic. L'interès que desperta la qüestió ambiental en moltes dones ha generat la idea que el col·lectiu femení té una tendència o una capacitat d'actuació particular davant aquesta realitat. Moltes dones dels països desenvolupats s'interessen per l'ecologia a partir de la presa de consciència de les amenaces que planen sobre la salut.
- ▶ **Creixement integrador:** aquesta prioritat posa de manifest la contribució de l'agricultura i l'agroindústria i el sector marítim i pesquer a l'hora de proporcionar ocupació, fet que incideix de manera directa en la cohesió territorial com a base d'un creixement integrador i on el paper de la dona és clau.

Així mateix, en el marc dels treballs de definició de la Política Agrària Comuna 2014-2020 (PAC 2014-2020), també es debaten en aquests moments les maneres de fomentar la igualtat entre els sexes en les zones rurals. I el mateix succeeix en la preparació del nou període de la Política Pesquera Comuna 2014-2020 (PPC 2014-2020).

2.2 Marc normatiu

El principi d'igualtat entre dones i homes ha anat evolucionant al llarg de les darreres dècades. Aquesta evolució queda reflectida en diferents disposicions adoptades en els àmbits tant internacional i europeu com estatal i català.

El principi d'igualtat de dones i homes s'incorpora a l'esfera dels drets humans i fonamentals de diferents ordenaments jurídics per esdevenir un pilar bàsic de les societats democràtiques modernes. Tot i això, el reconeixement d'aquest principi des de la doctrina jurídica no implica l'eradicació de les discriminacions entre dones i homes.

L'elaboració d'un recorregut breu a través de les diverses normatives, tant supranacionals com estatals i autonòmiques, pretén sintetitzar de quina manera el principi d'igualtat de dones i homes ha passat d'un reconeixement estrictament formal, que té un resultat insuficient perquè no incideix en la desigualtat social, a la incorporació del principi de transversalització, que representa un avenç important en el reconeixement implícit dels drets de les dones, i fonamenta una revisió des del concepte de gènere.

A escala internacional, la inclusió del principi d'igualtat entre dones i homes en l'ordenament jurídic està marcada per la Carta de les Nacions Unides de l'any 1945, en la qual es prohibeix la discriminació per raó de sexe i s'eleva, així, el principi d'igualtat entre dones i homes a l'esfera dels drets humans. Posteriorment, múltiples declaracions i conferències han anat marcant punts d'inflexió en l'evolució jurídica en aquest àmbit.

Cal destacar la IV Conferència Mundial (ONU) de la Dona celebrada a Pequín (1995), on el *gender mainstreaming* (transversalització de gènere) es va posicionar en l'agenda internacional. A través de la Declaració i Plataforma d'Acció de Pequín, s'introdueix la igualtat i la no-discriminació per raó de sexe com a factor clau per construir les societats del segle XXI i es demana als governs, de manera explícita, la integració de la perspectiva de gènere en totes les polítiques i els programes amb la voluntat d'analitzar-ne les conseqüències per a les dones i els homes, respectivament, abans de prendre decisions.

L'assumpció de l'estratègia de la transversalització de la perspectiva de gènere permetrà la promoció de la igualtat de gènere mitjançant la combinació de mesures i instruments legislatius i accions concretes que es reforcin mútuament.

En la Conferència de Pequín es va proposar el 15 d'octubre com a Dia Internacional de la Dona Rural.

2.2.1 Marc normatiu europeu

El marc normatiu de la Unió Europea (UE) ha estat marcat per l'evolució de l'ordenament jurídic internacional. El principi d'igualtat entre dones i homes ha estat present en els diferents tractats de la UE, els quals han anat recollint i madurant el seu compromís vers les polítiques de gènere.

La Comunitat Europea incorpora el principi d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes en el Tractat de Roma l'any 1957 en la mesura que reconeix el dret a la igualtat de retribució per un mateix treball (article 114, antic article 119). El Tractat d'Amsterdam (1999) avança en l'assumpció del principi d'igualtat entre dones i homes a la UE, sobretot pel que fa a la igualtat de tracte entre els treballadors i les treballadores, que es constitueix com un dret fonamental. A més, apunta al principi de la transversalització de gènere en la mesura que totes les accions de la política pública se subordinen a l'objectiu d'eliminar les desigualtats entre les dones i els homes. L'any 2001, el Tractat de Niça no solament estableix la igualtat com un dret, sinó que ja reconeix la necessitat d'emprendre accions positives per fomentar la participació de les dones en el mercat laboral.

El Tractat de la Unió Europea converteix el principi d'igualtat entre homes i dones en un valor comú de la UE que els estats membres han de respectar i garantir a l'hora d'establir requisits per a noves incorporacions d'estats (article 2). Al mateix temps, l'article 3 estableix que la UE ha de fomentar la igualtat entre homes i dones.

Cal destacar la Directiva 41/2010, de 7 de juliol de 2010, del Parlament Europeu i del Consell, sobre l'aplicació del principi d'igualtat de tracte entre homes i dones que exerceixen una activitat autònoma, incloses les activitats agrícoles, d'obligat compliment a partir del 5 d'agost de 2012, on es preveu l'acció positiva de mesures adoptades pels estats membres a fi de garantir en la pràctica la plena igualtat entre homes i dones en la vida laboral, com, per exemple, fomentar iniciatives d'activitat empresarial entre les dones.

En l'àmbit rural, és de gran ajuda la Resolució del Parlament Europeu, de 5 d'abril de 2011, sobre el paper de les dones en l'agricultura i les zones rurals, on es demana a la Comissió que faci una anàlisi en profunditat de les repercussions de les mesures adoptades en relació amb la situació de les dones en les zones rurals; que es creï una base de dades sobre la situació econòmica i social de les dones i la participació empresarial en les zones rurals; que s'ampliï la formació i l'assessorament que se'ls ofereixi; que es creï una xarxa europea; que es reconegui el paper de la dona en la promoció local de les zones rurals; que es fomenti l'esperit emprenedor; que es fomenti la participació de les dones en els grups d'acció local en el marc del programa Leader, etc.

Finalment, tot i que ja s'ha esmentat anteriorment, Europa 2020, una Estratègia per a un creixement sostenible, intel·ligent i integrador, fa un pas més en la incorporació de la igualtat entre dones i homes a les estratègies europees. Amb la voluntat de fer créixer Europa d'una manera sostenible, intel·ligent i integradora, l'Estratègia 2020 inclou com un dels objectius principals incrementar fins al 75% la taxa d'ocupació de dones i homes d'entre 20 i 64 anys. Aquest objectiu demana, en definitiva, augmentar la presència de les dones en el mercat laboral i eliminar les barreres que en dificulten la participació. Alhora, les directrius per a les polítiques d'ocupació de la UE basades en l'Estratègia marquen la importància d'unes polítiques d'ocupació que promoguin la igualtat de gènere i la conciliació de la vida familiar i laboral. Així, posa en relleu la contribució de la igualtat entre homes i dones al creixement econòmic i al desenvolupament sostenible..

2.2.2 Marc normatiu estatal

L' article 14 de la Constitució espanyola proclama el dret a la igualtat i a la no-discriminació per raó de sexe. Per la seva banda, l'article 9.2 obliga els

poders públics a promoure les condicions perquè la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra sigui real i efectiva.

En aquest sentit, la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes emplaça els poders públics a aconseguir que aquesta igualtat sigui real i efectiva en tots els àmbits socials i econòmics, mitjançant mesures positives que contribueixin a garantir aquest dret fonamental i a combatre totes les manifestacions encara subsistents de discriminació, directa o indirecta, per raó de sexe, amb remoció dels obstacles i estereotips socials que impedeixen assolir-la. Aquesta exigència deriva de l'ordenament constitucional i integra un dret genuí de les dones, però alhora és un element d'enriquiment de la societat espanyola mateixa, que ha de contribuir al desenvolupament econòmic i a l'augment de l'ocupació.

Així, l'esmentada Llei d'igualtat, en el seu article 30 Desenvolupament rural, inclòs en el capítol II Acció administrativa per a la igualtat, recull la figura jurídica de la titularitat compartida com a mesura adreçada a fer efectiva la igualtat entre dones i homes en el sector agrari i aconseguir el ple reconeixement de la tasca i el treball de les dones en l'àmbit rural.

A fi de fer efectiva la igualtat entre dones i homes en el sector agrari, cal desenvolupar la figura jurídica de la titularitat compartida perquè es reconeixin plenament els drets de les dones en el sector agrari, la corresponent protecció de la Seguretat Social i la importància de la seva feina. En les actuacions adreçades al desenvolupament del medi rural, s'han d'incloure accions per millorar el nivell educatiu i de formació de les dones, especialment les que afavoreixin la seva incorporació al mercat laboral i als òrgans de direcció d'empreses i associacions.

Seguint aquest mandat legal i, entre d'altres, la disposició final quarta de la Llei 45/2007, de 13 de setembre, per al desenvolupament sostenible del medi rural, i la Llei 19/1995, de 4 de juliol, de modernització de les explotacions agràries, es va aprovar la Llei 35/2011, de 4 d'octubre, sobre titularitat compartida de les explotacions agràries. Aquesta Llei va entrar en vigor el 5 de gener de 2012 i intenta promoure la igualtat real i efectiva de les dones en el medi rural. La titularitat compartida és una opció voluntària que s'ofereix als matrimonis, les parelles de fet i les persones que mantenen relacions semblants de gestionar de manera conjunta una explotació agrària perquè les persones cotitulars no solament comparteixin la feina a l'explotació, sinó també la gestió, els drets, les quotes i les subvencions.

2.2.3 Marc normatiu nacional

L'Estatut d'autonomia de Catalunya, de 19 de juliol de 2006, dedica 11 articles a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes. L'article 41.2 disposa que els poders públics han de garantir la transversalitat en la incorporació de la perspectiva de gènere i de les dones en totes les polítiques públiques per aconseguir la igualtat real i efectiva i la paritat entre dones i homes.

Hi ha múltiples disposicions que desenvolupen aquests mandats, com és la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. La importància d'aquesta normativa rau en el fet que es tracta d'una llei global i transversal que eleva al màxim rang normatiu competencial català l'exigència d'eradicació de la violència masclista i de les estructures socials i els estereotips culturals que la perpetuen.

3. Àmbit d'aplicació del Programa

3.1 Abast 3.2 Durada

3.1 Abast

El Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015 és un programa sectorial destinat a la ciutadania que viu al món rural i l'àmbit marítim.

Segons l'OCDE, es considera que una àrea és rural quan la densitat de població és igual o inferior a 150 habitants/km². Amb aquest criteri, més del 85% del territori de Catalunya es considera rural, i la població que hi habita suposa el 25% del total.

L'anàlisi sobre la definició de ruralitat és molt complexa i el món científic no s'ha posat d'acord en establir-ne una de concreta. Hi ha una gran varietat d'indicadors, tots ells correctes, que s'han d'aplicar en funció dels objectius que es volen aconseguir.

Aquesta manca de definició sobre què és el món rural és una primera dificultat per obtenir dades comparatives sobre la situació de les dones que hi viuen i per tant determinar l'abast del programa.

Davant aquest buit de consens, en aquest programa s'entén que el món rural sol caracteritzar-se per aquelles zones amb baixa densitat de població i amb un pes molt fort d'activitats econòmiques lligades o vinculades a l'agricultura, la ramaderia, el medi natural o el paisatge com a elements vertebradors de la vida social, cultural i econòmica del territori. No es tracta, però, d'un món aïllat, sinó d'un món en el qual es donen relacions constants de permeabilitat i hibridació amb el món urbà, especialment a Catalunya, on la propietat de la terra està molt fraccionada i les distàncies amb nuclis poblats no són tan grans.

Aquest context social presenta alguns trets especials que fan de denominadors comuns a la vida i la cultura rural i marítima. Tanmateix, si es pot afirmar alguna cosa de la dona que hi viu, és que, de manera abstracta, la dona rural universal ja no existeix. Al món rural es poden trobar molts tipus de dones que viuen i actuen en mons rurals sota diferents condicionants.

Treballar, treballen totes, com la majoria de les dones de tots els temps. Algunes treballen a casa sense salari, fent les tasques devaluades de cura i manteniment de la

vida social; d'altres, a més de treballar a la casa, treballen assalariades de manera permanent; d'altres ho fan de manera intermitent, segons l'estacionalitat de les tasques. Entre les pageses, trobem dones que treballen al camp i que són considerades simplement una "ajuda" per a la seva parella o altres familiars; en trobem d'altres que inicien projectes agrícoles i els porten soles. El territori on viuen i les possibilitats de mobilitat també les condicionen: algunes habiten a l'alta muntanya pirinenca, d'altres a la plana de Lleida o en zones periurbanes. Algunes es desplacen molts quilòmetres cada dia; d'altres gairebé no surten mai de la zona on habiten. Algunes són mares i d'altres, no. Algunes són d'aquí i d'altres són migrades d'altres indrets. Totes aquestes variables ens indiquen que les dones rurals, de la mateixa manera que passa amb les dones urbanes, tenen singularitats, possibilitats i avantatges diferents en gran mesura degudes a les seves condicions externes. Per analitzar-ho, cal tenir en compte, a més dels condicionants comuns, aquests elements diferencials que ajuden a comprendre millor la seva concepció del món, les seves experiències de vida i la seva quotidianitat.

També es pretén reconèixer el paper de les dones com a agents de transformació de la realitat rural i pagesa envers un model social i agrari viable, i reflectir les dificultats i els reptes amb què s'afronten en aquest procés.

Pel que fa a l'àmbit marítim, el context es delimita a les zones litorals i aquells espais on tenen lloc activitats que poden impulsar el sector i dinamitzar l'economia i l'ocupació, promovent les sinergies que hi ha entre el mar i les activitats socioeconòmiques del territori en aigües marítimes i continentals, principalment la pesca, l'aqüicultura, el transport marítim i les activitats marítimes recreatives.

3.2 Durada

Els sectors agrari i maritimopesquer són pilars bàsics de la política europea. La planificació està condicionada, per tant, per la necessitat d'adaptar aquest programa als períodes de programació europeus i als propis del sector agrari i marítim.

Precisament ens trobem en un moment de canvi de període de programació del 2007-2013 al nou 2014-2020 dins la Unió Europea en matèries tan cabdals en el nostre sector agrari i marítim com:

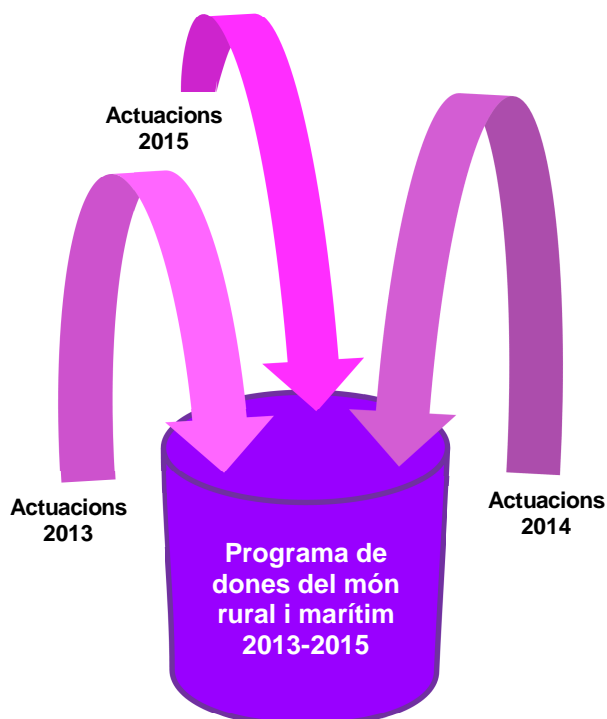
- ▶ Reforma de la Política Agrària Comunitària 2014-2020 (PAC)
- ▶ Definició del nou Programa de desenvolupament rural de Catalunya 2014-2020 (PDR)
- ▶ Reforma de la Política Europea de la Pesca.

Paral·lelament, també hi ha en vigor el Pla estratègic de dones de la Generalitat de Catalunya 2012-2015, que és el marc estratègic en el qual es desenvolupa aquest programa sectorial.

Per tant, cal compatibilitzar els diferents calendaris i per això s'ha optat per dissenyar un Programa de dones 2013-2015 que inclogui el contingut estratègic i operatiu, i en documents addicionals, que s'aprovaran anualment, es detallaran les actuacions a realitzar en cada anualitat. Aquest sistema permetrà, a més, poder anar incorporant actuacions noves a mesura que es vagin concretant les polítiques europees -ara en període de reforma-, que s'aprovi el nou PDR o altres sinèrgies que puguin anar sorgint, tant des del propi DAAM com des d'altres departaments o ens adscrits, amb un impacte positiu en matèria de gènere en els àmbits tant rural com marítim.

Figura 1. Programa 2013-2015 i les actuacions anuals

4 Enfocament metodològic

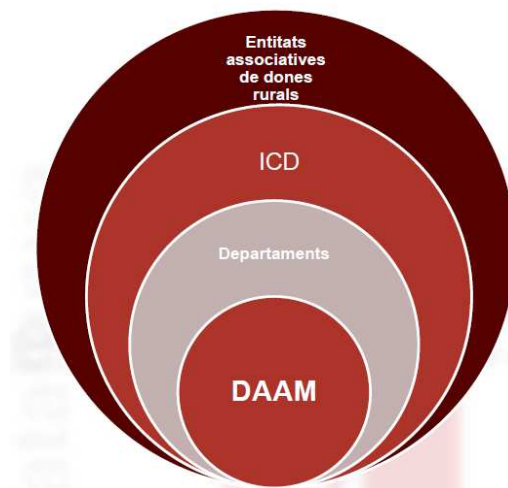
4.1 Metodologia

4.2 Procés d'elaboració del Programa

4.1 Metodologia

Aquest programa és un programa sectorial en el marc del Pla estratègic de dones de la Generalitat de Catalunya 2012-2015 i s'elabora seguint una metodologia participativa de cercles concèntrics de diferents grups de treball, incorporant-hi les propostes de cadascun.

Figura 2. Metodologia participativa de cercles concèntrics del Programa

Parteix de la reflexió del DAAM mateix i va sumant les aportacions de l'ICD i dels diferents departaments de la Generalitat a partir dels espais de participació i coordinació creats pel mateix Pla estratègic, i també de les entitats associatives de dones.

Quant a la metodologia, s'ha optat majoritàriament per una aproximació qualitativa. Per dur-la a terme, a més d'una revisió bibliogràfica i l'anàlisi de les estadístiques disponibles, s'han recollit les aportacions de la Jornada de treball sobre dones rurals i marítimes realitzada el 16 de juny de 2012. Així mateix, s'ha fet una anàlisi DAFO.

Fruit d'aquestes conclusions, s'han definit una sèrie d'objectius estratègics i els corresponents objectius operatius o reptes a afrontar.

S'aprovaran actuacions anualment que han de deixar la porta oberta a possibles sinergies entre departaments i ens públics amb impacte en els sectors rural i marítim.

4.2 Procés d'elaboració del Programa

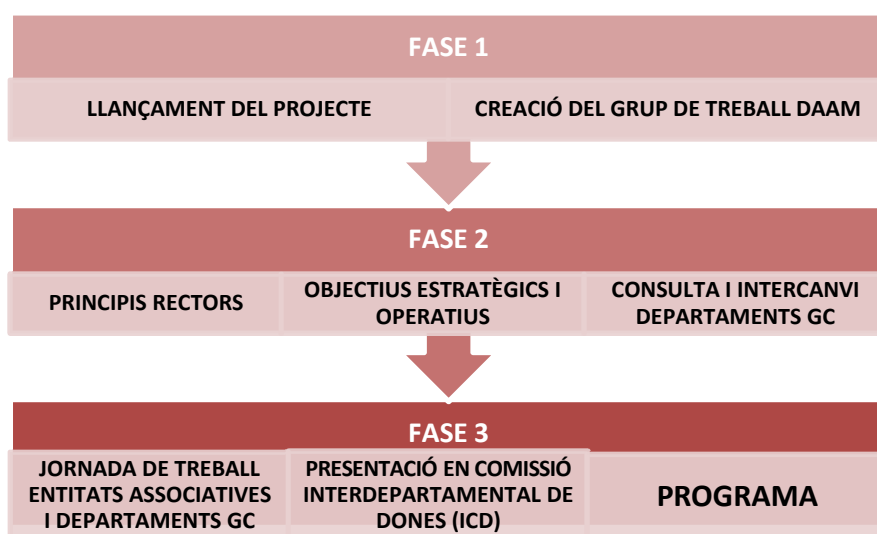
El procés d'elaboració del programa ha seguit diferents fases. En una primera fase de llançament del programa, el DAAM va comunicar a l'ICD la intenció de fer un programa sectorial per a les dones del món rural i marítim. Aquesta proposta va ser acollida molt favorablement per l'Institut mateix, que en aquell moment preveia realitzar per al període 2012-2015 un Pla estratègic de dones col·laborant activament amb els diferents departaments de la Generalitat.

La segona fase va ser la constitució d'un grup intradepartamental format per representants de cadascuna de les unitats directives del DAAM amb l'objectiu de reflexionar a nivell departamental sobre la situació de les dones del món rural i marítim, i definir la missió, els principis i els objectius del programa.

Amb posterioritat, es va compartir amb l'ICD la proposta d'estructura del Programa, que va participar en la seva configuració. També es va dur a terme una consulta inicial a tots els departaments de la Generalitat de Catalunya, que la varen acollir favorablement fent-hi aportacions.

A continuació, el DAAM va convocar una jornada de treball amb entitats associatives de dones, organitzacions professionals agràries, representants de l'àmbit de polítiques de dones dels departaments de la Generalitat, i entitats públiques, amb l'objectiu de presentar el plantejament inicial del Programa i compartir-ne els eixos i reptes.

Figura 3. Fases de l'elaboració del Programa

5 Dades de referència

5.1 Dades demogràfiques

5.2 Aspectes clau en la qualitat de vida de les dones en les zones rurals

5.2.1 Usos del temps, mobilitat, infraestructures, serveis i formació

5.2.2 Ocupació i emprenedoria

5.2.3 Visibilitat i reconeixement

5.2.4 Participació

5.3 Les dones al sector pesquer, aquícola i maritimorecreatiu

5.3.1 Sector pesquer i aquícola

5.3.2 Sector maritimorecreatiu

5.4 DAFO

Aquest capítol, que ha estat redactat amb la col·laboració amb la Fundació del Món Rural (FMR), és un recull de dades provinents d'estadístiques oficials, treballs i projectes de diferents fonts. Moltes informacions d'aquest capítol s'han extret de treballs realitzats per la FMR mateixa, entre els quals destaquen els projectes Rudona, Odisseu i Atlas de la nova ruralitat, treballs desplegats entre els anys 2008 i 2011.

És oportú de ressaltar que en l'àmbit de la informació estadística sobre dones hi ha mancances importants quant a dades desagregades per sexe en tots els indicadors que fan referència als entorns rurals i marítims.

5.1 Dades demogràfiques

La població de Catalunya l'any 2012 és de 7.570.908 habitants. El 49,42% són homes i el 50,58% són dones. La mitjana d'edat de la població és de 41,24 anys (2011).

Més de dues terceres parts dels habitants es concentren a la demarcació de Barcelona, mentre que l'Alt Pirineu i l'Aran, les Terres de l'Ebre i la demarcació de Lleida són els territoris menys poblats.

Pel que fa la gent gran, l'any 2011 el 17,1% de la població catalana tenia 65 anys i més, mentre que només el 15,8% era menor de 15 anys. Amb dades, s'observa que la distribució de l'envelliment per sexes és força desigual a Catalunya: gairebé

6 de cada 10 persones de 65 anys i més són dones (58%), proporció que augmenta fins a superar el 70% entre la població de 85 anys i més. Per tant, podem concloure que es produeix un fenomen que anomenem *feminització de la vellesa*.

Pel que fa a la composició de les llars, a Catalunya ha passat dels 3,8 membres l'any 1970 als 2,6 membres l'any 2007. Aquest procés de reducció del nombre de membres de la llar ve acompanyat d'una ampliació de la diversitat de les formes familiars. El percentatge de llars monoparentals ha augmentat significativament en els darrers anys, i aquest tipus de llars estan majoritàriament encapçalades per dones, un 80%; i un 70% d'aquestes dones tenen menys de 65 anys. El creixement més important, tanmateix, s'ha produït en les llars unipersonals, les quals han passat de representar el 9,9% de les llars l'any 1981 a constituir-ne el 19,5% l'any 2007. La majoria de les llars unipersonals estan constituïdes per dones, un 60,5%, i pràcticament la meitat, el 47%, estan integrades per persones de 65 anys i més.

Taula 1. Població i superfície en comarques rurals de Catalunya segons criteris de l'OCDE (<150 ha./km²)

CATALUNYA		% població	Població total	% homes	% dones	Superfície
RURAL*	<i>Intermedi</i>		1.481.592	50,35%	49,65%	46,56%
	<i>Rural</i>		413.924	51,03%	48,97%	39,30%
	Total rural	25,04%	1.895.516	50,50%	49,50%	85,87%
URBÀ		74,96%	5.675.392	49,06%	50,94%	14,13%
Total Catalunya		100%	7.570.908	49,42%	50,58%	32.108,20 km²

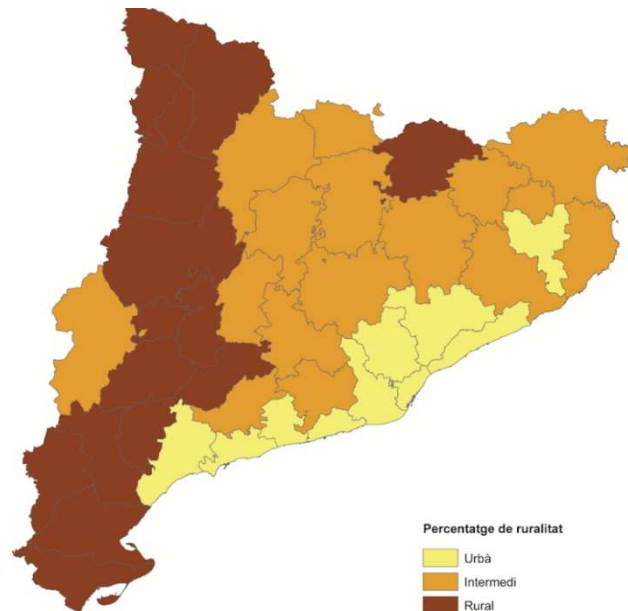
*Comarques considerades *rural intermedi*: Alt Camp, Alt Empordà, Alt Penedès, Alt Urgell, Anoia, Bages, Baix Empordà, Berguedà, Cerdanya, Garrotxa, Osona, Pla de l'Estany, Segarra, Segrià, Selva i Solsonès. Comarques considerades *rural*: Alta Ribagorça, Baix Ebre, Conca de Barberà, Garrigues, Montsià, Noguera, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Pla d'Urgell, Priorat, Ribera d'Ebre, Ripollès, Terra Alta, Urgell i Val d'Aran (aquesta distribució es troba en revisió per al nou període de programació 2014-2020 d'acord amb nous criteris).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT 2012

Com es pot observar, el 25% de la població de Catalunya viu en zones rurals, de la qual gairebé un milió són dones. El 85% de la superfície del territori és considerada zona rural segons l'OCDE (territoris amb una densitat de població inferior a 150 habitants per km²).

Figura 4. Mapa de Catalunya segons percentatge de ruralitat

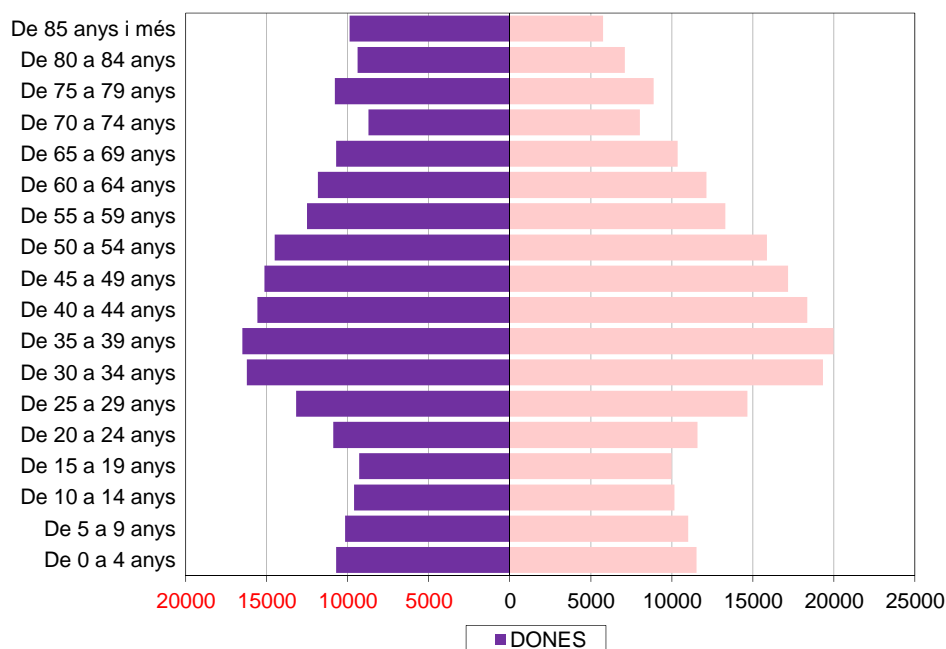
Font: *Atles de la nova ruralitat*. FMR

Els rols tradicionals, encara arrelats en les zones rurals, provoquen una invisibilitat forçada de les dones i, en molts casos, el baix nivell de les tasques que desenvolupen són el motiu de la migració femenina cap a les ciutats. Aquesta migració s'ha vinculat, fins ara, a majors oportunitats de feina i a una cerca de més autonomia i identitat professional. Aquest fet, sostingut en el temps, provoca una masculinització en els estrats de la població jove, i, al mateix temps, un envelliment femení rural com a condicionants de l'estructura sociodemogràfica pròpia, tenint en compte que cada comarca és singular i presenta particularitats.

D'altra banda, els desequilibris demogràfics o les desigualtats en les infraestructures de transport i la comunicació per a la mobilitat són situacions que es retroalimenten contínuament i que han determinat, entre altres factors, l'èxode dels joves i especialment de les dones, que és, en definitiva, la principal amenaça per a la sostenibilitat demogràfica i social de les àrees rurals.

Gràfic 1. Piràmide de població de les comarques rurals catalanes. 2012

Font: Elaboració pròpia a través de dades d'IDESCAT

La franja de població més jove és inferior a les generacions precedents, cosa que posa de manifest un problema de relleu generacional. La manca de persones joves que treballen al sector primari contribueix a l'envelliment mitjà de la població agrària. També s'observa que hi ha més homes que dones en les franges d'edat productiva.

Les zones rurals catalanes presenten un índex d'envelliment notablement superior al del conjunt de Catalunya. Així mateix, l'índex de masculinitat en aquestes zones se situa lleugerament per sobre de la mitjana catalana; aquest índex és important en la població en edat activa.

Taula 2. Índex d'envelliment i masculinitat. 2011

	Índex d'envelliment	Índex de masculinitat sobre població total	Índex de masculinitat sobre població de 16 a 64 anys
Rural	129,4	104	112
Intermèdia	95	101	107
Urbana	101,3	96	101
Total	102,4	98	103

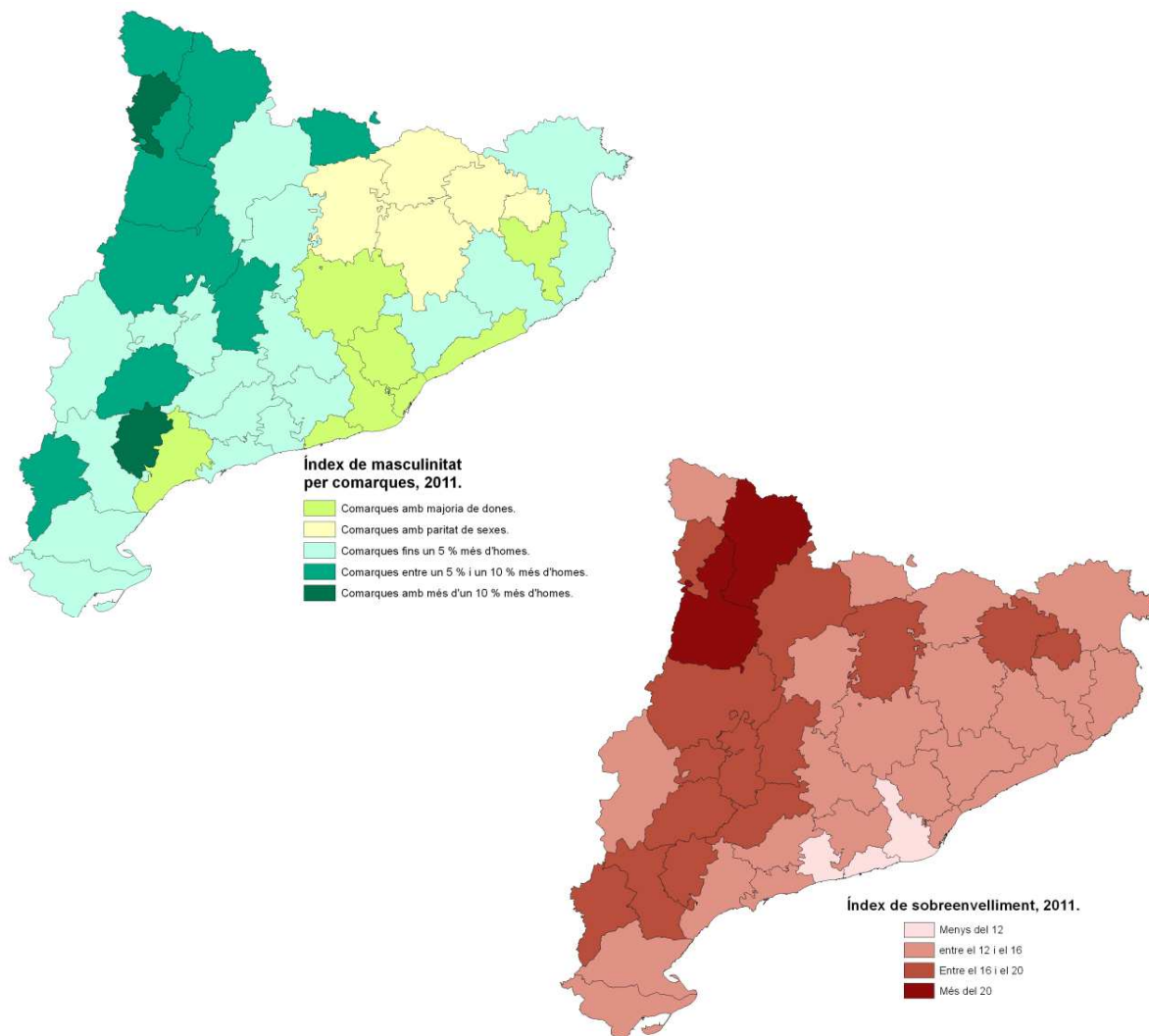
Font: Elaboració pròpia a través de dades d'IDESCAT

Si analitzem a escala comarcal tant l'envelliment com l'índex de masculinitat, es poden observar diferències significatives entre comarques.

Figura 5. Índex de masculinitat i sobreenvelliment per comarques. 2011

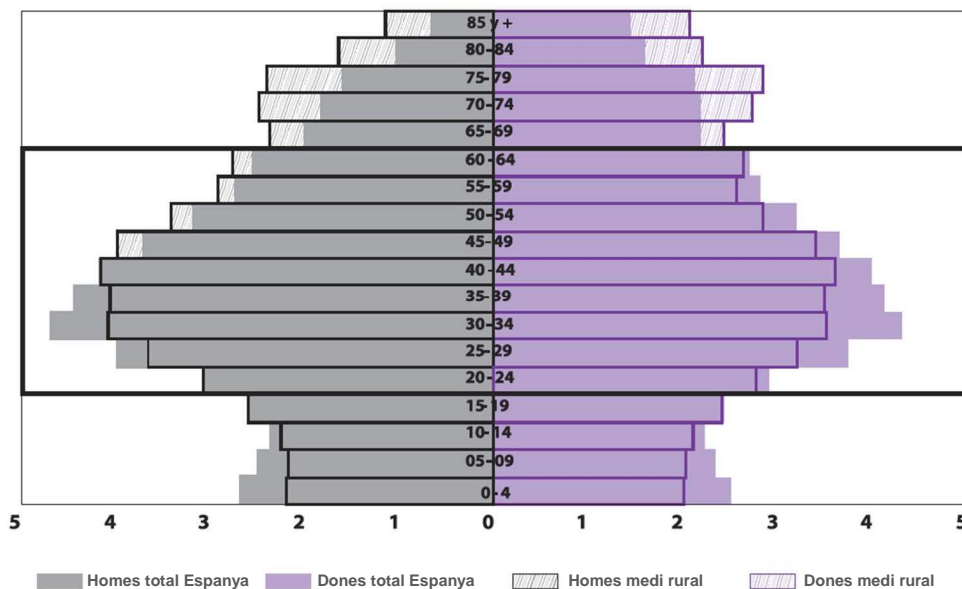

Font: Elaboració pròpia a través de dades d'IDESCAT

En l'àmbit estatal, segons el *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*, la taxa d'envelliment del medi rural era del 22,3%, en front del 16,6% de mitjana.

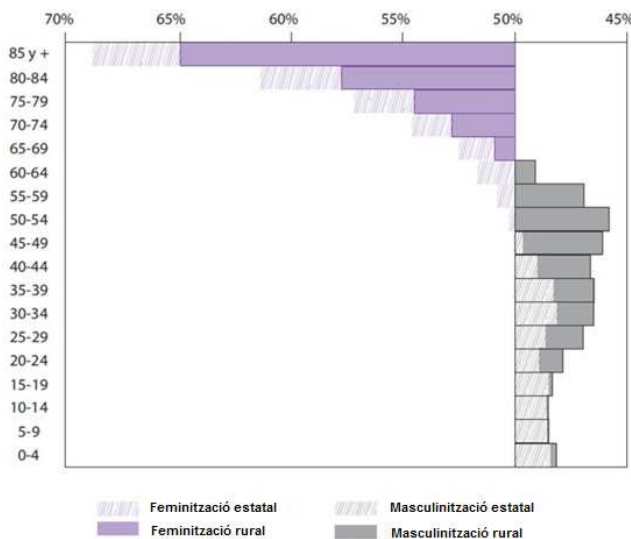
Gràfic 2. Piràmide de població. Comparativa total versus rural. Espanya 2009

Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

El gràfic anterior mostra l'estructura de la població total espanyola sobreposada a la del medi rural per trams d'edat i de gènere que posen de manifest diferències significatives demogràfiques en els àmbits urbà-rural.

Gràfic 3. Masculinització/feminització de les zones rurals a Espanya

Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

En la distribució de la població segons sexe a l'Estat espanyol, s'observa que la població fins als 50 anys està masculinitzada, moment en què s'inverteix la tendència i es feminitza. En les zones rurals, aquesta mateixa tendència apareix 15 anys més tard, a partir dels 65. En ambdues poblacions es dona un sobreenvelliment femení, lleugerament més atenuat en el medi rural. És a dir, el grau de masculinització del medi rural abasta més rangs d'edat i és superior al de la població total.

L'envelliment o sobreenvelliment de les poblacions rurals, i també l'enorme dependència que genera, constitueixen juntament amb la masculinització dos elements característics de la realitat social de la ruralitat.

5.2 Aspectes clau en la qualitat de vida de les dones en les zones rurals

Les desigualtats de gènere no són patrimoni rural ni són més intenses en les àrees rurals que les urbanes, però sí que potser són més visibles, ja que els efectes es potencien en combinació amb les altres desigualtats.

La majoria dels marcs teòrics que analitzen la realitat de les dones rurals en relació amb la seva qualitat de vida¹, es basen en factors com els usos del temps, la mobilitat, les infraestructures, els serveis i la formació; l'ocupació i l'emprenedoria; la visibilitat i el reconeixement de la tasca de la dona, i també l'apoderament, la participació i el lideratge. Visions que compreguin millor la interconnexió de les poblacions rurals amb els mercats de treball urbans i que permetin afavorir la mobilitat o polítiques socials que afrontin des d'una òptica rural l'atenció a la dependència, la cura dels menors i la conciliació de la vida laboral i familiar, són algunes idees per fer més sostenible el món rural i la qualitat de vida de les persones que hi viuen.

5.2.1 Usos del temps, mobilitat, infraestructures, TIC, serveis i formació

L'ús del temps d'una manera equitativa des d'un punt de vista de gènere, és a dir, la coresponsabilitat home-dona en la gestió del temps dins la unitat familiar, és cabdal perquè la dona pugui desenvolupar-se en igualtat en la societat.

¹ Segons l'OMS, qualitat de vida és la "percepció que una persona té del seu lloc en l'existència, en el context cultural i el sistema de valors en els quals viu, i en relació amb els seus objectius, expectatives, normes i inquietuds. És un concepte molt ampli que està influenciat per la salut física, l'estat psicològic, el nivell d'independència, les relacions socials i la seva relació amb els elements essencials del seu entorn."

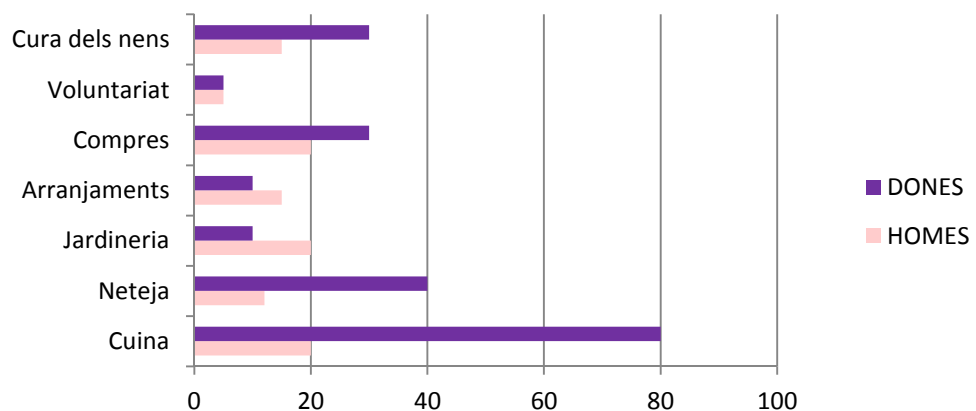

Factors com la mobilitat, les infraestructures de la comunicació i les tecnologies de la informació i la comunicació incideixen també directament en els usos del temps de les dones rurals, que, d'altra banda, continuen estant sobrecarregats. Així mateix, la manca de dotació i/o adequació de serveis a les persones a les zones rurals agreuja aquesta situació, sovint restant temps personal.

Usos del temps

En el model actual de societat, la gestió del temps esdevé una de les qüestions prioritàries per al benestar de les persones. Poder garantir aquest benestar implica reorganitzar els temps d'una manera coresponsable. Es podria dir que ens hem repartit entre dones i homes el treball productiu, però no el reproductiu. Cal reassignar els rols tradicionals de gènere i polir la asimetria existent en el temps mitjà dedicat a les tasques de reproducció i sosteniment de la vida domèstica.

Gràfic 4. Minuts al dia dedicats per homes i dones a activitats de la llar en el conjunt de la societat europea

Font: *Society at a Glance 2011: OECD Social indicators*

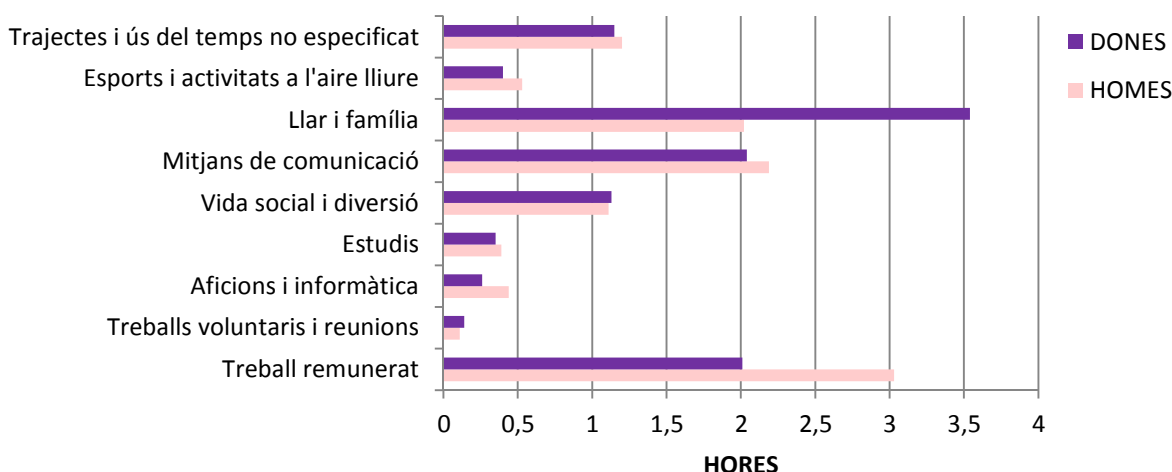
Sense aquesta reassignació i sense la presència de dones en els òrgans de decisió del que s'anomena espai públic, es farà molt difícil garantir la qualitat de vida per a les dones rurals en tots els seus vessants, ja que l'assignació de rols tradicionals impossibilita per exemple la incorporació al mercat de treball sense fer dobles i triples jornades. Cal formar part de la presa de decisions en òrgans econòmics o de gestió sense que això tingui una repercussió social o individual sobre les dones mateixes.

El repartiment entre els temps dedicats a tasques laborals, familiars i personals és desigual i suposa una barrera per a les dones, perquè sovint impedeix que s'incorporin a activitats laborals, representatives, d'oci o personals. Segons estimacions de l'OCDE, els membres adults de les llars europees dediquen una mitjana de 2,5 hores diàries a les tasques domèstiques i la cura. Les dones estan molt més implicades (3,5 hores) que els homes (1,5 hores). La major part del treball no remunerat són tasques domèstiques habituals (cuina, neteja, jardineria i manteniment de la casa) i la cura d'altres persones.

A Catalunya, segons l'Enquesta de l'ús del temps 2010-2011, i tal com reflecteix el gràfic següent, els homes destinen més temps al treball remunerat (3:03 h) que les dones (2:01 h), mentre que les dones dediquen més temps a la cura de la llar i la família (3:54 h), gairebé el doble que els homes (2:02 h).

Gràfic 5. Activitats diàries (hores) en un dia mitjà per sexe. Catalunya 2010-2011

Font: Institut Català de les Dones

L'IDESCAT, en el darrer Comptes satèl·lit de producció domèstica, va estimar el valor monetari de la producció domèstica a Catalunya l'any 2001 en 73.850 milions d'euros. El component principal d'aquesta producció és el treball familiar domèstic, valorat en 54.243 milions d'euros, el 73,4% dels costos, que suposava un 40% del PIB del mateix any.

D'altra banda, en les zones rurals, la singularitat geogràfica, demogràfica, orogràfica, social i cultural afecta directament els *usos del temps* que s'estan utilitzant com a indicadors de desigualtats de gènere.

En el conjunt de les zones rurals de l'Estat espanyol, segons el *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*, s'observa clarament que les activitats feminitzades són el treball domèstic (no remunerat).

Taula 3. Temps dedicat al treball domèstic. Espanya

	Dones	Homes
Medi rural (2010)	5 h 31 min	1 h 48 min
Àmbit nacional (2009)	4 h 25 min	2 h 28 min

Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

A Catalunya, d'acord amb l'enquesta realitzada en el projecte Rudona, la distribució del temps de les dones per comarques es reparteix entre la feina remunerada i la de la llar i cura familiar. La dona, a més temps lliure, més temps dedica a la llar i cura familiar en detriment del temps per a motivacions personals, on predomina una dedicació inferior a les 2 hores en la majoria de les comarques.

Les comarques on les dones dediquen més de 8 hores a la feina remunerada són aquelles amb una major ocupació en el sector dels serveis (activitats de turisme i comerç) i amb una major ocupació de dones autònomes en el sector primari on destaquen l'Alt Empordà, la Terra Alta i l'Alt Urgell (dones ocupades en turisme i comerç), i el Solsonès (dones ocupades en sector primari i turisme).

Respecte de les hores dedicades a la llar i cura familiar, aproximadament el gran gruix de dones (per a la majoria de les comarques a l'entorn del 40%) hi dedica unes 4 hores de mitjana, tret de la Terra Alta, on s'observa una major dedicació (el 32% de les dones hi dedica unes 8 hores). És en aquesta comarca on es dona un major percentatge de persones amb gran dependència a la llar, una de les raons que podria explicar aquesta major dedicació.

Respecte de la dedicació al negoci familiar, és a les comarques on més autònomes i assalariades treballen i/o col·laboren de manera remunerada o no al negoci familiar on les dones hi dediquen més hores (una mitjana de 8 hores al dia).

Mobilitat

Al món rural, una de les característiques principals és, amb excepcions, la dispersió de la població, motiu pel qual la variable *mobilitat* pren una rellevància estratègica en l'estudi dels usos del temps, i també el *temps de desplaçament* associat a aquesta mobilitat (sovint s'utilitza molt de temps per recórrer distàncies curtes per cobrir una

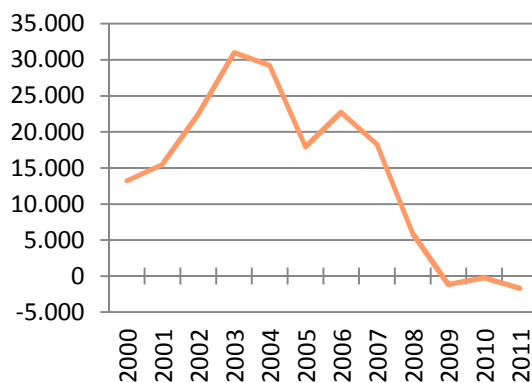

simple necessitat bàsica). En les tres últimes dècades, el concepte i la pràctica de la *mobilitat* han canviat substancialment a les zones rurals, ja que aquest temps s'ha intensificat significativament i s'han adoptat patrons més urbans de mobilitat que s'han estès de manera homogeneïtzada al llarg del territori.

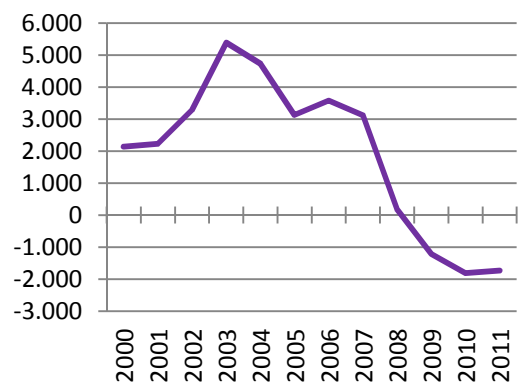
El terme *mobilitat* pot incloure des de la mobilitat residencial més definitiva fins a una d'intermitent i una de diària. En els entorns rurals, el terme *mobilitat obligada* pren especial rellevància. Normalment, aquesta mobilitat pot fer referència al trasllat per motius de treball o estudi (*commuting*), o als desplaçaments per fer gestions quotidianes (compres, metges, gestions administratives...) per accedir als estàndards bàsics de qualitat de vida.

D'acord amb el projecte Odisseu 2011, la intensitat dels moviments migratoris interiors a la Catalunya rural en el període 2000-2011 presenta un augment a principis de la dècada i saldos migratoris ja negatius a partir de l'any 2009. Aquesta és una emigració bàsicament jove. Les pèrdues de joves gairebé tripliquen les generals.

Gràfic 6. Evolució de la migració interior (2000-2011): saldo migratori a les comarques rurals. Saldo total

Evolució de la migració interior (2000-2011): saldo migratori de dones joves a les comarques rurals

Font: *Els moviments migratoris de la joventut rural: què ofereix el mercat laboral rural als i les joves?* Projecte Odisseu, 2011

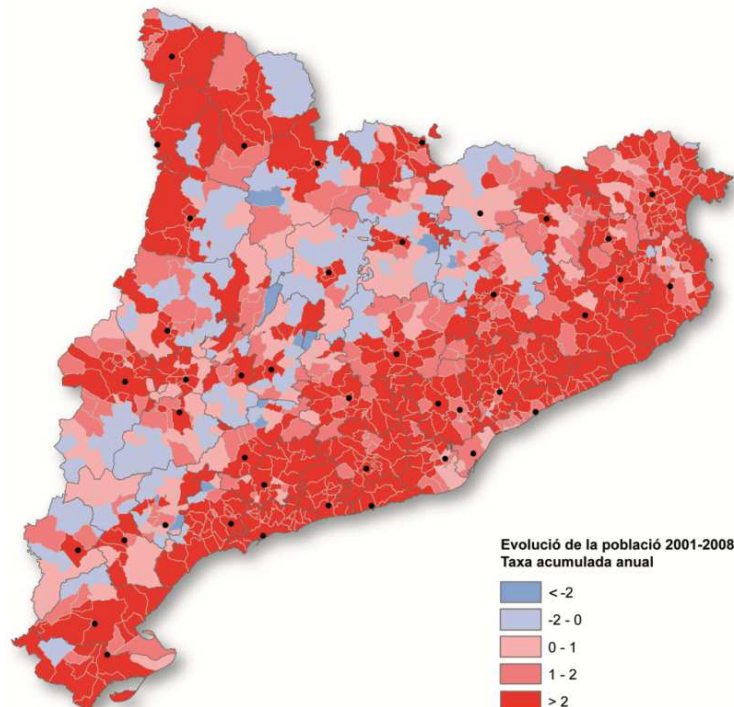

En el cas de les dones joves, la dinàmica és la mateixa, però amb una evolució més regular entre els anys 2003 a 2011. El saldo migratori negatiu dels anys 2009, 2010 i 2011 del col·lectiu de dones joves supera les pèrdues totals en el conjunt de comarques rurals catalanes. A partir de 2010, la major part de saldos negatius a les comarques rurals entre la població jove es donen entre la població femenina.

En aquest procés migratori, sigui pel motiu que sigui, hi intervenen directament les voluntats formatives i laborals de les persones que es mouen. Progressivament, hi ha la necessitat de passar dels nuclis més petits, dotats amb menys serveis, a nuclis cada cop més grans, a la recerca del que hom desitja. El procés de pèrdua poblacional al món rural passa dels nuclis petits a la seva capital comarcal, a la capital regional o ciutat mitjana i finalment acaba a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

En la figura següent, s'observa aquest procés, sobretot el que es dona internament a les comarques, que si s'analitza amb dades globals no s'aprecia. Els colors més foscos indiquen com en els darrers anys els municipis capital de comarca han anat guanyant població en detriment de municipis més allunyats de la comarca pròpia.

Figura 6. Mapa de l'evolució de la població 2001-2008. Taxa acumulada anual

Font: Elaborat per la FMR a partir de dades d'Idescat

El fet de realitzar tot el procés o quedar-se en el nucli d'origen o en algun punt entremig depèn, com hem dit, de la feina, dels estudis o de decisions de residència permanent. Tot i que a les zones rurals hi ha feines qualificades, n'hi ha més en àrees urbanes. Passa el mateix amb els estudis. La voluntat de cursar estudis superiors moltes vegades obliga a desplaçar-se a localitats on hi ha universitat, les capitals provincials o Barcelona. En zones rurals on la població és molt dispersa, resident en diversos nuclis en un mateix municipi o en masies, o on la presència de nuclis sense escola és elevada, la necessitat de mobilitat obligada per estudis comença ja a l'edat escolar o fins i tot preescolar.

Quant a patrons de mobilitat i temps, la singularitat territorial és determinant. La mobilitat femenina i rural és principalment residencial, és a dir, la que comença per motius d'estudis i/o treball i acaba esdevenint una migració. Aquest procés s'ha anomenat sovint 'fugida il·lustrada', perquè ha tingut a veure força vegades amb l'accés a un ventall de possibilitats laborals, i també personals, molt més ampli, que implica alhora una autovaloració més satisfactòria de la pertinença grupal i la identitat. Sembla ser que es continuen mantenint estratègies de fugida femenina cap a nuclis urbans, amb més oportunitats laborals i de desenvolupament personal. El Projecte Odisseu ha posat de manifest que del total de sol·licituds d'accés d'origen rural a la universitat el curs 2008-2009, un 60% eren noies. En algunes comarques, com el Pallars Jussà o el Sobirà, aquest percentatge supera el 65%.

A banda de la mobilitat residencial, més estable, cal parlar de la intermitent i/o diària. Segons resultats de la *Diagnosi i treball de camp* del projecte Rudona, la majoria de les dones enquestades tenien gran dependència del vehicle privat de manera generalitzada (mitjana de 2 carnets i 2 cotxes per unitat familiar).

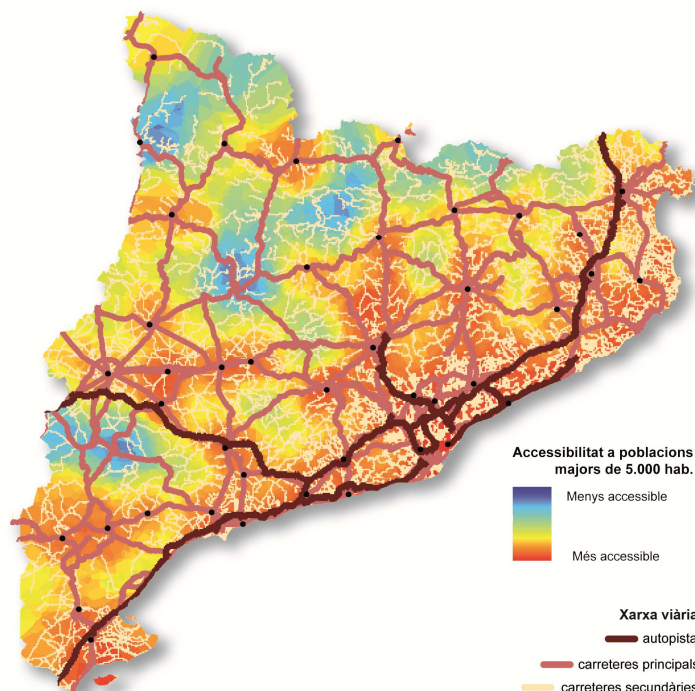
El Projecte Odisseu assenyala que la xarxa de transport públic al món rural és, en termes generals, insuficient. Aquesta circumstància és valorada negativament per més de la meitat de la població d'aquestes zones. En particular, les dones i les persones més joves, de 20 a 34 anys, són les més crítiques. D'altra banda, segons el *Diagnòstic de la igualtat de gènere en el mitjà rural* (2011), les dones grans, de 50 a 65 anys, són les que tenen menys disponibilitat de vehicle privat (40 punts percentuals a favor dels homes de la seva mateixa edat). Aquesta diferència disminueix a mesura que disminueix l'edat. Els indicadors de mobilitat tenen una forta incidència en els d'ocupació, emprenedoria, apoderament i participació pública. El desplaçament és un fet quotidià assumit en les zones rurals.

Infraestructures viàries

Les tendències de mobilitat responen al desplaçament cap a pols d'atracció o nuclis receptors, ja sigui perquè aglutinen serveis o perquè són centres d'activitat econòmica. Aquests nuclis solen correspondre a les capitals comarcals, i determinen en gran mesura l'articulació de les infraestructures viàries. Com queda palès en *l'Atles de la nova ruralitat*, trobem territoris amb més dificultat que d'altres per desplaçar-se cap a nuclis on es concentren els serveis. Aquesta és una de les causes per les quals les capitals de comarca acaben absorbint població d'altres municipis de la mateixa comarca com s'ha constatat anteriorment.

Figura 7. Mapa de l'accessibilitat viària mitjana territorial

Font: *Atles de la nova ruralitat*. FMR

Les realitats territorials defineixen els pols d'atracció que a la vegada determinen la dinàmica i cohesió territorials. Les zones amb una major dispersió de població formen un continu molt extens en el quadrant nord-oest del país. Ocupen gairebé tot el Pirineu lleidatà i, en menor mesura, municipis de les comarques pirinenques de la resta de Catalunya, i també diverses zones de l'interior de Tarragona (la Conca de Barberà i l'Alt Camp, especialment).

Accés i ús de les TIC

L'ús de les TIC permet millorar la qualitat de vida i de treball de les zones rurals per donar valor a seva economia, tant en els sectors tradicionals com en els nous, a més que aquestes zones s'integrin en el conjunt del territori. Les TIC han esdevingut un element clau per a les dones que treballen i viuen en el món rural.

En termes generals, les comarques rurals tenen nivells d'equipament en TIC per sota de la mitjana de Catalunya. El retard més notable fa referència a l'accés a Internet de banda ampla.

L'ús de les TIC en les zones rurals mostra 5 punts per sota de les zones urbanes en relació amb el correu electrònic, però menys d'1 punt quant a les compres per Internet.

Taula 4. Ús de les TIC en els darrers 3 mesos per persones entre 16 i 74 anys. 2011

	Correu electrònic	Compra per internet
Rural	62,3%	38,8%
Intermèdia	64,9%	38,2%
Urbana	67,8%	39,4%

Font. Elaboració pròpia a través de dades d'IDESCAT

En el marc de Catalunya Connecta, pla de desplegament d'infraestructures i serveis de comunicacions electròniques de la Generalitat, hi ha el projecte Banda Ampla Rural (BAR) que té per objectiu dotar de cobertura dels serveis de televisió digital terrestre, telefonia mòbil i banda ampla com a mínim als nuclis de població de més de 50 habitants i tots els polígons industrials del país.

Amb tot, encara hi ha llocs on per la seva complicada orografia o molt baixa població no ha estat possible arribar amb la xarxa Wimax convencional i s'ha hagut d'implementar una solució de banda ampla per satèl·lit: és el projecte Banda Ampla Rural Satèl·lit. La figura següent detalla la cobertura de banda ampla l'any 2011 a Catalunya.

Figura 8. Equipament de banda ampla l'any 2011

Font: Elaboració pròpia a través de dades d'IDESCAT

Trobem dades desagregades per sexe en matèria de TIC en la *Diagnosi i treball de camp* del Projecte Rudona, on es constata que el 80,7% de les dones enquestades saben utilitzar l'ordinador i el 86,2% en tenien a casa. Per franges d'edat, gairebé totes les dones joves (menys de 25 anys) utilitzaven i tenien un ordinador a casa. En el cas de les dones més grans, de 45 a 65 anys, el percentatge d'ús baixava respecte de la mitjana (59%). Els recursos més utilitzades en l'ús de l'ordinador van ser Internet i el correu electrònic, seguits del processador de textos. D'altra banda, també es fa palès que hi ha un important col·lectiu de dones que fan un ús freqüent de l'e-comerç.

Serveis a les persones

Els serveis bàsics en les zones rurals van millorar en el període 1990-2007. La cobertura actual de serveis és força elevada i proporciona bons nivells de qualitat de vida. Els serveis bàsics (educació, sanitat...) estan assegurats pels equipaments

situats a les capitals de comarca i municipis amb una certa entitat. Solament els municipis més petits manquen d'atenció sanitària o escola.

Tot i així, s'observen certes mancances que pel seu possible impacte en la qualitat de vida de les dones rurals cal destacar, ja que moltes vegades són les dones qui assumeixen tasques com a conseqüència de la manca de serveis en la zona.

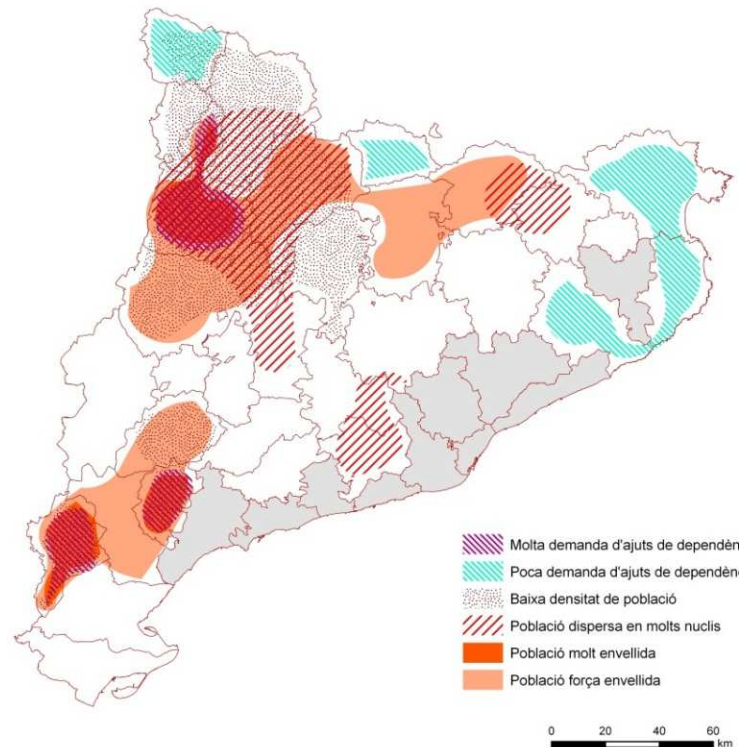
Tal com ha posat de manifest l'apartat de demografia, les zones rurals mostren una taxa d'envelliment significativa. Aquest fet posa en evidència una demanda potencial de serveis d'atenció a les persones grans cada vegada més important.

El règim de benestar mediterrani s'ha caracteritzat per la rellevància del treball femení no remunerat, ja que les dones han cobert una necessitat social que en altres tipus de règim s'ha pressuposat als poders públics i/o als agents privats. Si observem aquest fet sota un prisma rural, aquests dèficits contextuais incrementen la tendència a la desigualtat. A més, estudis de perspectiva demogràfica assenyalen una tendència clara cap a l'envelliment de la població, tot mantenint-se la dispersió rural característica, fet que contribuiria a incrementar l'esclatxa necessitat-prestació de serveis.

D'acord amb el *Projecte Odisseu. Dones i serveis d'atenció a les persones al món rural català. Diagnosi i detecció de necessitats*, s'estima que les zones amb més demanda potencial de serveis d'atenció a les persones al món rural català són les que reflecteix la figura següent.

Figura 9. Mapa de les zones amb més demanda potencial d'ajuts de dependència

Font: *Projecte Odisseu 2010*

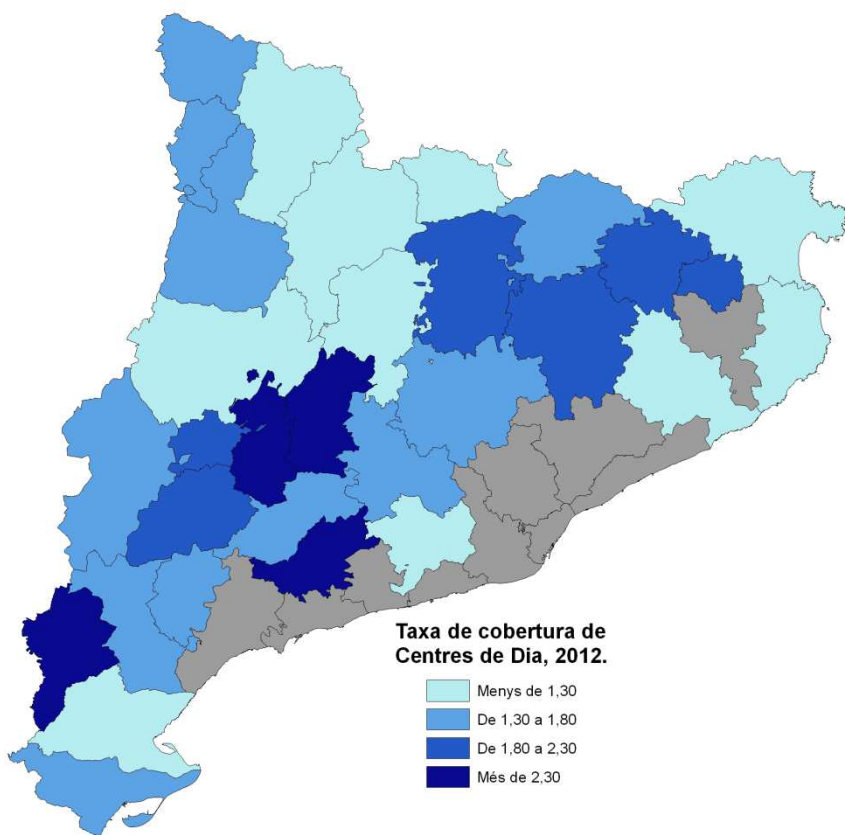
És que les variables estructurals del món rural (despoblament, envelliment, masculinització, baixa densitat de població...) i les conjunturals (dèficits en l'accés a serveis i infraestructures i al mercat laboral, usos del temps, dispersió i distàncies...) incideixen directament en un escenari social i econòmic que comporta una potencial desigualtat d'oportunitats entre homes i dones.

Les comarques més envellides de Catalunya són rurals i es troben a l'interior de les comarques tarragonines (Terra Alta i Priorat, Ribera d'Ebre i Garrigues) i a les comarques pirinenques amb menor especialització turística (Pallars Jussà, Noguera, Alt Urgell, Berguedà i Ripollès). En la zona tarragonina, i també al Pallars Jussà, aquest fet s'agreuja amb una forta incidència de persones molt grans, per damunt dels 85 anys. Aquestes són comarques amb una baixa densitat de població, i en el cas de les comarques pirinenques, especialment en el cas lleidatà, trobem una estructura de poblament en multitud de petits assentaments (en alguns casos més de 25 per municipi).

Les figures següents mostren la taxa de cobertura de serveis de centres de dia per a gent gran i de serveis de residència. Les taxes de cobertura s'obtenen a partir del quocient entre les places totals de serveis (oferta pública i privada) i el total de la població de 65 anys i més. S'expressa en tant per cent.

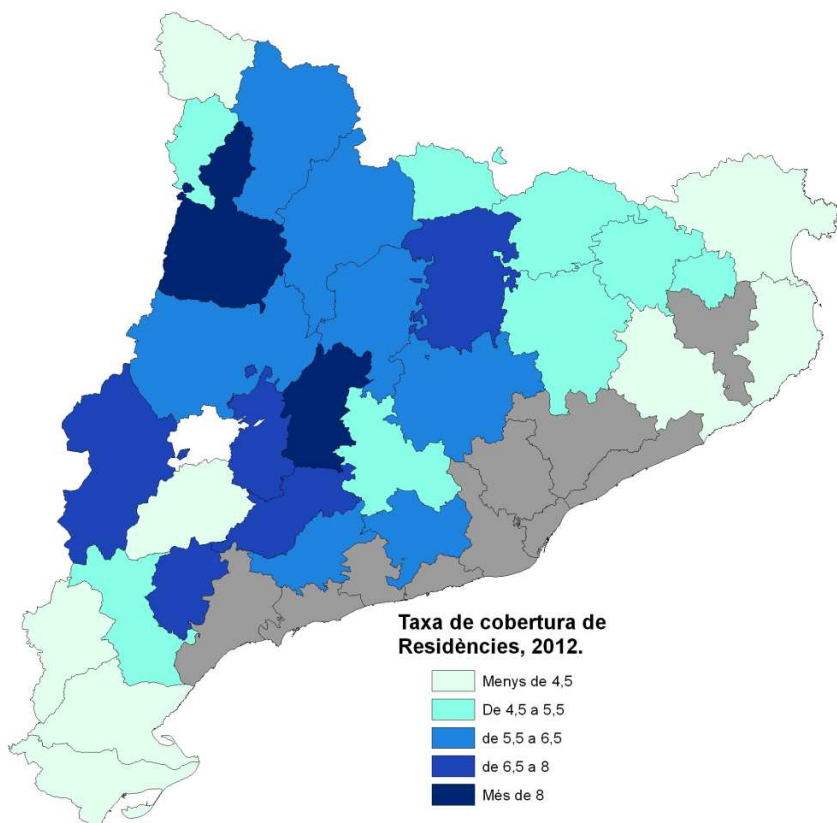
Figura 10. Mapa de les places en centres de dia per a persones grans a les comarques rurals, 2012

Font: Elaboració pròpia a través de dades facilitades pel Departament de Benestar i Família

Figura 11. Mapa de places de centres residencials a les comarques rurals, 2012

Font: Elaboració pròpia a través de dades facilitades pel Departament de Benestar i Família

Aquesta tipologia de serveis d'acolliment –diürns i residencials- complementen l'atenció pròpia de l'entorn familiar, de manera especial l'atenció diürna que té per objectiu principal mantenir la persona en el seu entorn social i familiar en les millors condicions i proporcionar suport a les persones que en tenen cura, que majoritàriament són dones.

Els serveis de suport i atenció a les persones grans, juntament amb el turisme rural o l'artesania, constitueixen nous jaciments d'ocupació (Rudona) en les zones rurals que poden afavorir la inserció laboral de les dones i incrementar-ne la participació en la gestió d'empreses rurals d'aquestes característiques.

En el cas dels centres d'atenció especialitzada per al col·lectiu dels disminuïts, es dona una major concentració d'equipaments en zones urbanes, de manera que només 12 municipis de les comarques rurals compten amb aquest tipus de serveis.

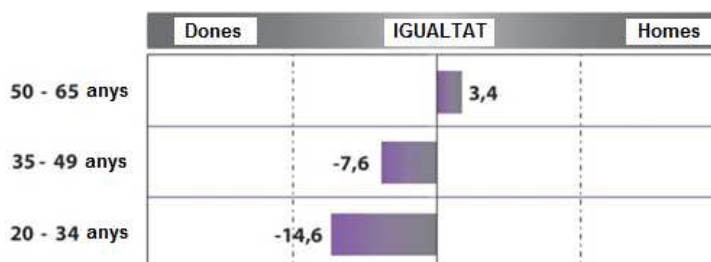

Formació

En les zones rurals, es dona el fet paradoxal de la sobrequalificació femenina, de manera que moltes dones joves no troben ocupació del seu nivell formatiu i han d'anar a ciutat a buscar aquesta ocupació de qualitat.

Gràfic 7. Escletxa de gènere en estudis superiors segons grups d'edat en zones rurals

Font: *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

Contràriament, dels que són caps d'explotació, s'observa que majoritàriament la formació que tenen és exclusivament pràctica, concretament en el 78,6% dels casos, seguit per una altra formació agrària o cursos, amb el 12,2%, estudis professionals amb el 7,3%, i únicament el 2% té estudis universitaris.

A Catalunya, segons les dades del Cens agrari de 2009, hi ha 60.839 explotacions. D'aquestes, el 82,9% tenen com a cap un home, i només el 17,1% una dona.

Si mirem la formació dels caps d'explotació amb dades desagregades per gènere, segons la Comissió Europea, el nivell d'educació universitària és més gran per als homes que per a les dones. A la UE-27, el 23% dels homes caps d'explotació tenen algun tipus de formació agrícola, en comparació amb només el 12% de les dones, i la proporció d'homes amb formació agrícola completa (és a dir, una major finalització de l'ensenyament en l'agricultura) és el doble de la proporció de dones.

En relació amb això, Catalunya compta amb 14 escoles i centres de capacitació agrària situats en diferents punts del territori, amb un ventall molt ampli i divers de cicles formatius de grau mitjà i de grau superior, i també cursos més específics destinats a la formació permanent dels professionals agraris. Aquestes escoles duen a terme cicles formatius relacionats amb la indústria alimentària i química, activitats físiquesportives i tècniques agropecuàries amb els objectius de capacitar professionalment el jovent per a la seva incorporació al sector agrari, contribuir al reciclatge de coneixements i la formació permanents i proporcionar suport al sector. Val a dir que el nombre de dones que segueix aquesta formació és inferior al d'homes.

D'altra banda, el DAAM elabora i executa el Pla anual de formació agrària. L'any 2012, analitzant les dades d'assistència a cursos segons la temàtica, s'observa que les dones van participar de manera més nombrosa en aquells de caire empresarial, ramader i d'indústries alimentàries. Percentualment i en relació amb els homes, les dones participen en més d'un 50% únicament en la temàtica d'agroturisme; entre un 40% i un 50% en temàtica d'indústries alimentàries, informàtica, formació reglada FAD i eqüestre, i en percentatges inferiors, però superiors al 35%, en els cursos de medi ambient. En termes generals, la participació total de les dones en aquests cursos de formació és inferior, concretament un 26,31% enfront del 73,69% dels homes.

En dades del Projecte Rudona, a pràcticament la totalitat de les dones enquestades els interessava de fer algun curs de formació, sobretot a les dones d'entre 25 i 44 anys. La raó de fer cursos era l'interès personal en primer lloc, i tenir més formació en segon lloc.

És mitjançant les relacions i els contactes personals com majoritàriament les dones enquestades s'assabenten tant de les ofertes formatives com de les de feina, i mostren que els programes d'ajuda empresarial són pocs coneguts i la formació per a la incorporació o millora laboral no està gaire valorada, tret del cas de les dones joves.

Satisfacció

Malgrat les dades obtingudes mitjançant estadístiques i estudis, si s'observa la satisfacció envers la qualitat de vida en les zones rurals, obtinguda mitjançant l'enquesta del Projecte Rudona, el 67,6% de les dones van indicar que se sentien satisfetes amb la seva qualitat de vida, mentre que un 22,2% n'estaven molt satisfetes i només un 9,8% se sentien poc satisfetes.

Les dones que se senten molt satisfetes amb la seva situació laboral tenen generalment entre 45 i 65 anys i són majoritàriament autònomes. Volen continuar treballant en aquesta feina sense variar-ne les condicions. A mesura que disminueix l'edat, però, augmenta el percentatge d'assalariades i disminueix el grau de satisfacció envers la situació laboral actual.

Com a tendència general, a més temps no remunerat, més temps s'esmerça en les tasques de cura i dedicació a la llar i/o en el negoci o explotació familiar. En rares ocasions, aquestes hores es dediquen a motivacions personals. La tasca no remunerada al negoci familiar o l'explotació familiar i la tasca de cura a la llar és difícil de diferenciar per a les dones enquestades. Aquest fet pot suposar el punt de partida de la invisibilitat de la seva activitat laboral, sobretot al sector primari.

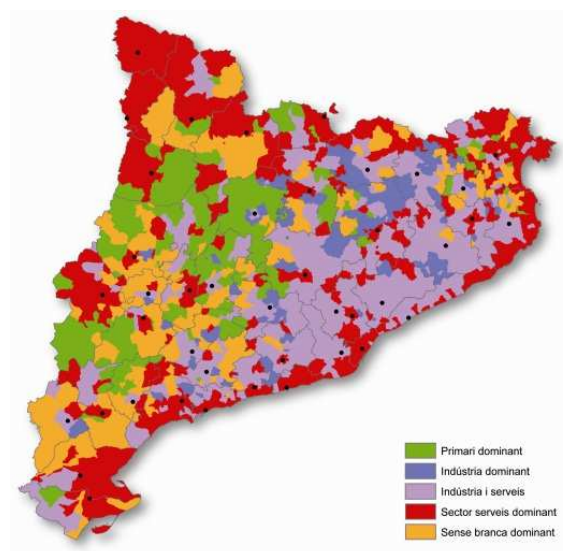
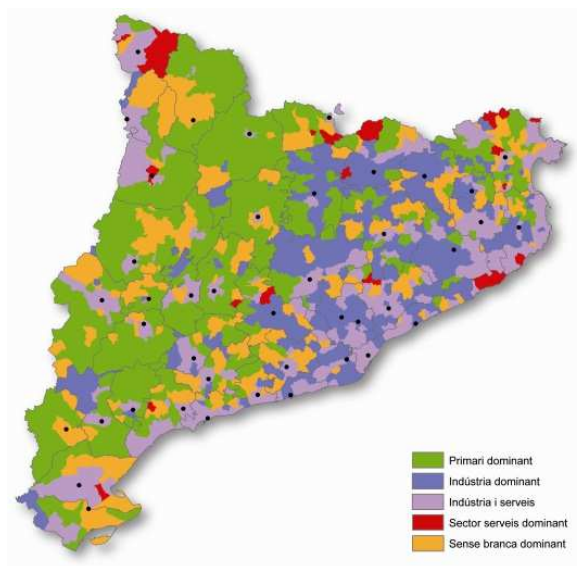
En un altre treball de camp realitzat pel MAGRAMA, els resultats del qual s'han publicat al *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*, s'observa que la gran majoria de la població entrevistada ha respost estar d'acord que la vida als pobles és més agradable que a les ciutats. Solament un 6% s'hi mostra en desacord. Tot i això, les dones valoren menys positivament la vida als pobles que els homes, 76% i 83%, respectivament.

5.2.2 Ocupació i empenedoria

El context econòmic de Catalunya en els darrers 30 anys ha canviat molt. El món rural català ha tingut un procés de terciarització de la seva economia. Ja no hi ha un sector primari tan dominant, i l'Administració, el comerç i el turisme prenen protagonisme.

Figura 12. Distribució territorial dels sectors econòmics l'any 1980 versus l'any 2008

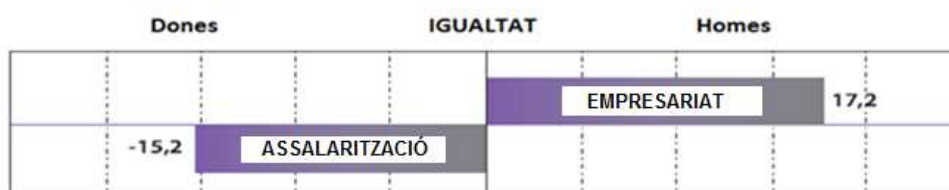
Font: *Atles de la nova ruralitat*. FMR

En les zones rurals, la relació assalariat - empresariat té una clara diferenciació per raó de gènere, com es pot observar en el gràfic següent, mentre que el treball per compte d'altri està clarament feminitzat, l'empresariat està clarament masculinitzat.

Gràfic 8. Escletxa de gènere en els índexs d'emprenedoria i treball per compte d'altri en zones rurals

Escletxa de gènere en les taxes d'emprenedoria i assalariació en les zones rurals

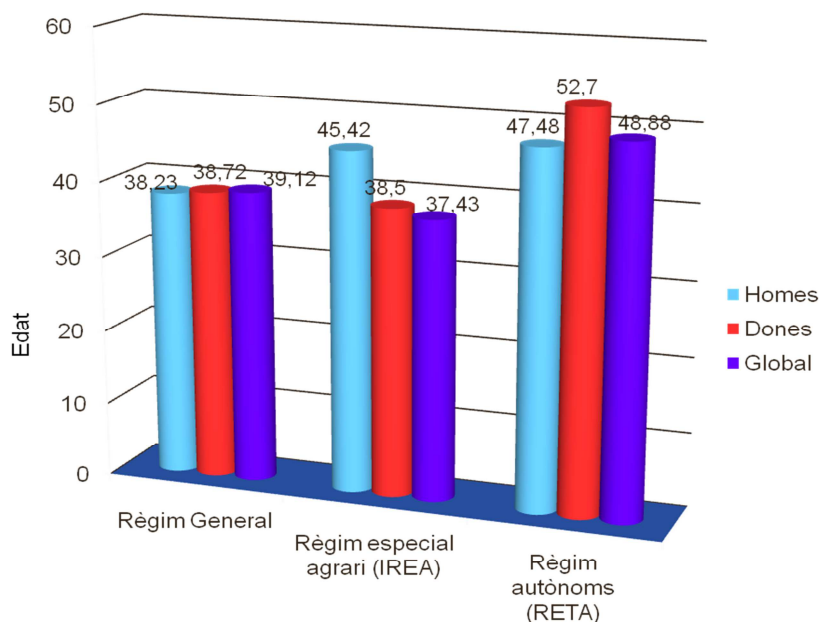
Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

Segons dades d'afiliació a la Seguretat Social, l'any 2011 el 21,9% dels ocupats agraris són dones i el 78,1% homes.

Destaca l'alta edat mitjana de l'afiliació de la dona en el règim d'autònoms, 52,7 anys. En l'última etapa de la vida laboral o quan el marit o cap d'explotació es jubila i no hi ha relleu generacional, moltes dones, que al llarg de la seva vida no han cotitzat a la Seguretat Social, s'afilien. Això pot ser un indicatiu de l'anomenada invisibilitat del treball de la dona, que en molts casos ha estat treballant en l'explotació agrària familiar de manera irregular i precària i amb aquesta afiliació cotitzarà el mínim necessari d'anys per poder ser beneficiària de la pensió de jubilació.

Gràfic 9. Edat mitjana dels afiliats agraris per règim i sexe

Font: Seguretat Social, 2011

5.2.2.1 Ocupació

Ocupació per sexe i per sectors d'activitat a les zones rurals

En termes d'ocupació i en línies generals, es pot dir que la situació laboral del medi rural és de desigualtat de gènere. S'observa una masculinització de l'activitat productiva i una feminització de la inactivitat laboral.

Segons el *Diagnòstic de la igualtat de gènere en el medi rural*, a Espanya, la situació laboral del medi rural es caracteritza per una baixa taxa d'ocupació (61,9%) que s'aguditzava en les dones (49% de dones enfront del 72,3% d'homes). La taxa d'ocupació es redueix en el grup de més edat (50 a 65 anys), i és més agut en les dones. L'esclatxa laboral de gènere augmenta amb l'edat.

Es calcula que la falta de coresponsabilitat en les tasques de la unitat familiar entre home i dona en les zones rurals expulsa del mercat laboral el 29,8% de dones, que fan treball domèstic no remunerat o cura de familiars com a principal activitat.

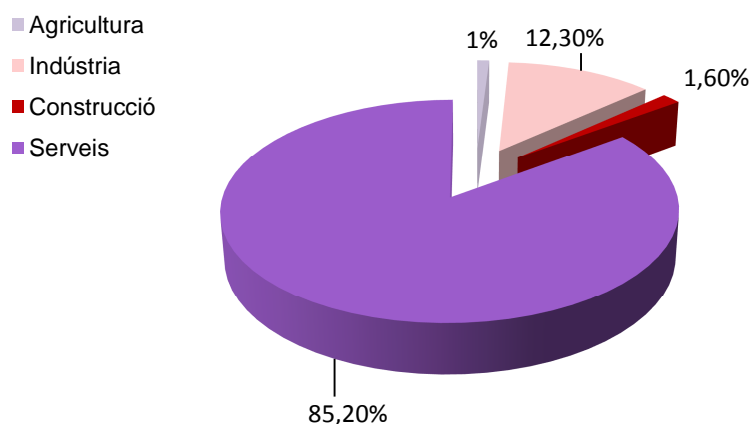
L'ocupació femenina varia entre zones rurals. A les zones perifèriques és on hi ha més diferències, mentre que en les zones rurals no perifèriques aquesta diferència no és tan important, i moltes s'assemblen a les zones urbanes pel que fa a les oportunitats en els àmbits laborals típicament femenins (sector terciari i públic).

Per tant, la dificultat rau en les regions rurals mal adaptades a les necessitats de les dones pel que fa a la disponibilitat i l'accessibilitat dels llocs de treball, dels serveis i d'un substrat cultural que ho faciliti.

Pel que fa a la distribució per sectors econòmics, s'observa que el 78% de les dones ocupades al medi rural es concentren al sector dels serveis.

Aquesta segregació horitzontal és un dels aspectes que més contribueix a mantenir la discriminació laboral de les dones. L'existència de prejudicis socials sobre la capacitat de les dones i els homes a l'hora de realitzar determinades tasques manté viva aquesta segregació horitzontal.

Gràfic 10. Població ocupada femenina, distribució segons sectors econòmics, 2010

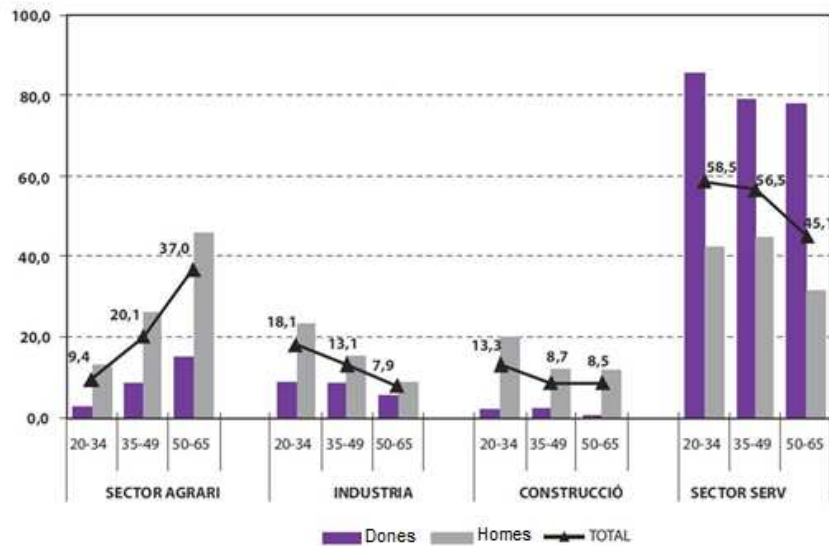

Font: IDESCAT

Segons el *Diagnòstic de la igualtat de gènere en el medi rural*, el sector dels serveis està molt feminitzat, i, d'altra banda, la indústria, el sector agrari i la construcció estan masculinitzats. La menor masculinització de la indústria pot ser deguda a la presència de dones a la indústria agroalimentària.

Gràfic 11. Segregació horitzontal: esclatxa de gènere per sectors d'ocupació del medi rural espanyol, 2011

Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

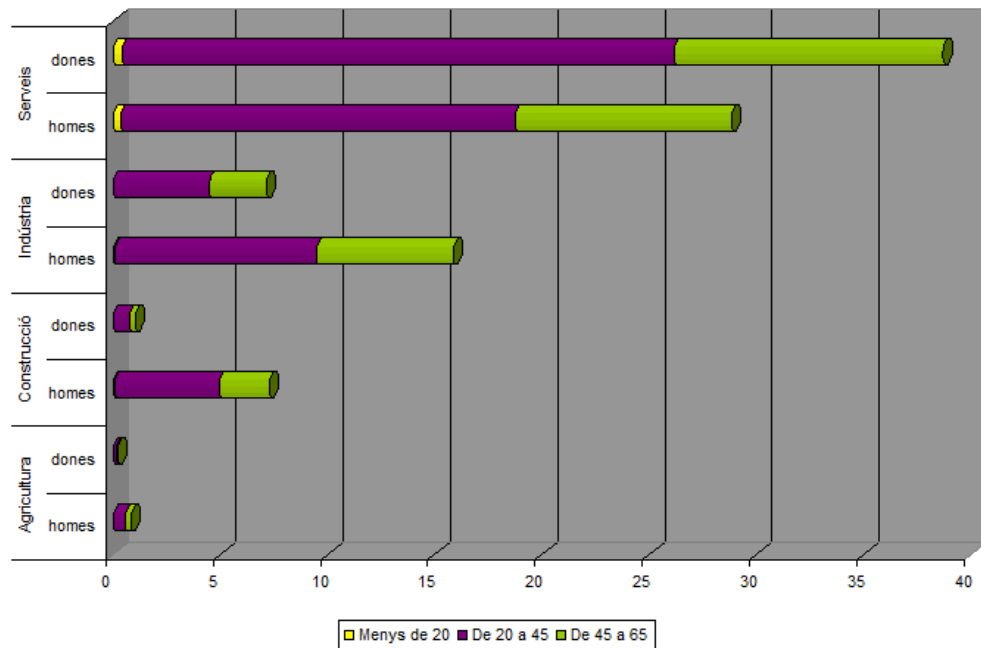
Segons el Projecte Odisseu, analitzant els afiliats al Règim General de la Seguretat Social (RGSS) en les comarques rurals, es corrobora que l'esclatxa de gènere a favor de les dones es manté en el sector dels serveis, sobretot en la franja d'edat adulta.

L'esclatxa de gènere s'inverteix en la indústria i la construcció, i en l'agricultura.

Gràfic 12. Afiliats al RGSS per sexe, edat i branca d'activitat. Comarques rurals

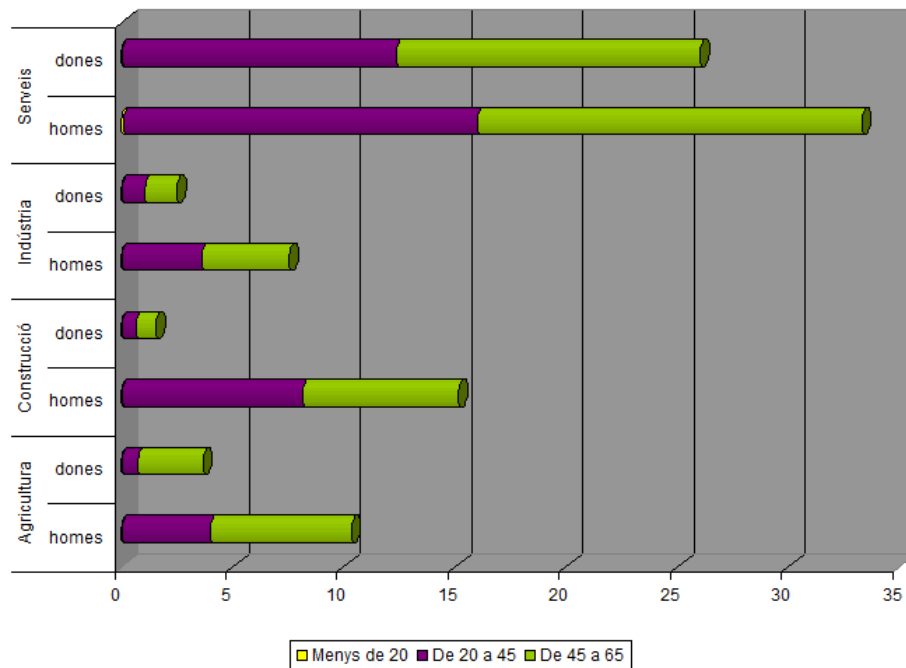
Font: Projecte Odisseu 2011

En el cas del Règim Especial de Treballadors/es Autònoms/es (RETA), l'esclatxa de gènere és en tots els casos a favor dels homes, i augmenta també en general entre les autònomes d'edats avançades, en detriment de les més joves.

Per sectors, els/les autònoms/es se situen majoritàriament al sector dels serveis, seguit de la construcció, la Indústria i l'agricultura (en aquest últim cas, s'agreuja la magnitud de l'esclatxa de gènere i s'eixampla la franja d'edat de les més grans; s'evidencia així l'envelliment dels autònoms agraris).

Gràfic 13. Afiliats al RETA per sexe, edat i branca d'activitat. Comarques rurals.

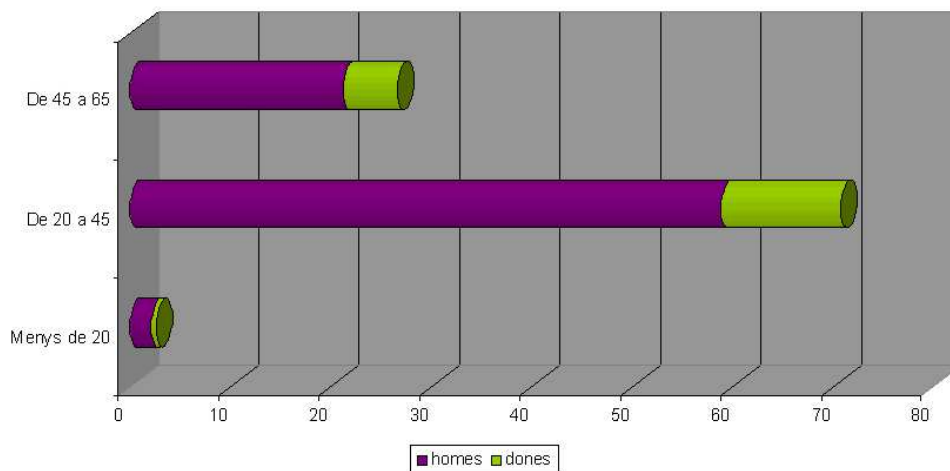

Font: Projecte Odisseu 2011

En el cas del Règim Especial Agrari (REA), observem com la majoria de l'afiliació se situa en la franja adulta, malgrat que la més gran és molt considerable, així com la jove, mínima. En tots els casos, la proporció d'homes és molt major, especialment en el cas de les noies joves i les més grans.

Gràfic 14. Afiliats al REA segons sexe i edat a les comarques rurals catalanes

Font: Projecte Odisseu 2011

Els resultats del projecte Odisseu fan palès que en el conjunt de les comarques rurals catalanes l'ocupació masculina és superior a la femenina. Només el 18% de l'afiliació juvenil al REA són dones. L'afiliació juvenil femenina té poca incidència en el RETA. L'Alta Ribagorça, el Ripollès i el Pallars Sobirà són les comarques on es concentra més afiliació femenina al RETA.

Hi ha una desigualtat entre sexes, que es fa més accentuada en els sectors de la construcció (5% de dones entre els afiliats joves al RETA) i l'agrícola (10%), però que és també patent en la indústria (22% de noies), i, en menor grau, en el sector dels serveis. Tot i que els homes hi tenen un pes més alt, és en el RGSS on hi ha més paritat de sexe, amb un 49% de dones entre les persones afiliades al RGSS.

Inactivitat per sexe a les zones rurals

Pel que fa a l'activitat laboral segons sexe, el *Diagnòstic de la igualtat de gènere* en el medi rural apunta la hipòtesi que la poca presència de les dones al mercat de treball està relacionada amb l'assumpció de responsabilitats familiars i de cura associades al tradicional paper reproductiu de les dones, i la manca de coresponsabilitat.

Taula 5. Taxa d'inactivitat laboral a les zones rurals espanyoles

	20 - 34		35 - 49		50 - 65	
	Mujeres	Varones	Mujeres	Varones	Mujeres	Varones
TASA DE INACTIVIDAD LABORAL	24,5%	11%	32,0%	7,50%	67,1%	35,8%
Pensionista	0,1%	1,7%	1,6%	6,7%	17,2%	34,6%
Trabajo doméstico no remunerado	13,9%	0,0%	30,2%	0,8%	49,9%	0,7%
Estudia	10,5%	9,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%

Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

S'observa una elevada taxa d'inactivitat laboral femenina (38,4%), sumat a l'elevat nombre de dones que realitzen treballs domèstics no remunerats en comparació amb els homes (29,8% enfront del 0,5%).

La inactivitat laboral de les dones augmenta en els grups de major edat i la inactivitat dels homes coincideix principalment amb la percepció de pensions i, en el cas de les dones, amb la realització de treball domèstic no remunerat. En el del grup d'edat més jove, hi influeixen els estudis.

Atur per sexe i edat a les zones rurals

La destrucció d'ocupació i la consegüent dificultat d'inserció en el mercat laboral han situat la taxa d'atur estimat en el conjunt de Catalunya en el 24,5% de la població activa. Aquesta taxa és lleugerament inferior per a les dones (23,7%) que per als homes (25,2%).

La desocupació estimada a Catalunya és especialment greu per al jovent. Com mostra la taula següent, el 52,7% dels menors de 25 anys estan en atur: un 57,4% dels homes i un 47,3 % de les dones.

L'atur registrat va augmentar més ràpidament en el conjunt de comarques rurals que en el conjunt de l'economia catalana. L'increment de l'atur és especialment notable en comarques rurals com el Montsià, el Solsonès, el Pla d'Urgell, les Garrigues o la Noguera. Vuit de les deu comarques amb més augment registrat de la desocupació són rurals.

A diferència de recessions anteriors, la desocupació masculina ha crescut més que la femenina a tot Catalunya, però aquest augment ha estat més significatiu en les

zones rurals. Actualment, el nombre de desocupats masculins supera el femení. A les zones rurals, el 54,2% dels aturats són homes.

Taula 6. Atur registrat per sexe a les zones rurals 2008-2012

	Variació 2008-2012 (mitjana anual)			Distribució de la desocupació l'any 2012 (mitjana anual)	
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Rural	116%	88,7%	102,6%	54,2%	45,8%
Intermèdia	108,7%	78%	92,8%	52,1%	47,9%
Urbana	103,8%	74,5%	88,4%	51,4%	48,6%
Total	105,5%	76%	90,1%	51,7%	48,3%

Font: Observatori del Mercat de Treball

Si bé és cert que a les zones rurals la desocupació masculina és més important que la femenina, com reflecteix la taula anterior, tant a Catalunya com en el conjunt de comarques rurals el nombre de dones aturades supera el d'homes en el segment de majors de 50 anys. Aquests resultats són coherents amb els d'un estudi realitzat a mitjan 2009 que conclouïa que la desocupació femenina, i en general les dificultats de les dones per trobar feina a les comarques rurals, es concentraven en el col·lectiu de més de 50 anys (Rudona, 2009). El mateix estudi també assenyalava la franja d'edat entre 30 i 40 anys com a problemàtica per a la inserció de les dones al mercat de treball per la dificultat de conciliar vida laboral i vida familiar.

La distribució per edats dels aturats registrats de la taula següent mostra un percentatge de joves (menors de 30 anys) lleugerament superior en les zones rurals i especialment en les zones de muntanya. El major pes del jovent i especialment de les dones joves en el col·lectiu de desocupats en les zones de muntanya ha estat constatat també en el Projecte Odisseu - Programa per al retorn i la inserció laboral de joves al medi rural, Diagnosi general, 2012.

Taula 7. Atur registrat per sexe i trams d'edat a les zones rurals, maig de 2013

		Menors de 30 anys	De 30 a 54 anys	Més de 55 anys
Rural	Homes	16,8%	64,8%	18,4%
	Dones	16,3%	64,1%	19,6%
	Total	16,6%	64,4%	19%
Alt Pirineu i Val d'Aran	Homes	16,6%	63,2%	20,1%
	Dones	18,4%	65,6%	16%
	Total	17,4%	64,3%	18,3%
Catalunya	Homes	15,9%	66,2%	17,9%
	Dones	15%	64%	21%
	Total	15,4%	65,1%	19,5%

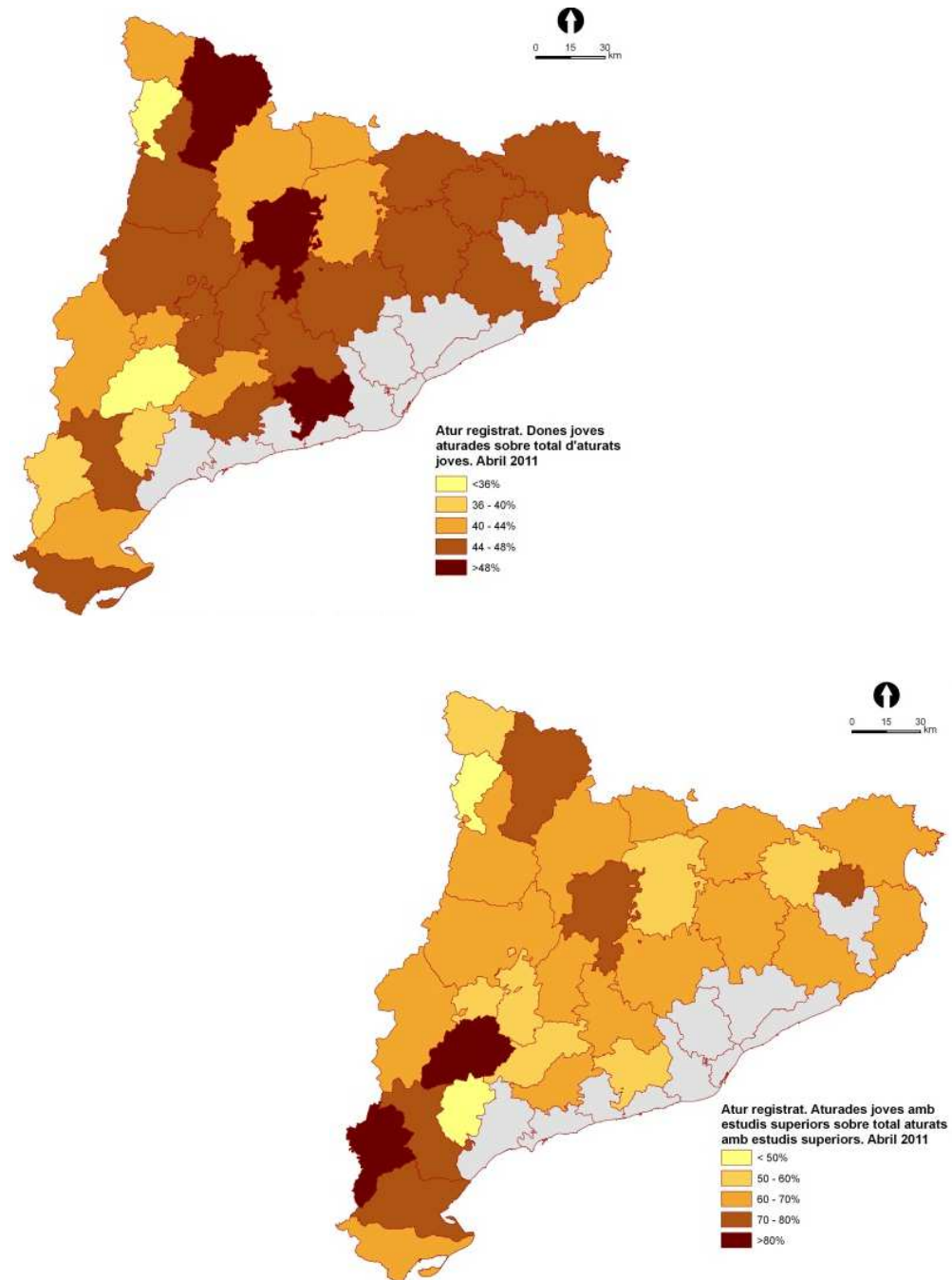
Font: Observatori del Mercat de Treball

Pel que fa a la durada de l'atur, tant en el conjunt de Catalunya com en les comarques rurals, les dones superen els homes pel que fa a desocupació de llarga durada (més de 24 mesos). Aquesta situació és especialment important a les comarques rurals especialitzades en la indústria (Berguedà, Conca de Barberà, Garrotxa, Montsià, Segarra, Ribera d'Ebre i Ripollès).

D'acord amb les dades de l'Observatori del Treball del Departament d'Empresa i Ocupació, l'any 2011, entre les comarques amb una major incidència de l'atur jove femení, destacaven el Solsonès, el Pallars Sobirà i l'Alt Penedès, que superaven el 48% de noies entre el total d'aturats joves.

Figura 13. Joves aturades versus total de joves aturats a les comarques rurals

Font: Observatori del Treball del Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya. Odisseu 2011

Pel que fa al grau de feminitat entre l'atur jove l'any 2011 a les comarques rurals, en general hi ha menys noies aturades que nois aturats.

Pel que fa a l'atur jove amb estudis superiors, destaquen les comarques de les Garrigues i la Terra Alta, on les noies suposen més del 80% d'aquest col·lectiu. Les Terres de l'Ebre en general és la demarcació que registra un atur més significativament alt entre dones joves amb estudis superiors.

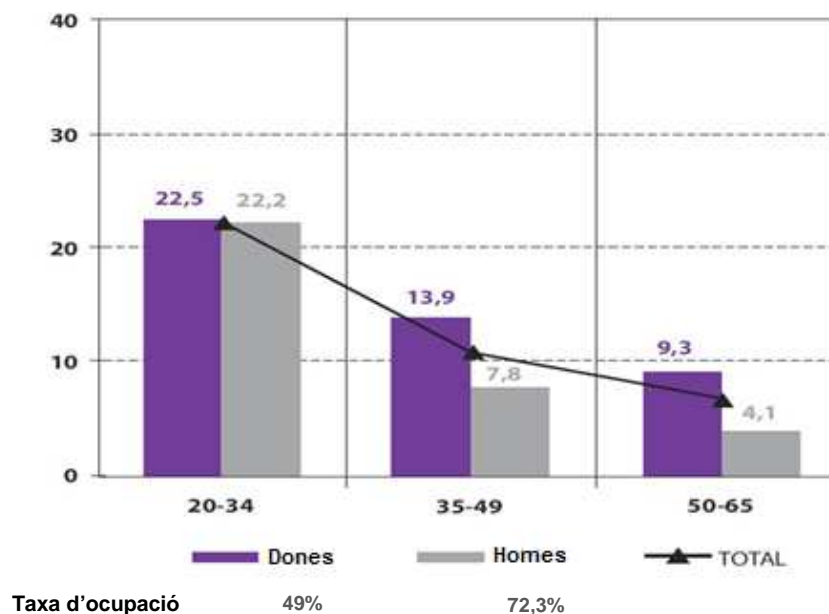
Tipus de contracte laboral per sexe i edat a les zones rurals

El contracte temporal, el fix-discontinuu i l'absència de contracte són categories feminitzades en edats que van dels 35 als 65 anys. Al grup d'edat més jove, no hi ha pràcticament diferències entre sexes amb contractes laborals parcials en l'inici de la vida laboral.

Segons la Comissió Europea, l'any 2007 a Europa, el 31,2% de les dones van ser contractades a temps parcial.

En les zones rurals, segons el *Diagnòstic de la igualtat de gènere en el mitjà rural*, també es posa de manifest aquest fet: no s'observen diferències en els trams d'edat de 20 a 34 anys. En les franges de 35 a 49 i de 50 a 65 anys, el contracte temporal es registra amb més freqüència entre les dones.

Gràfic 15. Contracte temporal al món rural segons sexe i grups d'edat (%), 2011

Font: *Diagnòstic de la igualtat de gènere en el mitjà rural*. MAGRAMA, 2011

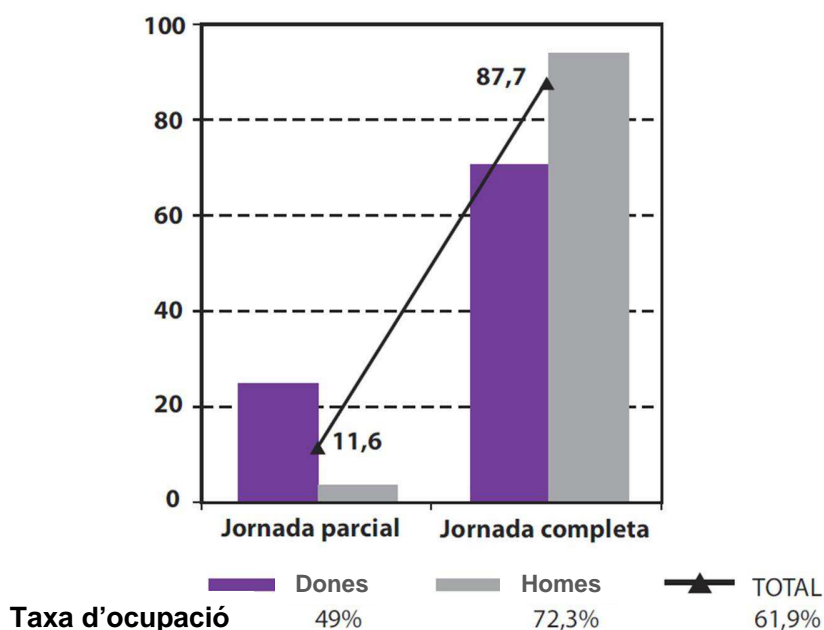

Jornada laboral per sexe a les zones rurals

Si parlem de jornada laboral en les zones rurals, la jornada laboral completa és la majoritària per als qui treballen (94,4% H – 70,9% D), però la jornada parcial està clarament feminitzada; la presència d'homes hi és molt reduïda.

Gràfic 16. Tipus de jornada laboral i índex de concentració de dones i homes en les zones rurals (%)

Font: *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

En l'àmbit estatal, de les dones ocupades al món rural, un 25,2% ho fan parcialment, davant un 3,9% en el cas dels homes.

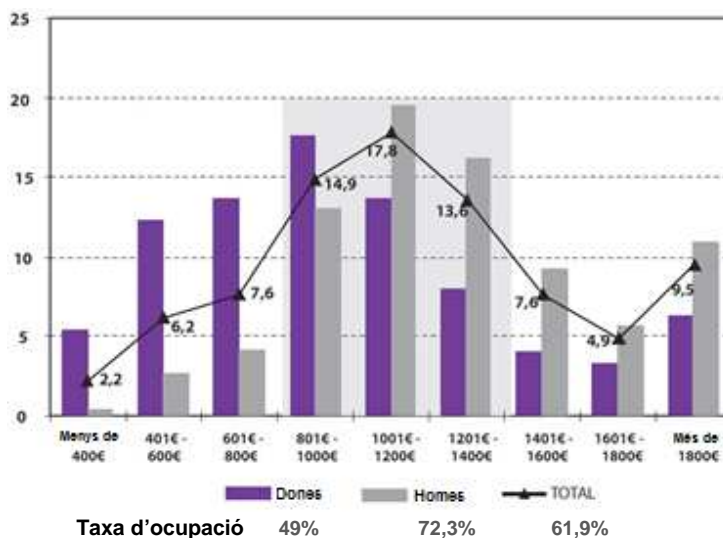
El principal motiu d'aquesta parcialitat és que les dones es fan responsables de les tasques domèstiques i de cura dels infants i la gent gran.

Salari segons sexe a les zones rurals

Segons la Comissió Europea, l'any 2009 a Europa, la diferència en la retribució salarial de dones i homes arribava al 17,6%.

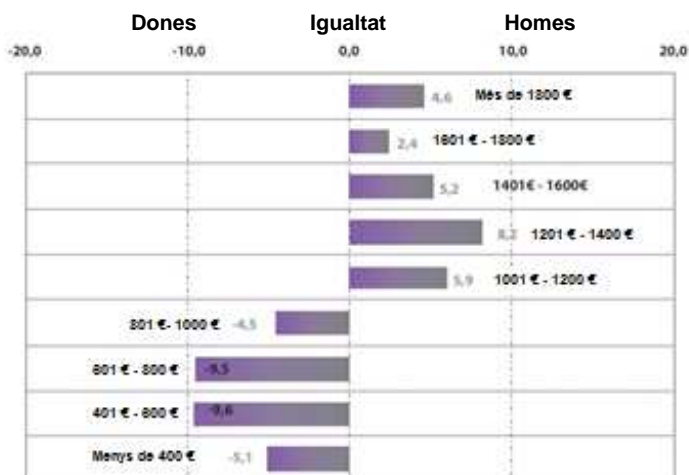
Gràfic 17. Distribució salarial i índex de concentració de dones i homes en el medi rural (%), 2011

Font: *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

Com es pot observar en els gràfics anterior i següent, les dones estan sobrerrepresentades en els ingressos que van dels 400 € als 1.000 €, mentre que els homes ho estan en sous entre 1.000 € i superiors als 1.400 €. Les dones que treballen en les zones rurals se situen en els rangs salarials més baixos; l'esclatxa salarial s'observa en salaris inferiors, entre 400 i 1.000 €.

Gràfic 18. Esclatxa salarial de gènere al medi rural segons rang salarial

Font: *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

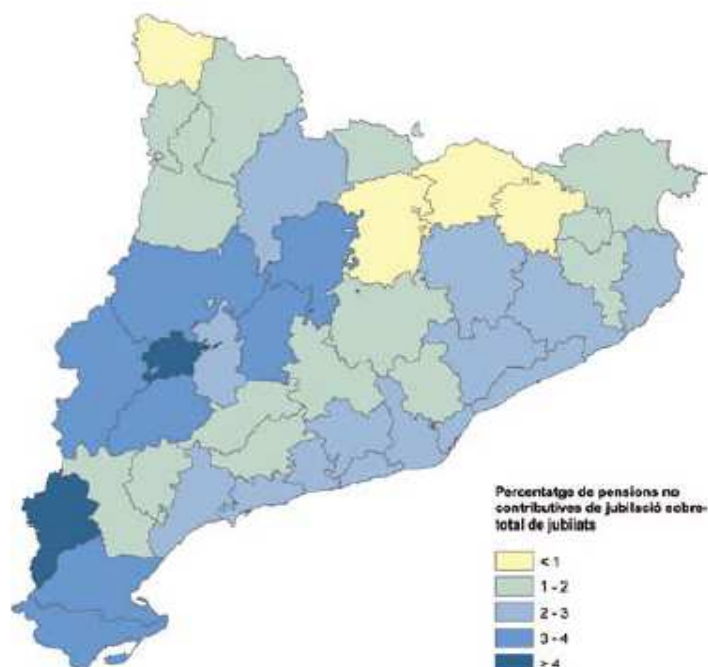

Aquesta discriminació salarial per sexe impedeix l'autonomia i independència de les dones i n'augmenta la vulnerabilitat davant la pobresa.

Cal fer esment també d'altres indicadors relacionats de manera indirecta amb la pobresa des d'un punt de vista de gènere: en termes generals, els indicadors referits al nivell de vida de la població (vehicles per càpita, grau d'equipament de les llars, esperança de vida, afectació de determinades malalties...) no mostren diferències substancials que es puguin atribuir a factors de ruralitat més enllà de les que es puguin atribuir a les mancances de connexió a determinades xarxes que castiguen l'allunyament rural (accés a telefonia mòbil, Internet, gas natural...).

És complex trobar algun indicador que denoti un contrast territorial una mica significatiu i que també tingui un contingut de gènere. Aquest seria el cas d'un indicador indirecte de pobresa que es refereix a la proporció de persones que gaudeixen de pensions no contributives i representen, per tant, situacions de pobresa que afectarien especialment les comarques meridionals interiors de Catalunya, eminentment rurals, i molt especialment dones que no han cotitzat mai.

Figura 14. Aproximació a la pobresa; pes de les pensions no contributives entre els pensionistes per comarques, 2007

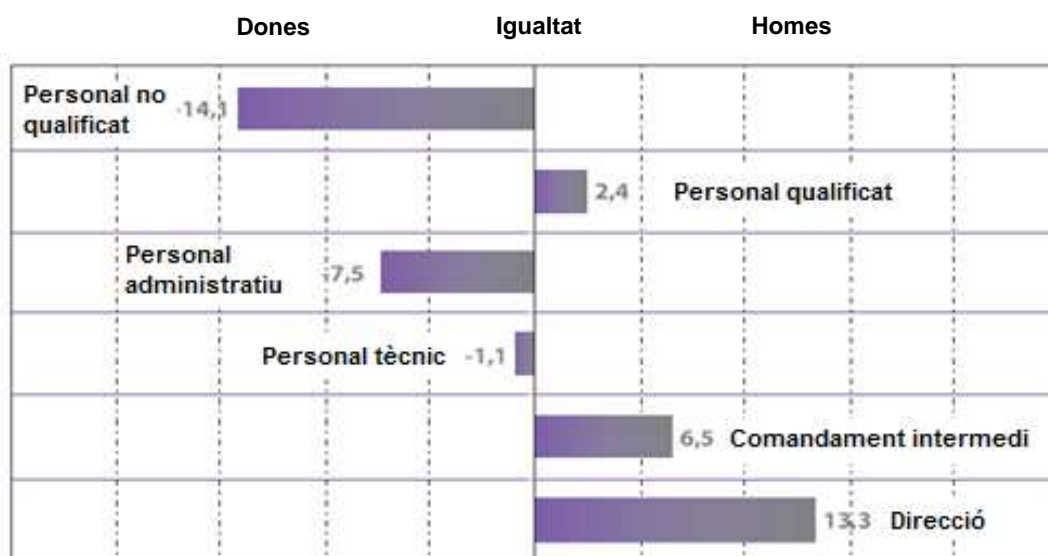
Font: *Atles de la nova ruralitat*. FMR

Posició en l'escala laboral per sexe a les zones rurals

Dins de la posició en l'escala laboral, les estadístiques indiquen que mentre el 25,3% dels homes ocupen llocs de direcció, el 23,9% de les dones ocupen llocs de personal no qualificat.

Gràfic 19. Segregació vertical: escletxa de gènere en la població laboral del medi rural

Font: *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

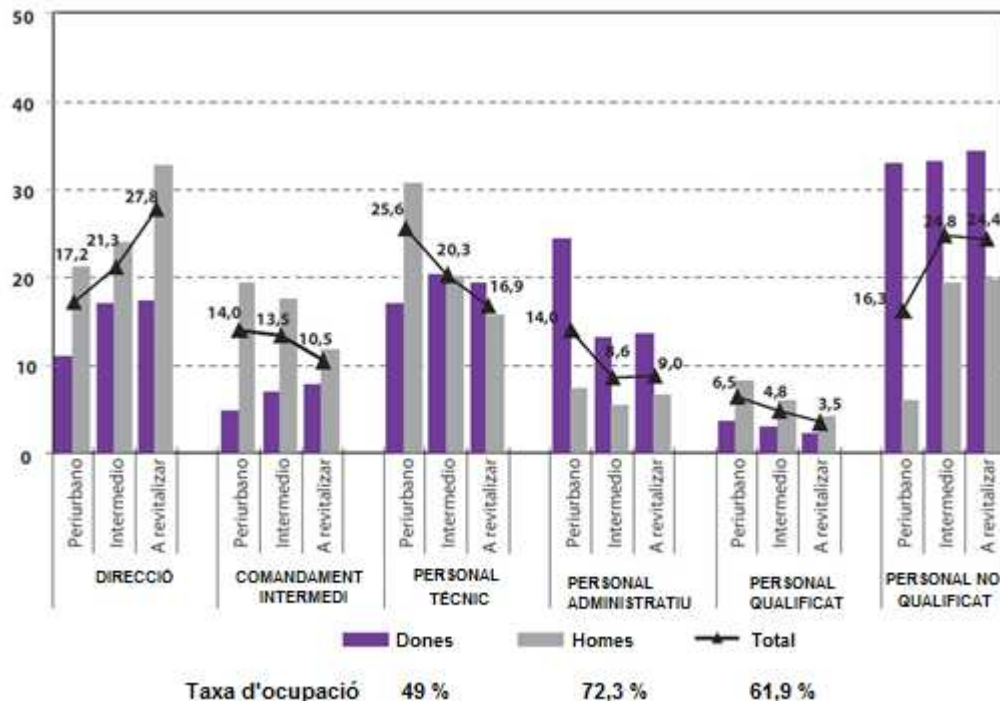
Com es pot observar, les dones se situen en els llocs més baixos de la jerarquia laboral. Els homes, per contra, es concentren en llocs més alts, que és on es prenen les decisions i es concentra el poder. És el que s'anomena segregació vertical.

El gràfic següent del *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural* analitza la posició laboral tenint en compte el grau de ruralitat del territori. S'hi observa que, generalment, a mesura que augmenta el grau de ruralitat, augmenten els llocs directius i disminueix el personal tècnic i qualificat. A més ruralitat, l'escletxa de gènere a favor dels homes als comandaments intermedis disminueix sensiblement, i augmenta a favor de les dones.

En general, les diferències entre homes i dones pel que fa a la posició laboral augmenten amb l'edat.

Gràfic 20. Posició laboral al món rural segons sexe i tipus de municipi (%), 2011

Font: *Diagnòstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

5.2.2.2 Emprenedoria

D'acord amb el recent informe executiu Catalunya 2012 *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM), l'activitat emprenedora de les dones, en termes generals, ha experimentat un retrocés des de l'any 2009. L'any 2012, l'activitat emprenedora femenina (4,89) era menys de la meitat que la masculina (10,77). Tanmateix, l'activitat emprenedora potencial de les dones catalanes ha experimentat un augment des de l'any 2009, i ha passat del 2,1 a l'11,1, la qual cosa assenjala la presència de determinades barreres que impedeixen que moltes iniciatives de dones esdevinguin noves empreses.

Taula 8. Activitat emprenedora femenina a Catalunya. Evolució (valors en %)

	Dones				Homes			
	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Emprenedores potencials	2,1	7,1	8,8	11,1	6,3	7,8	12	17,1
Emprenedores naixents	2,3	1,8	3,9	2,9	4,1	2,9	4,5	7
Noves empresàries	3,1	1,8	1,5	2	3,2	3,5	3,7	3,7
Emprenedores en fase inicial (TEA)	5,4	3,6	5,4	4,9	7,3	6,4	8,2	10,8
Empresàries consolidades	4,3	6,9	3,6	7,2	10,4	11,5	12,9	12,9
Exempresàries	1,6	0,9	1,1	0,9	2,3	1,4	1,5	2,8

Font: Informe executiu Catalunya 2012 *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM)

Un aspecte positiu és que la taxa d'abandonament empresarial femenina l'any 2012 (0,9) és baixa, i ha mantingut aquests nivells des de l'any 2010. Contràriament, la taxa d'abandonament masculina s'ha doblat des de l'any 2010 fins a assolir el 2,8% l'any 2012.

El 31% d'emprenedores declara que van iniciar la seva carrera emprenedora a causa de la necessitat i la falta d'oportunitats laborals. Aquesta taxa d'activitat emprenedora per necessitat és molt superior a la dels homes emprenedors (22%). Així, l'activitat emprenedora femenina catalana és deficient des d'una interpretació quantitativa, i a més està infraoptimitzada des d'un punt de vista qualitatiu si ens basem en els motius que subjauen a l'activitat emprenedora.

Un aspecte positiu de l'activitat emprenedora femenina a Catalunya és la seva contribució a l'ocupació. Les empreses promogudes per Noves Emprenedores creen més ocupació que les iniciatives dels homes. A més, l'any 2012 gairebé la totalitat de les noves empreses promogudes per homes eren microempreses; mentre que més del 15% de les noves iniciatives de dones emprenedores tenien més de 10 empleats. Contràriament, les empreses creades per homes tenen una major orientació internacional. L'any 2012, la proporció d'empreses d'homes amb alta intensitat exportadora (12,3%) duplicava la proporció mostrada per les dones (6%).

Explotacions agràries

El món rural té una manca de lideratge femení. Tot i que encara hi ha una certa percepció que s'han d'adoptar valors tradicionalment masculins per poder progressar, cada vegada més es demanen valors i aptituds considerats femenins per exercir el lideratge.

Catalunya comptava l'any 2009, segons el Cens agrari, amb 60.839 explotacions amb una Superfície Agrària Útil (SAU) de 1.147.532, amb una dimensió mitjana de 18,9 ha. Durant els últims deu anys, s'ha produït una sensible disminució d'explotacions agràries (-22%). No obstant això, tot i la disminució del nombre d'explotacions, la SAU s'ha mantingut estable, de manera que s'ha continuat creant en finques més grans.

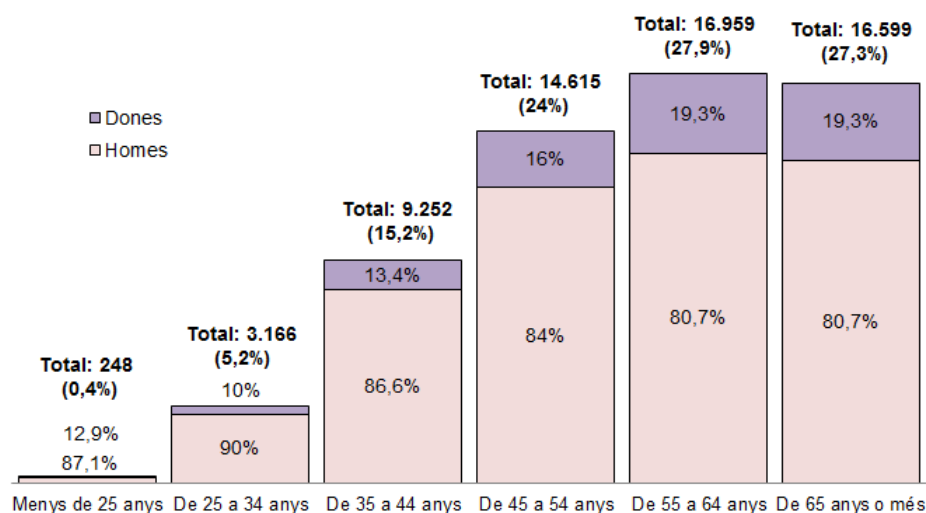
Taula 9. Gènere dels caps d'explotació a Catalunya

Caps d'explotació	Explotacions	Percentatge
Homes	50.435	82,9%
Dones	10.404	17,1%
Total	60.839	100%

Font: Cens agrari 2009

De les 60.839 explotacions, el 82,9% tenen com a cap d'explotació un home, i només el 17,1% una dona. Respecte del cens agrari de 1999, en nombre relatiu les dones caps d'explotació han passat del 15,5% a l'actual 17,1%.

Gràfic 21. Caps d'explotació per edat i sexe

Font: Cens agrari 2009

Si comparem aquesta estructura d'edats amb la de l'anterior cens de 1999, s'observa que els caps d'explotació, l'any 2009, tendeixen a envellir, tant homes com dones. Així,

el grup de majors de 54 anys que en l'últim cens representa el 55,2%, l'any 1999 era del 48,8%, i el grup de menys de 35 anys que en l'últim cens representa el 5,6%, l'any 1999 era del 8,6%.

Diversificació de l'economia rural des d'una perspectiva de gènere

Els processos de producció agràries moderns han eliminat moltes de les tasques i funcions que les dones havien dut a terme tradicionalment en el món rural. El potencial econòmic que té la diversificació de l'activitat agrària és una gran oportunitat per a les dones, ja sigui per complementar la renda agrària com per obrir nous horitzons.

L'OCDE, l'any 2006, va presentar el *Nou paradigma rural: polítiques i governança*. Aquesta perspectiva d'enfocament, que ha anat prenent protagonisme en la política agrària de la UE, fa un gir des de la "cultura de subsidis", originada a la UE a fi de garantir la seguretat alimentària i la renda dels agricultors, envers un desenvolupament rural basat en la inversió i en la competitivitat on la dona té un paper clau. En aquesta línia, la Comissió europea ha identificat 6 àmbits anomenats nous filons o jaciments d'ocupació a les zones rurals. Moltes de les inversions fruit d'iniciatives emprenedores i d'autoocupació són projectes no relacionats directament amb el sector agroalimentari pròpiament i suposen una oportunitat de diversificació econòmica en aquestes zones. Són els següents:

1. Serveis de la vida diària
  - *Serveis a domicili: Neteja, auxiliars sanitaris, sanitaris, administratius*
  - *Cura dels nens: Puericultors, cangurs*
  - *TIC: Assessors informàtics, dependents especialitzats*
  - *Ajut als joves amb dificultats d'inserció: Monitors, psicòlegs*
2. Serveis de millora del marc de vida
  - *Millora de l'habitatge: Electricistes, fusters, constructors*
  - *Seguretat: Vigilants, porters, conserges*
  - *Transports col·lectius locals: Xofers, cobradors, acompanyants*
  - *Revaloració d'espais públics urbans: Constructors, jardiniers*
  - *Comerç de proximitat: Dependents*
3. Serveis culturals i d'oci
  - *Turisme: Guies, recepcionistes, serveis de neteja, restauradors, cambrers*
  - *Sector audiovisual: Locutors, tècnics*
  - *Valoració del patrimoni cultural: Guies, artesans*
  - *Desenvolupament cultural local: Guies, bibliotecaris*
  - *Activitats esportives: Monitors, professors d'esports, entrenadors*
  - *Titulacions d'embarcacions d'esbarjo*
  - *Pesca turística*

4. Serveis mediambientals

- *Gestió de residus: Tècnics, administratius*
- *Gestió de l'aigua: Tècnics, administratius*
- *Protecció i manteniment de zones naturals: Jardineros, constructors*
- *Normativa i control de contaminació: Vigilants, certificadors*
- *Noves energies: Instal·ladors*

5. Valoració de productes locals

- *Elaboració i comercialització de productes alimentaris de qualitat*
- *Processadors d'aliments, elaboradors, certificadors, dependents (agrobotigues)*
- *Elaboració i comercialització de productes artesanals no alimentaris*
- *Artesans, dependents*
- *Valoració dels espais naturals: Jardineros, guies, monitors activitats*

6. Noves TIC

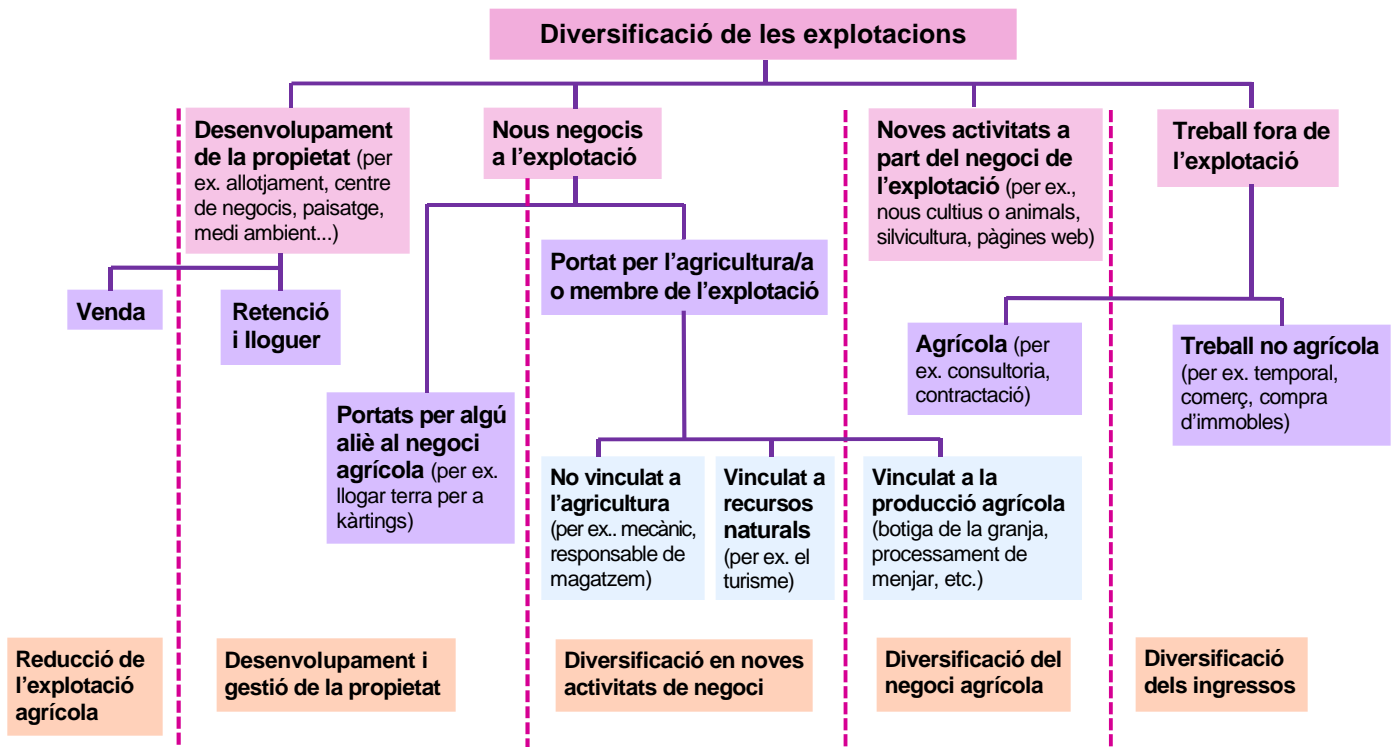
- *Centre de teletreball: Tècnics i administratius*
- *Formació informàtica: Ensenyants*

En aquesta identificació, la Comissió Europea recull la perspectiva de gènere i destaca que els jaciments amb majors potencialitats per a la generació d'ocupació femenina en el medi rural són els serveis a domicili, els serveis en institucions especialitzades per a gent gran, nens i joves amb dificultats d'inserció, seguits del turisme, les activitats esportives, l'elaboració i la comercialització de productes alimentaris de qualitat, i, en menor mesura, els transports col·lectius locals.

La figura següent mostra l'abast que pot tenir la diversificació de les explotacions agràries, sempre tenint en compte que cada regió té potencialitats i necessitats pròpies, i, per tant, uns sectors hi assoliran l'èxit més fàcilment que d'altres.

Figura 15. Tipologia de la diversificació de les explotacions agràries

Font: Gerard McElwee i Bosworth. 2010. Extret d'*Emprenedoria i foment de l'ocupació en el medi rural*. Fundació Catalunya Europa

Pel que fa a la diversificació lligada a l'activitat agrària, segons les dades del Cens agrari de 2009, a Catalunya hi ha un total de 2.318 explotacions agràries amb altres activitats complementàries en les quals s'utilitzen els recursos o els productes de l'explotació. Entre les diferents activitats, destaquen les de turisme, allotjament i altres activitats recreatives, amb 679 explotacions, els treballs agrícoles sota contracte per a altres explotacions, amb 567 explotacions, i la transformació de productes agrícoles amb 446 explotacions.

Tendències empresarials de les dones rurals

El paper de la dona com a empresària en les zones rurals reforça el rol d'eix vertebrador de l'economia local, i li atorga un reconeixement social merescut i que va més enllà del sector productiu.

A mesura que la política agrària comunitària atorga més protagonisme a les accions estructurals per aconseguir un medi rural sostenible des del punt de vista social i econòmic i més respectuós envers el medi ambient, proliferen els estudis sobre l'ampli concepte del desenvolupament rural que implica aprofitar els recursos endògens del territori (físics, humans, culturals) i implicar la població local en el disseny i la gestió de les accions. L'atenció als recursos humans locals posa la dona en primer pla, que és qui posseeix el saber fer (*know-how*) en moltes activitats que poden ser alhora la base de la nova economia local.

També en aquest sentit, i en un escenari de pressió creixent de demanda sobre els recursos naturals, és possible el relleu generacional a les explotacions i empreses agràries que pot obrir noves oportunitats a joves emprenedors.

Gràfic 22. Sol·licitants de l'ajut a la incorporació com a jove agricultor/a

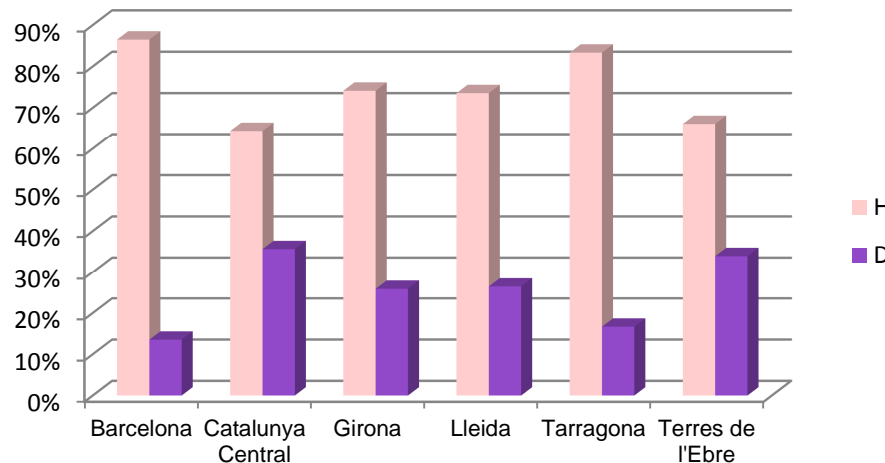
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
2012	286	103	389	74%	26%
2013	387	148	535	72%	28%

Font: Elaboració pròpia a través de dades de la DUN 2013

A fi de facilitar i incentivar la incorporació de joves a l'agricultura, el PDR compta amb una línia de subvenció específica més: el DAAM ofereix una línia de crèdit en condicions favorables. L'any 2013, han sol·licitat l'ajut a la incorporació a l'activitat agrària un total de 535 joves, un 38% més que l'any anterior.

Gràfic 23. Sol·licitants de l'ajut a la incorporació com a jove agricultor/a l'any 2013 per demarcacions

Font: Elaboració pròpia a través de dades de la DUN 2013

Des d'un punt de vista de gènere, l'entrada de nova mà d'obra femenina en el sector agrari no és un procés homogeni al conjunt de Catalunya. Són les demarcacions de Lleida i Tarragona les que concentren gairebé 2/3 parts del total d'incorporacions femenines.

La tendència clarament a l'alça de les incorporacions de joves, tant d'homes com de dones des de l'any 2007, confirma el sector agrari com a sector refugi per al jovent. Són majoritàriament els qui tenen algun vincle amb el món rural i han acabat els estudis o no troben feina els qui es plantegen tornar a casa i participar en l'activitat agrícola familiar.

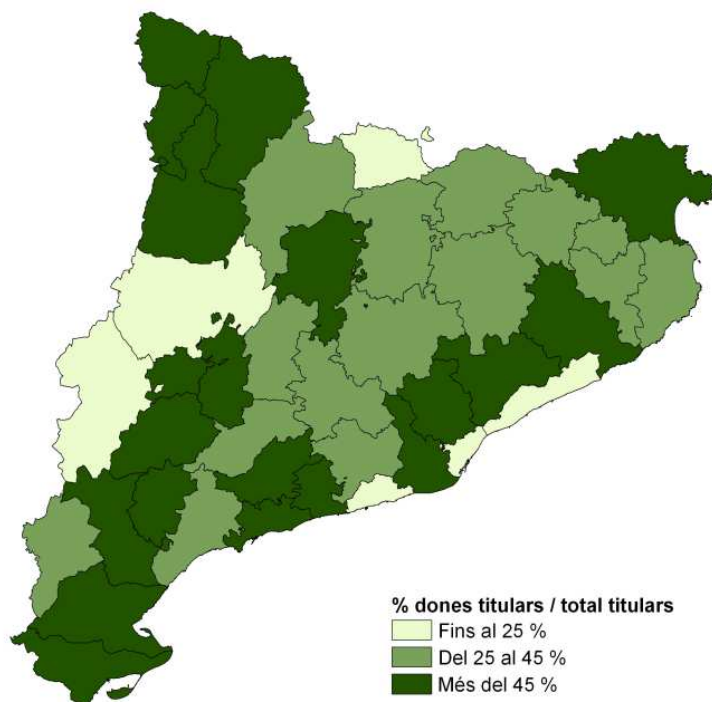
D'altra banda, si ens fixem en els àmbits empresarials, la creixent elaboració d'estudis rurals atents a la perspectiva de gènere que s'inicien als anys vuitanta reflecteixen, en general, els profunds canvis econòmics i socials en aquest sector, centrats en el context de crisi de les explotacions familiars agràries i en l'inici de la ruptura generacional entre les dones rurals, posada de manifest tant en les pautes d'activitat com en els valors i expectatives vitals. En aquest sentit, s'observa que les dones en les zones rurals mostren una certa tendència envers àmbits empresarials de caire social, mediambiental o relacionats amb l'alimentació i la salut.

Un d'aquests àmbits on les dones ja destaquen com a emprenedores és el turisme rural. A Catalunya, les activitats de turisme rural es concentren bàsicament a les

comarques del Pirineu català des dels Pallars fins a la Costa Brava; i en un eix secundari, seguint la dorsal de la serralada Prelitoral fins al delta de l'Ebre.

Figura 16. Percentatge de dones titulars d'establiments de turisme rural a Catalunya

Font: Laboratori de Cartografia de la Universitat de Lleida a partir de dades del Departament d'Economia i Coneixement. Any 2008

Les dades de la figura anterior inclouen tant la modalitat de casa de pagès o agroturisme vinculada a una explotació agrària com les que corresponen a allotjaments rurals no adscrits a l'activitat agrària.

Un altre nínxol on les dones tenen un paper especialment important és l'artesania alimentària, i també en projectes relacionats amb l'agricultura i la ramaderia ecològiques, la venda de proximitat o circuit curt, l'educació ambiental i la conservació de la biodiversitat i la gestió forestal.

Sota aquesta perspectiva, s'emmarca, per exemple, el reconeixement de les dones pageses com a subjectes actius que reivindiquen el seu projecte de vida a l'entorn d'una pagesia lligada a un model social i agrari sostenible. A Catalunya, analitzant

el llistat de persones inscrites a l'òrgan de control de l'agricultura ecològica (CCPAE) l'any 2012, un 28% de les titulars de la pagesia ecològica són dones, davant el 17% de dones titulars en explotacions d'agricultura convencional.

Algunes de les raons descrites per explicar aquest fenomen és que l'agricultura sostenible revaloritza les feines fetes tradicionalment per les dones i la seva manera de fer-ho (menys mecanització, una aportació de recursos inferior, etc.) indicadors molt relacionats amb la salut i el consum responsable.

5.2.3 Visibilitat i reconeixement

Encara avui, l'arrelament dels rols tradicionals en l'àmbit rural relega les dones a la invisibilitat. La maternitat, la cura de les persones grans i els infants i el treball domèstic es continuen assignant majoritàriament a la dona i els rols públics productius a l'home (treball remunerat, participació directiva i política, per exemple). En certa manera, s'accepta que la dona exerceixi un rol productiu sempre que no abandoni el rol domèstic i familiar. Hi ha una visió estereotipada de les habilitats, els gustos i les activitats d'oci entre homes i dones que reforça l'assignació anterior de rols de gènere.

El medi rural a Catalunya presenta un conjunt de realitats molt diverses tot i que tenen unes característiques comunes respecte de l'àmbit laboral. Sovint, les dones participen de manera informal, irregular i precària en el mercat de treball rural, perquè el caràcter familiar de les empreses rurals amaga el seu important paper en els treballs de producció, i majoritàriament adapten la feina a les seves responsabilitats familiars i domèstiques.

En molts casos, la dona comparteix amb l'home les labors agràries, n'assumeix bona part en l'àmbit de l'explotació familiar principalment i hi aporta tant béns com treball. Tot i així, gran part d'aquesta tasca manca de prou reconeixement jurídic i de visibilitat, sense contrapartida a la seva aportació professional i laboral.

Això és conseqüència, en part, del fet que normalment figura un titular per explotació agrària quan es tracta d'una persona física, que és majoritàriament l'home, la qual cosa dificulta que es valori adequadament la participació de les dones, en condicions d'igualtat, respecte dels drets i les obligacions derivats de l'explotació agrària.

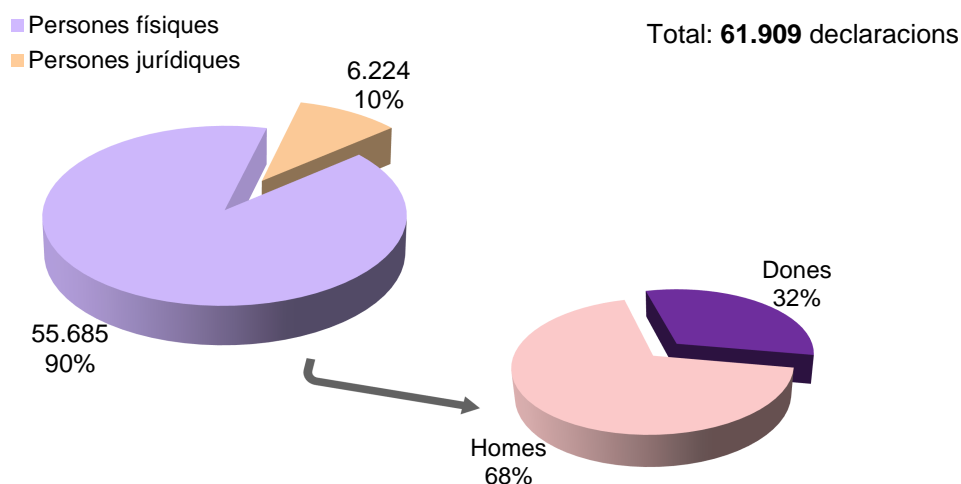
Segons la Comissió Europea, a l'EU-27, les dones titulars d'explotacions agràries solen ser dones d'edat avançada amb explotacions petites. Gairebé la majoria d'aquestes dones s'encarreguen d'una altra activitat principal com el processament de

productes agraris, la producció ecològica de qualitat, el turisme rural, la conservació del patrimoni històric i natural, etc. Les explotacions sense una clara especialització en la cria de bestiar o cultius presenten un percentatge lleugerament més elevat de dones que les granges especialitzades en un tipus de bestiar o un tipus de cultiu.

L'any 2013, de les 61.909 DUN presentades, el 90% corresponen a persones físiques, un 32% de les quals són dones; s'hi detecta un lleuger increment de les dones envers la campanya anterior (31,8%). Respecte de l'any 2012, hi ha hagut 4.283 nous declarants, el 40% dels quals són dones.

Gràfic 24. Perfil dels declarants de la DUN 2013

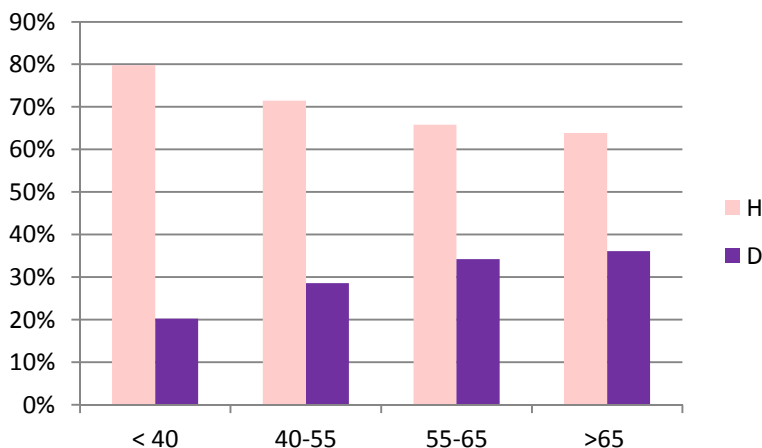

Font: Elaboració pròpia a través de la DUN 2013

Quant a l'edat de les persones declarants, hi ha un lleuger increment de dones en tots els trams d'edat, i més del 60% de les dones declarants són majors de 55 anys.

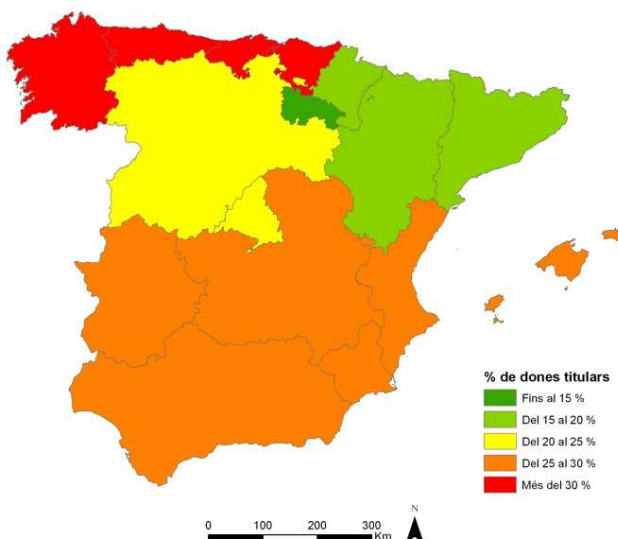
Gràfic 25. Perfil del declarants de la DUN 2013 per trams d'edat i sexe

Font: Elaboració pròpia a través de la DUN 2013

En l'àmbit estatal, s'observa una distribució territorial clarament diferenciada: mentre les comunitats del nord peninsular (Galícia, Astúries, Cantàbria i el País Basc) superen el 30% de dones titulars d'explotació agrària, les autonomies del quadrant nord-est (la Rioja, Navarra, l'Aragó i Catalunya) se situen totes per sota del 20% de titularitat femenina. A Catalunya, les titulars dones suposaven un 19,02% sobre el total.

Figura 17. Percentatge de dones titulars d'explotació agrària (2003-2005)

Font: Institut Nacional d'Estadística

La política de gènere en l'àmbit rural a escala estatal està tractada de manera específica en la Llei 45/2007, de 13 de desembre, per al desenvolupament sostenible del medi rural. Posteriorment, es va publicar la Llei 35/2011, de 4 d'octubre, sobre titularitat compartida de les explotacions agràries que va entrar en vigor a partir del gener de 2012.

Un dels reptes més importants per avançar en la millora de la visibilitat i reconeixement de les dones rurals és formalitzar la seva incorporació amb plenitud de drets al mercat de treball i a l'empresa, i que aquest reconeixement passi, a més, per elaborar un discurs que les representi quantitativament i qualitativa als espais públics i als mitjans de comunicació.

5.2.4 Participació

Segons la Comissió Europea, la representació femenina en la política i la presa de decisions és un indicador important per conèixer la situació social de les dones. La seva posició ha millorat molt, però continua estant lluny de ser igual a la dels homes en la majoria dels estats membres.

A l'Estat espanyol, les dones rurals tenen una forta presència en les associacions culturals i de dones locals. No obstant això, la seva participació política en les estructures sindicals agràries, en les cooperatives o en organitzacions polítiques diferents és encara lluny de la situació paritària.

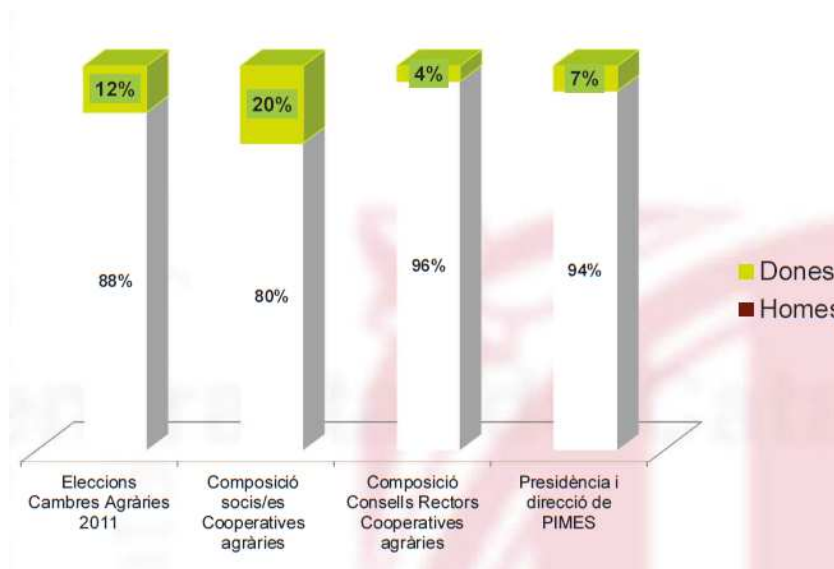
A Catalunya, una mostra d'això s'observa en la composició dels membres escollits en les darreres eleccions a cambres agràries de l'any 2011, on només un 11,96% dels representants van ser dones, i d'aquestes un 25% es concentraven a les comarques de Barcelona, sense tenir cap representació a comarques com el Tarragonès.

Aquestes dades posen de manifest que les dones estan subrepresentades en les cambres agràries i també en l'àmbit de les cooperatives, on es constata el baix grau de participació de les dones com a sòcies i principalment com a membres dels òrgans de direcció.

Aquesta manca de representativitat femenina en les esferes de presa de decisions pot atribuir-se a la forta divisió sexual del treball dels àmbits agraris com a factor cultural i d'identitat de gènere. El fet de tractar-se d'un entorn fortament masculinitzat suposa per a les dones un esforç addicional per a ser valorades i reconegudes socialment i laboralment, atès el seu poc reconeixement com a agents actius dins l'organització i gestió de les explotacions agràries.

Gràfic 26. Presència de la dona en els llocs de representació i presa de decisions en l'àmbit rural

Font: DAAM, FCAC, PIME

Associacionisme i cooperativisme

El teixit associatiu de dones en els territoris rurals reforça la seva funció social. L'associacionisme de dones actua com un agent social que promou la igualtat entre homes i dones. A través de les associacions, es vehiculen inquietuds i interessos compartits, i esdevenen una molt bona porta d'entrada a l'espai públic. En els darrers anys, s'han dinamitzat considerablement les associacions de dones en el món rural i s'han constituït com a espais que les dones senten seus i on interactuen amb comoditat i iniciativa.

Segons la *Diagnosi i treball de camp* del projecte Rudona, un 62% de les dones enquestades formaven part d'alguna associació. Destacava la presència majoritària en associacions de dones i culturals, seguida de les mediambientals. En el cas d'entitats polítiques i econòmiques, la presència de les dones era encara molt baixa.

El model cooperatiu és un model que, pel seu funcionament fonamentat en l'acord i el consens, és molt proper a la manera de ser de la dona, en termes generals. La igualtat d'oportunitats home-dona té cabuda com un valor fonamental en el cooperativisme, el qual té com un dels principis la gestió democràtica per part dels socis.

La integració real de la dona en les cooperatives demana que es puguin fer realitat els conceptes de lliure accés i igualtat d'oportunitats, també pel que fa a la presa de decisions, prenent en consideració una triple perspectiva: l'accés de la dona a la condició de sòcia de la cooperativa, l'accés de la dona al Consell Rector i l'accés de la dona a càrrecs de responsabilitat o directius.

Molt sovint, malgrat que la parella pot tenir la propietat conjunta de l'explotació, és l'home qui és el soci de la cooperativa, mentre que la dona només hi apareix quan l'home es jubila. Moltes vegades, la presència de l'home en la cooperativa és una extensió de la seva vida social.

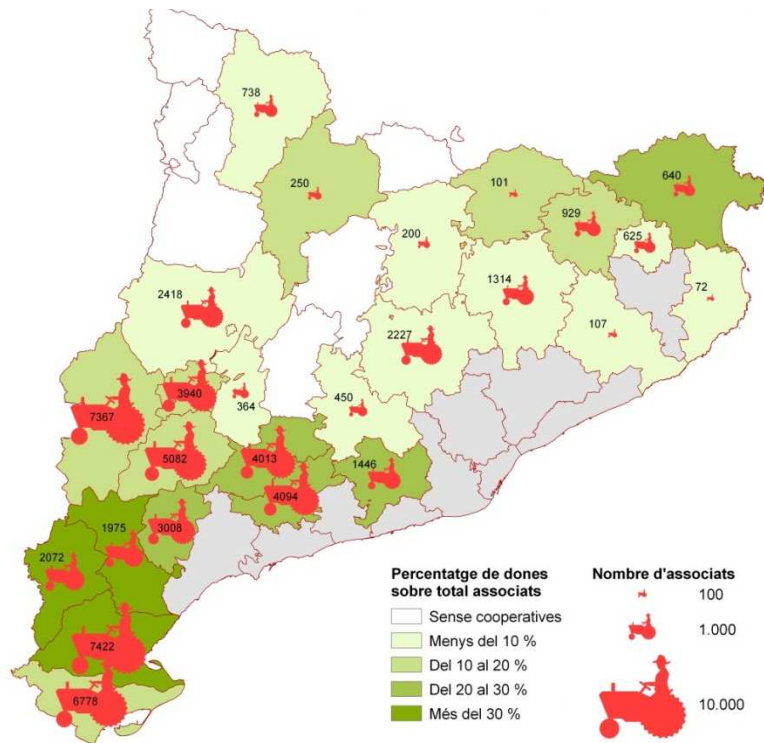
La participació en el Consell Rector implica aportar idees, construir i tenir poder de decisió i de gestió. No obstant això, la dona es planteja sovint si aquesta participació, en les condicions que es fa, li compensa respecte d'altres responsabilitats.

Un dels reptes a afrontar és la racionalització dels horaris de les reunions. Cal evitar ampliar la jornada laboral o fer reunions tarda-nit, com és habitual en el món cooperatiu, de manera que es possibiliti l'assistència de les dones. Això vol dir fer compatible l'exercici de la funció directiva amb qualsevol dels estats vitals de la dona, amb expressa consideració de la maternitat i la primera infantesa dels fills.

Pel que fa al percentatge de dones associades a cooperatives federades a Catalunya, la figura següent en mostra la distribució per comarques l'any 2009, on destaca una major presència a les Terres de l'Ebre.

Figura 18. Volum d'associats i percentatge de dones associades en comarques rurals en cooperatives federades (2009)

Font: Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

Pel que fa a la presència en els consells rectors de les cooperatives agràries catalanes, la dona hi representa solament un 4%.

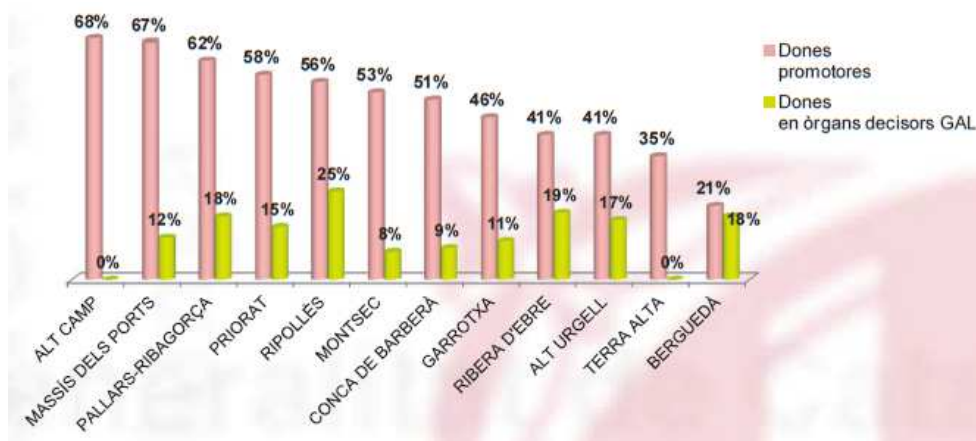
L'economia social (associacions, cooperatives, societats laborals, etc.), juntament amb l'ús de les TIC, han de servir per equiparar homes i dones en l'accés al mercat laboral i l'empresariat de les zones rurals.

Grups d'Acció Local (GAL)

Una altra dada significativa, la proporciona la composició dels Grups d'Acció Local, gestors dels ajuts Leader del Programa de desenvolupament rural de Catalunya. Un estudi de la UAB de l'any 2010 mostra que les dones són promotores d'un gran nombre de projectes, però tampoc no formen part de manera paritària dels òrgans decisoris dels grups.

Gràfic 27. Dones promotores i dones en òrgans decisoris dels Grups d'Acció Local (LEADER)

Font: *Revista d'Estudis Agraris i Pesquers* 226 (2010). Departament d'Economia Aplicada de la UAB

En definitiva, fins que la visibilitat de la dona no sigui un fet plausible, serà més complex assolir una igualtat efectiva que passi també per una participació real en les estructures de poder. L'apoderament de les dones rurals ha de comportar una més i millor presència de les dones en els llocs de representació i decisió polítics i econòmics.

5.3 Les dones al sector pesquer, aquícola i maritimorecreatiu

5.3.1 El sector pesquer i aquícola

Catalunya ha estat un país que tradicionalment ha viscut de cara al mar, i el sector pesquer ha mostrat sempre un component d'iniciativa i una evolució que ha marcat el seu desenvolupament. D'altra banda, el sector pesquer ha estat considerat pel Govern de Catalunya un sector estratègic, tant pel seu pes econòmic com per la seva dimensió social. Les dones han tingut i tenen un paper rellevant en el món pesquer, aquícola i de transformació i comercialització del productes del mar, i han intervingut proactivament a mantenir-lo gràcies a la seva empena i esforç.

Tanmateix, en la pesca i en l'aquicultura les estadístiques oficials no tenen en compte les dones que treballen sense reconeixement jurídic o prestacions socials associades. Les dades estadístiques disponibles pel que fa a Catalunya assenyalen unes xifres

molt allunyades de la realitat, perquè les dones que participen directament en activitats de producció directa o auxiliar no sempre tenen reconeguda aquesta funció, perquè la seva tasca es considera marginal o, senzillament, una continuació de les seves tasques domèstiques. Per això, creiem que és important incentivar els processos que afavoreixin la seva plena incorporació, aportant valor afegit i assumint una funció essencial en tots els processos de la cadena de valor inherents a aquests sectors.

Tot i que l'eliminació de les desigualtats entre homes i dones en l'àmbit de la pesca té el suport des de fa temps de la Comissió Europea en el marc de la Política Pesquera Comuna (PEC), encara queda un llarg camí a recórrer. Actualment, s'està debatent el nou Fons Europeu Marítim i de Pesca 2014-2020 (FEMP), que haurà de crear instruments per donar suport al procés de transició cap a una pesca sostenible i una diversificació econòmica de les activitats, àmbits en els quals les dones podran desplegar un paper fonamental. Les propostes deixen entreveure que les indústries peixateres artesanals i l'aqüicultura en particular en sortiran beneficiades, i que s'impulsaran els ajuts destinats a projectes innovadors. En les anomenades "pesca i aquicultura intel·ligent i ecològica", les dones tindran, sens dubte, un paper destacat, perquè una economia basada en el coneixement no pot prescindir del saber de les dones.

D'altra banda, la presència de les dones en les activitats nàutiques i recreatives del mar sempre ha estat reduïda, en tractar-se d'un món tradicionalment integrat per homes i on es donen un conjunt d'*estereotips* que han posat fre a la presència de les dones. Tot i així, actualment hi ha alguns moviments associatius de dones cada vegada més organitzats que estan aconseguint modificar aquests comportaments, i gràcies a la seva tasca hi ha indicis de canvi orientats a la promoció de noves activitats professionals entre les dones, vinculades al sector del xàrter, la vela, el busseig professional, la pesca turisme i el turisme pesquer.

Per tant, si la invisibilitat de la dona en el món rural és un tret definitori, en el sector marítim i de la pesca també ho és. A continuació, es relacionen algunes de les dades estadístiques disponibles, extretes de diferents fonts i estudis tècnics.

Catalunya ha tingut la seva evolució específica, marcada pels rols de gènere tradicionals: procés extractiu de domini masculí, i preparació i comercialització del peix de domini femení. Com també la seva varietat d'especificitats entre zones pesqueres de Catalunya, que han apostat per unes o altres modalitats de pesca. Tradicionalment, les dones tenien uns papers molt més concrets i visibles en el procés productiu del peix basat pràcticament en l'art tradicional.

El progressiu augment de les embarcacions de més grandària (i capacitat de captura) i de tipus industrial (amb recursos més moderns) han anat transformant les tradicionals funcions de comercialització, reparació de xarxes i conservació del peix. Ara bé, encara s'observa com el vincle familiar és present en l'activitat pesquera.

L'anàlisi estadística del sector pesquer està poc desenvolupada. La realitat que reflecteix l'anàlisi quantitativa, en general, és parcial i en el sector de la pesca és poc significatiu, atesos els pocs indicadors existents. Cal cercar les dades facilitades per l'Institut Social de la Marina, que comptabilitza les persones que estan afiliades al Règim Especial de la Mar (REM).

L'any 2008, figuren un total de 613 dones afiliades en el conjunt d'activitats que agrupa el Règim Especial de la Mar. Tot i les diferències, observant els percentatges es fan paleses les desigualtats de gènere. El total d'afiliats al REM del col·lectiu masculí és d'un 91% per un 9% del col·lectiu femení. Percentatges que s'allunyen de les xifres europees, on el 35% dels llocs de treball del sector estan ocupats per dones.

La majoria de les dones catalanes afiliades al REM es concentren en activitats recreatives. Del total de persones que treballen en aquesta activitat, un 27% (191) són dones. Aquesta denominació fa referència a activitats a vaixells amb servei de restauració o rutes turístiques, entre d'altres, molt adreçades a clubs i ports esportius. Aquesta xifra ha tingut una evolució positiva, sobretot en els àmbits territorials de Girona i Barcelona.

El nombre de dones afiliades a l'activitat de la pesca i aqüicultura (activitat núm. 05) fluctua entre el creixement i el decreixement. El nombre de dones en aquesta activitat és dels més baixos (97 dones, 4,14%) respecte de la resta de les activitats que agrupa el REM. Però quan aquesta activitat es concentra en el sector aqüícola, el percentatge se situa al voltant del 15%, segons un estudi elaborat per la UGT l'any 2009 i promogut pel Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural.

Taula 9. Afiliació al REM per sexe i activitat (nombres absoluts i percentatges per activitat)

Activitat	Homes	Dones	Total	% homes	% dones
17 Indústria tèxtil	4	2	6	66,7	33,3
52 Comerç al detall, repar. eines	10	4	14	71,4	28,6
93 Activitats recreatives	509	191	700	72,7	27,3
91 Activitats associatives	150	54	204	73,5	26,5
45 Construcció	30	5	35	85,7	14,3
80 Educació	6	1	7	85,7	14,3
11 Extracció de crus	43	6	49	87,8	12,2
61 Transport marítim	305	41	346	88,2	11,8
Sense activitat	1.006	124	1.130	89	11
51 Comerç al major de pesca	21	1	22	95,5	4,5
63 Act. annexes al transport marítim	1.810	86	1.896	95,5	4,5
05 Pesca i aqüicultura	2.245	97	2.342	95,9	4,1
74 Altres activitats. Empresarials	30	1	31	96,8	3,2
18 Confecció i pel·leteria	2	0	2	100	0
71 Lloguer de maquinària s/operari	4	0	4	100	0
75 Administracions públiques	1	0	1	100	0
90 Activitats de sanejament públic	16	0	16	100	0
85 Activitats sanitàries	2	0	2	100	0
Total	6.194	613	6.807	91	9

Font: Elaboració pròpia

Pel que fa a la titularitat de les empreses, les diferències són manifestes. El paper de la dona és principalment de suport en les tasques que el pescador no pot assumir. Poques vegades, i de manera excepcional, la dona s'embarca, i generalment porta l'administració.

D'altra banda, a partir de diferents fonts estadístiques i dades subministrades per la representació de les activitats, la Fundació del Món Rural mostra que l'any 2007 en els treballs menys qualificats és on hi ha el major percentatge de dones treballadores en el món pesquer, que es reproduïx en els llocs de treball altament qualificats com són els centres de recerca (Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries - IRTA) i els centres d'investigació especialitzats vinculats a les universitats de Catalunya, etc. Pel que fa a les feines associades a l'aqüicultura (processat), es detecta una presència femenina amb formació secundària més específica. Finalment, la presència de les dones en llocs administratius i qualificació professional mitjana també és força elevada, encara que no es relaciona directament amb presència en llocs d'alta direcció.

Taula 10. Presència femenina per tipologia de treballs del mar

	Règim laboral	Contractació	Volum (%) de dones	Formació	Qualificació del treball	Espai de treball
Aqüicultura de peix (captura i engreix)	REM	Compte aliè (assalariades)	1%***	Baixa	Sense qualificació	Mar
Pescadora	REM	Compte propi	2,5%	Baixa	Sense qualificació	Mar
Aqüicultura de peix (processament)	RGSS	Compte aliè (assalariades)	20%	Baixa***	Sense qualificació***	Centre de treball
Remenadora	REM	Compte propi	28%**	Baixa	Sense qualificació	Port/privat familiar
Aqüicultura de mol·luscs (producció i recol·lecció)	REM	Compte aliè (assalariades)	15-30%	Baixa	Sense qualificació	Mar
Aqüicultura de mol·luscs (depuració i classificació)	RGSS	Compte aliè (assalariades)	30%*	Baixa	Sense qualificació	Centre de treball
Administració de la confraria	RGSS	Compte aliè (assalariades)	30%*	Mitjana	Qualificat	Centre de treball
Científiques/tècniques	RGSS	Compte aliè (assalariades)	53%	Alta	Qualificat	Centre de treball
Botigueres/dependència	RGSS	Compte aliè (assalariades)	80%*	Baixa	Sense qualificació	Centre de treball
Conserveres	RGSS	Compte aliè (assalariades)	90%*	Baixa	Sense qualificació	Centre de treball
Gestió de l'armador	Manca de dades	Manca de dades	Manca de dades	Manca de dades	Manca de dades	Privat familiar/ Gestoria externa
Botigueres (propietàries)	RETA	Compte propi	Manca de dades	Baixa	Sense qualificació	Centre de treball

Font: elaboració de la Fundació del Món Rural a partir de REM, XRAq, INE.

* Dades subministrades per la representació de l'activitat.

** Nombres absoluts baixos.

*** Ens referim a la major part de les tasques desenvolupades, però hi ha tasques (pilotatge, control sanitari i expedició) on la dona té una formació i una qualificació altes.

També es disposa de dades de l'evolució de la presència de les dones a les confraries de pescadors dels anys 2009 a 2011. Cal recordar que les confraries són corporacions de dret públic que actuen com a òrgans de consulta i col·laboració amb l'Administració en aquells temes d'interès general per promoure i impulsar els interessos pesquers. Al voltant de les confraries, s'hi aplega tothom qui intervé directament en el procés extractiu: armadors i mariners. La presència de les dones a les confraries de pescadors és menor a l'1%.

Taula 11. Evolució 2009-2011 de la presència de dones a cada confraria de pescadors de Catalunya

Confraria	2009		2010		2011	
	homes	dones	homes	dones	homes	dones
C.P. D'ARENYS DE MAR	254	1	337	2	240	3
C.P. DE BADALONA	19	1	14	1	17	1
C.P. DE BARCELONA	357	1	356	1	333	1
C.P. DE BLANES	217	5	214	5	215	5
C.P. DE CADAQUÉS	5	0	4	0	4	0
C.P. DE CALAFELL	19	0	19	0	17	0
C.P. DE CALELLA DE LA COSTA	2	0	1	0	1	0
C.P. DE CAMBRILS	133	1	127	1	126	0
C.P. DE DELTEBRE	6	1	11	1	10	2
C.P. DE L'AMETLLA DE MAR	283	0	282	0	281	0
C.P. DE L'AMPOLLA	34	0	36	0	35	0
C.P. DE LES CASES D'ALCANAR	26	0	24	0	19	0
C.P. DE L'ESCALA	78	0	67	0	52	0
C.P. DE L'ESTARTIT	20	0	20	0	21	0
C.P. DE LLORET DE MAR	9	0	9	0	10	0
C.P. DE MALGRAT DE MAR	2	0	2	0	2	0
C.P. DE MATARÓ						
C.P. DE MONTGAT	42	1	35	1	29	2
C.P. DE PALAMÓS	178	0	169	0	160	0
C.P. DE ROSES	178		191		191	
C.P. ST CARLES DE LA RÀPITA	278	6	277	7	278	7
C.P. ST CARLES RÀPITA (ST. PERE)	43	0	43	0	43	0
C.P. DE SANT FELIU DE GUÍXOLS	93	1	80	1	42	1
C.P. DE SANT POL DE MAR	6	0	10	0	1	0
C.P. DE SITGES	16	0	15	0	17	0
C.P. DE TARRAGONA	243	0	231	0	220	0
C.P. DE TORREDEMBARRA	16	0	15	0	19	0
C.P. DE TOSSA DE MAR	5	0	5	0	4	0
C.P. DE VILANOVA I LA GELTRÚ	251	0	257	0	244	0
C.P. DEL PORT DE LA SELVA	52	0	50	0	49	1
C.P. DEL PORT DE LLANÇÀ	75	1	64	1	65	1
C.P. DE PINEDA	2	0	2	0	2	0
Total	2.942	19	2.967	21	2.747	24

Font: Elaboració pròpia

Taula 12. Evolució 2009-2011 de la presència de dones a les confraries de pescadors de Catalunya

anys	homes	% homes	dones	% dones	nombre total de treballadors
2009	2.942	99,36%	19	0,64%	2.961
2010	2.967	99,30%	21	0,70%	2.988
2011	2.747	99,14%	24	0,86%	2.771

Font: Elaboració pròpia

En resum, de la presència de dones en aquest sector és la següent:

Confraries de pescadors:	menys de l'1%
Aqüicultura (dades estudi UGT 2009)	15%
REM (dades estudi UGT 2009)	9,9%
Cicles formatius ECNPC	5-10%
Formació nauticopesquera	5-9%

5.3.2 Sector maritimorecreatiu

En el període 2010-2012, s'han expedit a Catalunya 34.931 títols que habiliten per al govern de les embarcacions d'esbarjo. Aquest total es distribueix en 5.350 dones i 29.581 homes.

En tot aquest període, en els 1.054 cursos que ha organitzat l'Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya, han participat 18.234 persones, de les quals 16.750 eren homes i 1.484 dones (un 8,14% del total d'alumnes).

Pel que fa als alumnes matriculats als cicles formatius que imparteix l'Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya, en aquest mateix període s'han matriculat 718 alumnes, dels quals 35 n'eren dones (un 5% del total).

Pel que fa al professorat de l'Àrea de Formació Professional Reglada (en plantilla del Departament d'Ensenyament), per al curs 2011-2012 van ser 24 professors, dels quals 4 eren dones; en percentatge, un 16,67% del total. El professorat de l'Àrea de Formació Professional Nauticopesquera en plantilla del DAAM compta amb 8 professors, tots homes.

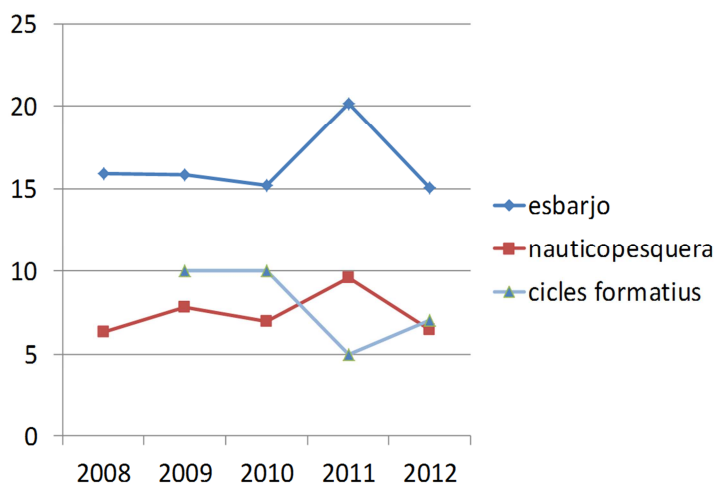
Taula 13. Titulacions nàutiques d'esbarjo 2008, 2009, 2010, 2011 i part de 2012

	Capità/ana de iot	Patrò/ona de iot	Patrò/ona d'embar- cacions d'esbarjo	Patrò/ona de navegació bàsica	Patrò/ona de moto nàutica A	Patrò/ona de moto nàutica B	Total
Homes	1.032	3.748	18.243	6.303	253	2	29.581
Dones	103	439	3.788	959	61	0	5.350
% dones	9,07%	10,48%	17,19%	13,21%	19,43%	0%	15,32%

Font: Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya, Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural

La presència de dones pel que fa a la formació, en els cursos que s'imparteixen a l'Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya, tant a la formació reglada (cicles formatius) com a la formació nauticopesquera (formació que desenvolupen al llarg del litoral en confraries de pescadors), se situa entre el 5% i el 10%.

Gràfic 28. Evolució de la presència de dones en la formació nauticopesquera

Font: Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya

La publicitat en el sector maritimorecreatiu

La imatge de la dona en l'entorn maritimorecreatiu o nàutic està impregnada d'estereotips de caire masculista. Cal un canvi de visió publicitària de la dona en l'entorn marítim a fi de trencar certes imatges publicitàries de la dona en la nàutica d'esbarjo i donar el valor que correspon a la presència de les dones en aquesta activitat.

Figura 20. La imatge de la dona en la publicitat de vaixells

Figura 21. La imatge de la dona en les revistes nàutiques

Figura 22. La imatge de la dona en la publicitat de fires nàutiques

5.4 DAFO

Durant la Jornada de treball sobre les dones del món rural i marítim realitzada el passat 16 de juny de 2012 amb entitats associatives de dones, organitzacions professionals agràries, representants de l'àmbit de polítiques de dones dels departaments de la Generalitat i entitats públiques (vegeu llistat en annex) es van constituir 4 grups de treball conduïts per experts/es que van donar com a resultat nombroses aportacions i propostes a partir de les quals s'ha elaborat la matriu DAFO sobre la situació de les dones del món rural i marítim de Catalunya.

El conjunt de línies que formen aquesta DAFO ha servit de base per definir els objectius estratègics del Programa i dissenyar les actuacions anuals que potenciïn les fortaleses, minimitzin les debilitats, aprofitin les oportunitats i contribueixin a reduir les amenaces detectades.

A continuació, s'exposa la matriu DAFO en forma de taules:

Taula 14. DAFO Debilitats

Debilitats

1. Invisibilitat històrica de la tasca de la dona en el sector agrari i pesquer.
2. Baix nivell de participació de les dones en els processos de presa de decisions.
3. Dificultat en la conciliació de la vida professional amb la familiar.
4. Baixa participació de les dones i desigualtats en el mercat de treball pel que fa principalment a salaris i llocs qualificats.
5. Escassa conscienciació i sensibilització encara pel que fa a polítiques d'igualtat en l'àmbit rural i marítim.
6. Manca de coresponsabilitat home-dona en les tasques familiars que dificulten la participació de les dones en els àmbits cooperatius i laborals.
7. Manca d'estadístiques disponibles del sector rural i marítim desagregades per sexe.
8. Manca de paritat en els òrgans tècnics i de decisió del sector.
9. Desequilibri entre dones i homes a la plantilla de les empreses del sector rural i marítim.
10. Certa manca de professionalització del sector primari i el caràcter tradicional de les estructures productives, especialment, la propietat de la terra.
11. Escassetat d'oportunitats per a dones i joves a les zones rurals.
12. Mancances de la població rural en matèria de qualificació i habilitats per adaptar-se a les noves situacions.
13. Debilitats en la qualitat i l'accessibilitat a les infraestructures, instal·lacions i serveis per a la vida quotidiana (principalment, serveis assistencials i de cura d'infants) a les zones rurals.

Taula 15. DAFO Amenaces

Amenaces

1. Regressió poblacional i envelliment.
2. Dèficit formatiu i d'informació en matèria d'igualtat d'oportunitats i transversalitat.
3. Feminització de la pobresa i de l'envelliment.
4. Subrepresentació de la dona en determinades professions i sectors.
5. Manca de lideratge femení en el món rural i marítim.
6. Visió tradicionalista i estereotipada lligada al gènere en el món rural i marítim.
7. Dificultat d'accés de la dona a càrrecs de decisió.
8. No-titularitat de la terra i dels drets lligats a la propietat per part de les dones.
9. Associacionisme femení feble en àmbits laborals.
10. Alta dependència del transport privat donat que el transport públic és limitat.
11. Abandonament de terres.
12. Dificultat per atraure inversions a causa de l'absència de condicions bàsiques per a la implantació d'empreses.

Taula 16. DAFO Fortaleses

Fortaleses

1. Importància del sector agrari i marítim a Catalunya com a generador d'activitat econòmica i de llocs de treball.
2. Talent i aptitud inherent a la dona rural i marítima per fer front a la complexitat i diversitat de l'entorn.
3. Capacitat del sector agroalimentari per reconvertir-se cap a noves activitats, diversificar-se i generar externalitats positives on la dona n'és una gran coneixedora i des de sempre n'ha format part.
4. Existència de dones i joves rurals cada vegada més formats. Augment del nombre de dones titulades universitàries.
5. Lleuger augment de l'índex de retorn de joves al món rural en els darrers anys.
6. Existència d'un creixent teixit d'associacions de dones en zones rurals i marítimes.
7. Catalunya disposa d'un medi rural i marítim de qualitat consolidat i lligat a l'agroalimentació i als valors naturals.
8. Alt nivell d'implementació del Programa de desenvolupament rural de Catalunya.
9. Forta i cohesionada xarxa de Grups d'Acció Local, que suposen una eina de gran valor a l'hora de dinamitzar i posar en marxa projectes que sorgeixen des del territori mateix.
10. Interès de la dona rural i marítima per participar en la presa de decisions.
11. Paper clau de les dones molt vinculat al ric patrimoni gastronòmic, cultural i ambiental lligat al medi rural.
12. Important impuls i sinergies de les polítiques d'igualtat d'oportunitats de les administracions públiques.

Taula 17. DAFO Oportunitats

Oportunitats

1. Multifuncionalitat de les activitats agràries en el marc del desenvolupament rural.
2. Possibilitats de desenvolupament del sector de serveis ambientals i assistencials a les zones rurals.
3. Major sensibilitat dels temes d'igualtat en els mitjans de comunicació.
4. Paper rellevant de la dona en els projectes d'excel·lència empresarial, tendents a la diferenciació dels productes (artesanía, turisme rural i pesquer, productes agroalimentaris...).
5. L'accés a la xarxa i els espais per a usos múltiples pot potenciar l'intercanvi d'experiències i fomentar la coresponsabilitat per tal de permetre l'apoderament de dones al territori amb nous lideratges.
6. Creixent interès social pels productes locals de qualitat, venda de proximitat i km 0.
7. Creixent interès per l'ecologia i l'alimentació saludable, amb un augment de la demanda de productes procedents de l'agricultura i la ramaderia ecològiques.
8. Revalorització de la vida rural.
9. Progressiva implantació de les TIC en el medi rural, que permetrà millorar la qualitat de vida i les oportunitats de treball.
10. Efectes positius de les actuacions i inversions de conservació del medi natural i del patrimoni rural.

6 Estructura del Programa

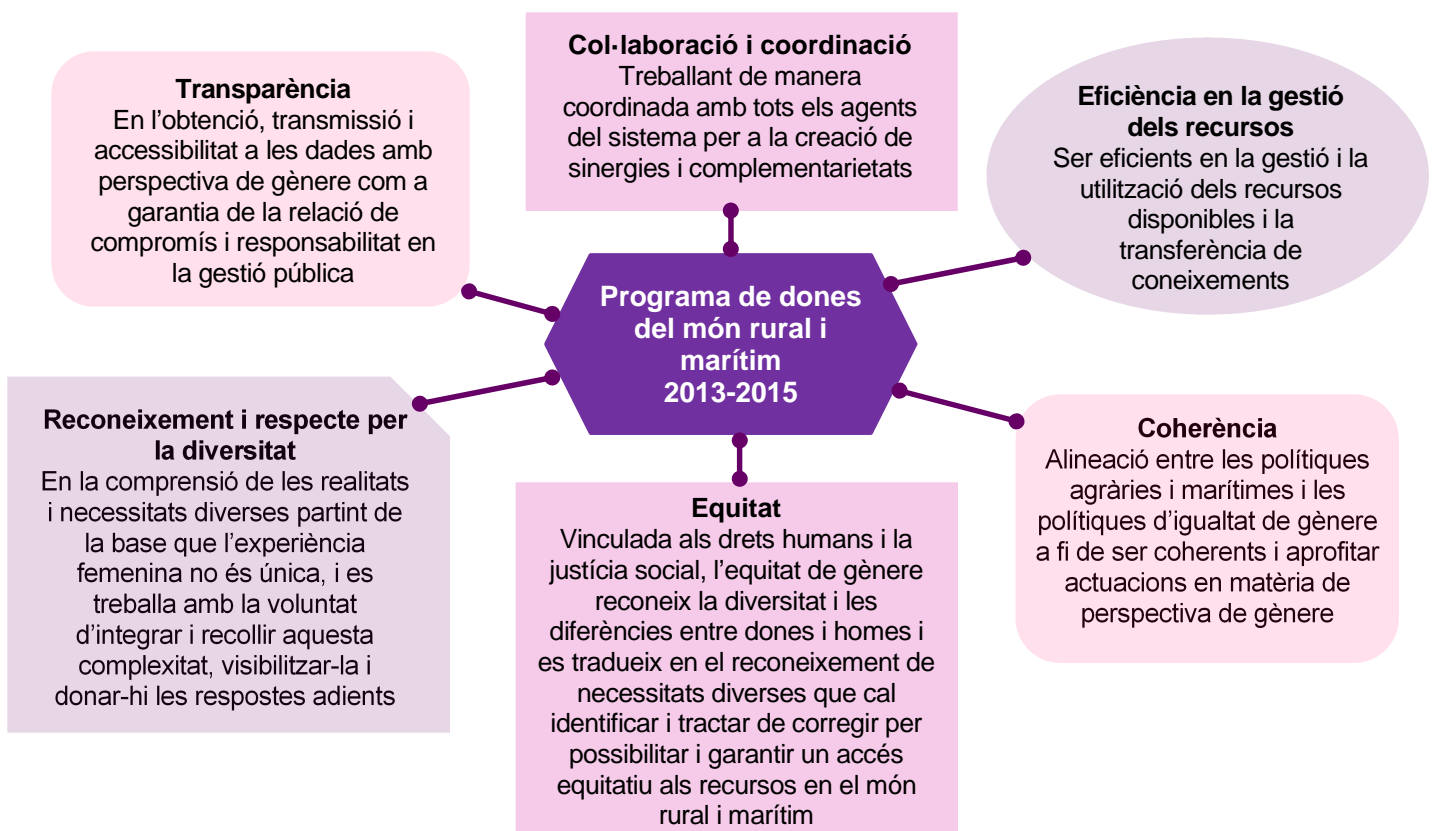
- 6.1 Principis rectors
- 6.2 Objectius estratègics i objectius operatius
- 6.3 Tipologies d'actuació
- 6.4 Instruments de coordinació, seguiment i avaluació

6.1 Principis rectors

Els principis rectors del programa, entesos com el conjunt de normes o idees fonamentals que han d'orientar i regir el pensament i la conducta de l'actuació dirigida al sector rural i marítim en matèria de gènere, resumeixen la raó de ser del programa i són les bases motivadores que han orientat cadascun dels objectius definits. Donen solidesa al projecte i indiquen de quina manera es vol fer el camí proposat, i han de servir de *brúixola* en tot moment perquè l'actuació sigui consistent i coherent.

Així doncs, aquest programa es regeix pels principis següents:

Figura 24. Principis rectors del Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015

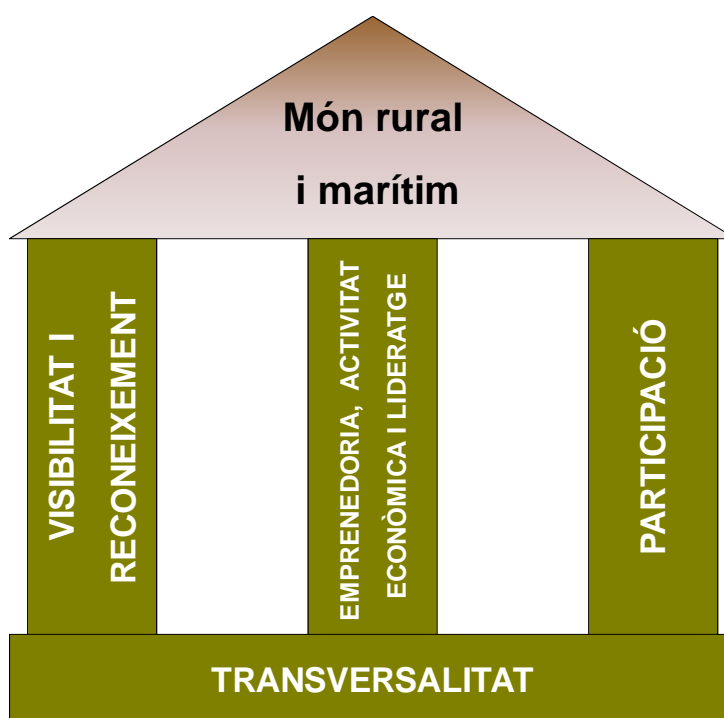

6.2 Objectius estratègics i objectius operatius

Aquest programa té vocació de ser coherent i aprofitar les polítiques i actuacions en matèria de gènere que es promouen a nivell europeu, estatal, i de la mateixa Generalitat de Catalunya. Tenir en compte totes aquestes condicions de contorn és encara més important en aquest cas, ja que molts d'aquests programes, plans i accions conflueixen en el període 2013-2015. A més, l'actual situació econòmica fa que sigui essencial alinear la relació entre programes, estratègies, actuacions i agents amb marcs de competència comuns, però amb diferent abast geogràfic a fi de fer més eficients els recursos disponibles.

Partint d'això, de les dades de situació i de la DAFO elaborada, s'han definit quatre objectius estratègics a millorar al venciment del Programa.

Figura 25. Objectius estratègics

L'estructura en forma de base-pilars-cúpula en què es presenten els objectius estratègics vol ajudar a entendre la importància del desenvolupament paral·lel i equilibrat de cadascun dels objectius per sustentar de manera social i

econòmicament sostenible el món rural i marítim sobre una base de transversalitat, que inclou també el treball per la millora de la qualitat de vida en aquestes zones.

Cada Objectiu estratègic està compost d'un mínim de dos objectius operatius que marquen les línies d'actuació.

Objectiu estratègic 1: Transversalitat

El terme transversalitat o *mainstreaming* va sorgir a la Conferència Mundial de Pequín de 1995 i fa referència a la necessitat que els poders públics incorporin la dimensió de gènere en totes les seves actuacions, a fi de promoure una política activa i visible d'integració de la perspectiva de gènere en totes les polítiques i els programes, perquè s'analitzin, abans d'adoptar decisions, els possibles efectes en les dones i els homes.

La transversalitat es crea per aportar la capacitat d'actuació en determinades qüestions que per la seva estructura clàssica no està preparada. Així doncs, les polítiques de dones són pioneres a utilitzar la transversalitat i és des d'aquí que es generalitza i s'acaba aplicant aquesta metodologia de treball en sentit ampli a la resta de polítiques públiques.

Es tracta d'una estratègia per aconseguir que les experiències i les preocupacions de les dones i els homes formin part integrant del disseny, l'aplicació, el seguiment i l'avaluació de les polítiques i els programes en totes les esferes polítiques, econòmiques i socials, de manera que les dones i els homes se'n beneficiïn en condicions d'igualtat i s'eviti que la desigualtat es perpetui. El seu objectiu final és assolir la igualtat de gènere.

La pràctica de la incorporació de la transversalitat de gènere, com a metodologia de treball, posa de manifest la necessitat de modificar la cultura de treball, el disseny organitzatiu i la gestió relacional de les administracions públiques. Per poder integrar la perspectiva de gènere i aplicar la pràctica metodològica de la transversalitat, és imprescindible transformar les dinàmiques de treball i la cultura organitzativa de les diferents administracions públiques.

La transversalitat de gènere incideix en tres àmbits:

- ▶ Àmbit estratègic: a partir del compromís polític, s'han de potenciar relacions amb els agents socials i els interlocutors externs per incorporar la perspectiva de gènere en la planificació, el desenvolupament i l'avaluació de la política pública.
- ▶ Àmbit institucional: instaurar la perspectiva de gènere en el funcionament i les pràctiques de les organitzacions i els departaments mateixos.

- ▶ Àmbit operatiu: incorporar la perspectiva de gènere en els instruments i programes de desplegament i de gestió tècnica de les polítiques sectorials.

Els mecanismes de treball transversal es reforcen amb mecanismes de coordinació i cooperació; generació i transferència de coneixement; desplegament normatiu; canals d'informació i comunicació; procediments de treball conjunt, i seguiment i avaluació.

La millora de la qualitat de vida en aquestes zones és un gran repte social i polític que s'ha d'abordar de manera transversal i des de diferents fronts. Requereix la millora de les infraestructures de comunicacions, la millora dels serveis assistencials, la millora en la coresponsabilitat home-dona en les tasques familiars, la millora en els usos dels temps, etc., aspectes clau per tendir cap a una igualtat real i efectiva home-dona.

Els **objectius operatius** definits per implementar l'objectiu estratègic **Transversalitat** són:

- 1.1 Implementar la transversalitat de gènere en les polítiques del sector agrari i marítim de l'Administració de la Generalitat.
- 1.2 Promoure la millora de la formació de les dones de les zones rurals i àmbit marítim.
- 1.3 Impulsar la millora de la qualitat de vida en les zones rurals i marítimes.

Objectiu estratègic 2: Visibilitat i reconeixement

El medi rural i marítim presenta un conjunt de realitats molt diverses tot i que tenen unes característiques comunes, principalment pel que fa a l'àmbit laboral, on, en general, les dones han participat des de sempre d'una manera sovint informal, irregular i precària perquè el caràcter familiar de les empreses amaga el seu important paper en els treballs de producció, i majoritàriament adapten la feina a les seves responsabilitats familiars i domèstiques.

En molts casos la dona comparteix amb l'home les labors agràries assumint, en l'àmbit de l'explotació familiar principalment, bona part d'aquestes i aportant-hi tant béns com treball. Tot i així, gran part d'aquesta tasca manca de suficient reconeixement jurídic i de visualització, sense contrapartida a la seva aportació professional i laboral.

Per donar resposta a aquesta debilitat, s'ha definit aquest objectiu estratègic que vol impulsar actuacions que ajudin a fer visibles i reconèixer les tasques que les dones exerceixen dins del marc de l'explotació familiar agrària i de l'àmbit marítim,

els coneixements i les experiències de les quals són imprescindibles per a la cohesió social i el desenvolupament sostenible d'aquests sectors.

Per a l'assoliment d'aquest objectiu estratègic, la formació de qualitat és una peça clau per aconseguir canviar la situació laboral de les dones. També ho són les tecnologies de la comunicació i la informació (TIC) per avançar en la integració al mercat laboral en millors condicions.

Els **objectius operatius** definits per implementar l'objectiu estratègic **Visibilitat i reconeixement** són:

- 2.1 Millorar el reconeixement i la valoració social i econòmica de les dones de l'entorn rural i marítim.
- 2.2 Incrementar la titularitat i la cotitularitat de les explotacions agràries, pesqueres i aqüícoles de dones.
- 2.3 Visualitzar les dones de l'entorn rural i marítim en el llenguatge i les imatges publicitàries.
- 2.4 Avançar en el coneixement de les situacions que condicionen la qualitat de vida de les dones de l'entorn rural i marítim.
- 2.5 Promoure l'accés de les dones de l'entorn rural i marítim a la informació i incrementar la difusió dels recursos i serveis existents.

Objectiu estratègic 3: Emprenedoria, activitat econòmica i lideratge

Hi ha uns elements clau per entendre la capacitat emprenedora de les persones: capacitat de lideratge, competències, un bon model de negoci, etc.

Molts estudis assenyalen que el lideratge femení està caracteritzat per l'adopció de models i valors emergents: creació d'equips flexibles, orientació a l'avaluació i no al control, creació d'organitzacions obertes, establiment de directrius que potencien la cooperació, l'apoderament i generen autoritat moral. Tot això amb grans dosis d'intuïció i sensibilitat, facilitant la confiança dels treballadors i un alt nivell de compromís; una qüestió fonamental en un moment de profunda crisi econòmica com el que vivim.

Malgrat aquestes aptituds de les dones, hi ha una clara manca de lideratge femení en el món rural i marítim i encara hi ha una certa percepció que s'han d'adoptar valors tradicionalment masculins per poder progressar, quan cada vegada més es demanen valors i actituds -considerats com a femenins- per exercir el lideratge: conciliació, cooperació, coordinació, proximitat... En aquest sentit, cal fer esment

del model cooperatiu que basa el seu funcionament en l'acord i el consens, aspectes molt propers a la manera de ser inherent de la dona.

L'emprenedoria suposa un gran potencial socioeconòmic per a les dones, els ofereix un nou rol i estatus en la societat. Impulsar les iniciatives de les dones per esdevenir empresàries reforça el paper que té la dona en el sector i li dóna reconeixement social.

Aquest objectiu estratègic vol tenir en compte tant l'accés de les dones als nous jaciments de treball en el món rural (serveis a domicili, serveis especialitzats en gent gran, nens i joves amb dificultats d'inserció, turisme, elaboració i comercialització de productes alimentaris de qualitat, agricultura ecològica, comerç de proximitat, energies renovables, gestió forestal, etc.) com la detecció d'aquells factors que poden minimitzar dificultats per a l'emprenedoria i l'ocupació.

Els **objectius operatius** definits per implementar l'objectiu estratègic **Emprenedoria, activitat econòmica i lideratge** són:

Els objectius operatius definits per fomentar l'emprenedoria, l'ocupació i el lideratge femenins són:

- 3.1 Fomentar el desenvolupament de projectes empresarials per part de les dones.
- 3.2 Promoure la participació de la dona en la diversificació de les activitats econòmiques de l'entorn rural i marítim.
- 3.3 Impulsar el rol de la dona en l'entorn rural i marítim en el comerç de proximitat.
- 3.4 Fomentar l'ocupació de les dones de l'entorn rural i marítim, especialment en el sector agrari.

Objectiu estratègic 4: Participació

Aquest objectiu estratègic pretén impulsar actuacions que afavoreixin la participació de les dones del món rural i marítim en espais públics i de presa de decisions en els àmbits sindical, professional, cooperatiu i polític.

Les dones continuen tenint més obstacles i dificultats que els homes per accedir i mantenir posicions en llocs de presa de decisions. En aquest sentit, el *poder* en l'àmbit rural i agrari continua fortament masculinitzat. És important, per tant, veure fins a quin punt trobem, en aquest àmbit, el fenomen anomenat *sostre de vidre*, que fa referència al conjunt d'elements discriminatoris (visibles o invisibles) que marquen un límit difícil de sobrepassar per a la majoria de les dones en diferents esferes de la vida professional i pública.

En termes generals, les dones rurals i també les del sector marítim tenen una forta presència en les associacions culturals i de dones locals. No obstant això, la seva participació en estructures sindicals agràries, en cooperatives o en organitzacions polítiques diferents és encara avui lluny de la situació paritària. En aquest sentit, les dones estan subrepresentades en les cambres agràries, igual que en l'àmbit de les cooperatives, on es constata un grau baix de participació de les dones com a sòcies i membres dels seus òrgans de direcció.

Aquesta forta masculinització de les esferes de poder pot atribuir-se a la marcada divisió sexual del treball dels àmbits agraris com a factor cultural i d'identitat de gènere. Això suposa un esforç addicional per a les dones per tal de ser valorades i reconegudes.

Aquest objectiu operatiu està directament relacionat amb el concepte d'apoderament. En el context de la igualtat efectiva de dones i homes, l'apoderament fa referència al procés de presa de consciència individual i col·lectiva de les dones que els permet augmentar la seva participació en els processos de presa de decisions i d'accés a l'exercici de poder i a la capacitat d'influir.

L'accés i la participació de les dones en els llocs de presa de decisions s'aconseguirà a mesura que es vagi enfortint aquest apoderament que sens dubte posa en valor i promou el talent femení.

Un pas previ a la participació individualitzada de les dones en les diferents esferes d'intervenció pública és la dinamització del teixit associatiu com un instrument que a través de la col·lectivitat doni poder a les dones que de manera aïllada tindrien més difícil la participació.

Els **objectius operatius** definits per implementar l'objectiu estratègic **Participació** són:

- 4.1 Dinamitzar el teixit associatiu femení del món rural i pesquer, potenciant la seva presència i participació en tots els àmbits.
- 4.2 Incrementar la participació de les dones en els òrgans de decisió de l'entorn rural i marítim en l'àmbit sindical, professional, cooperatiu i polític.

6.3 Tipologies d'actuació

Les actuacions concretes que s'establiran en el marc d'aquest Programa es detallaran en un document complementari, que serà aprovat anualment tal com explica l'apartat 3.2 i que recollirà totes aquelles actuacions tant del

DAAM com d'aquells departaments de la Generalitat o ens adscrits que realitzin accions que puguin tenir impacte de gènere en el sector rural i marítim.

En aquest sentit, aquest Programa pretén fomentar mecanismes d'intercanvi i transferència de coneixement entre els diferents departaments de la Generalitat, ens públics i entitats associatives de dones del sector, i alhora activar sinergies per avançar envers una igualtat efectiva d'homes i dones.

Les actuacions que s'estableixin en el marc d'aquest Programa hauran de respondre a alguna de les tipologies següents, d'acord amb les del Pla estratègic de dones de la Generalitat de Catalunya 2012-2015:

1. Accions de creació i/o gestió de prestacions de servei, econòmiques i tecnològiques

- 1.1 Accions de creació i/o modificació de prestacions de serveis.
- 1.2 Gestió de continuïtat de prestació de serveis.
- 1.3 Ajuts i prestacions econòmiques.
- 1.4 Prestacions tecnològiques.

2. Accions normatives

- 2.1 Impuls normatiu.
- 2.2 Informes d'impacte de gènere.
- 2.3 Desagregació de dades / sexe.
- 2.4 Modificació de normativa.

3. Accions de difusió i sensibilització

- 3.1 Campanyes de sensibilització.
- 3.2 Elaboració i difusió d'estadístiques, informes.
- 3.3 Exposicions.
- 3.4 Espais i recursos de difusió, pàgines web.
- 3.5 Publicacions, tríptics i materials.
- 3.6 Trobades, taules rodones, jornades, debats, congressos.

4. Accions formatives i de recerca

- 4.1 Estudis.
- 4.2 Material didàctic.
- 4.3 Plans de formació.
- 4.4 Seminaris, tallers, cursos, mòduls, assignatures.

5. Accions de coordinació, seguiment i avaluació

- 5.1 Protocols, manuals de procediment, instruccions, circuits, recomanacions.

- 5.2 Elaboració d'informes de seguiment.
- 5.3 Intercanvi d'experiències.
- 5.4 Reunions, comissions i grups de treball.

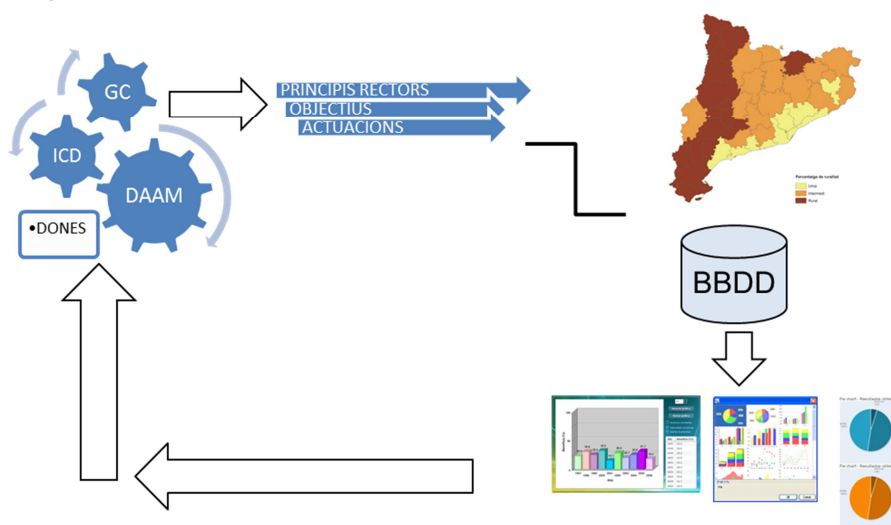
6.4 Instruments de coordinació, seguiment i avaluació

Sota la direcció i el lideratge del DAAM, el Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015 s'articula tècnicament per mitjà del Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials que, a partir del Decret 336/2011, de 10 de maig, de reestructuració del Departament, integra a les seves funcions la de “supervisar l'execució de les actuacions en matèria de polítiques transversals de dones en l'àmbit del Departament, d'acord amb les directrius recollides en els plans aprovats pel Govern”. Així doncs, el Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials aporta la capacitat tècnica i executiva per impulsar, executar i dur a terme el seguiment i l'avaluació del Programa.

L'eina bàsica per al seguiment de l'estat d'execució del Programa són les actuacions anuals, on es concreten el conjunt d'accions que es porten a terme i els indicadors que permeten fer un monitoratge i control de les dades per tal d'avaluar-ne el grau d'execució. El balanç anual es recollirà en una memòria.

És des del coneixement des d'on es pot dotar de valor l'actuació política perquè esdevingui transformadora i eficaç. Coneixement que ha de contenir capacitat d'aplicabilitat i que alhora ha d'aportar valor a la planificació i l'acció pública. En aquest sentit, l'avaluació de les actuacions del Programa es considera una eina necessària de millora de les polítiques de dones, per avançar en el rendiment de comptes i responsabilitats sobre la gestió pública, millorar-ne els resultats obtinguts i incorporar-hi les recomanacions de millora.

Figura 26. Circuit d'elaboració, monitorització i control de les actuacions del Programa de dones del món rural i marítim

Així doncs, aquest Programa constitueix un full de ruta que ha de servir per continuar treballant els pròxims anys. El seu format obert marca les línies mestres per on s'hauran d'anar encaixant les actuacions necessàries per respondre en cada moment a l'evolució i a les necessitats de les dones, i aquestes accions s'aniran concretant i materialitzant amb la participació del sector mateix, i també de les diferents unitats i organismes del Govern que hi participen.

Els òrgans de seguiment del Programa són:

- ▶ La **Comissió Intradepartamental**, grup de treball creat per a la formulació i el seguiment del Programa, que integren representants del conjunt d'unitats directives del DAAM. Aquestes unitats estan implicades plenament en la formulació del Programa, despleguen les activitats que han programat i fan d'enllaç amb les entitats públiques del Departament a les quals estiguin vinculades per raó de les matèries.
- ▶ La **Comissió Interdepartamental** de seguiment del Pla estratègic de polítiques de dones 2012-2015, que depèn del Departament de Benestar Social i Família, que és l'òrgan de coordinació entre departaments.
- ▶ La **Comissió Tècnica** del Pla estratègic de polítiques de dones, que és el fòrum on cercar sinergies per desenvolupar les mesures i les accions que necessiten la implicació de diferents departaments de la Generalitat de Catalunya. En aquest àmbit, l'ICD acompanya el DAAM en tot el procés de formulació i desplegament del Programa.
- ▶ Les **Entitats associatives de dones rurals i marítimes** aporten coneixement i experiències per mitjà dels mecanismes d'intercanvi de coneixement i transferència que es defineixen en el marc del Programa i, en particular, mitjançant la seva participació en les jornades organitzades pel DAAM.

L'eina principal de difusió del Programa és el web del DAAM. Per aquest motiu, es potencia l'espai web creat a l'inici del procés d'elaboració del Programa, i també s'incentiva l'ús de les xarxes socials per a la difusió de continguts de gènere al sector.

7 Annex

7.1 Glossari de termes

Acció positiva: Mesures específiques que han d'adoptar els poders públics a favor de les dones per corregir situacions patents de desigualtat de fet respecte dels homes. Aquestes mesures seran temporals, raonables i proporcionades en relació amb l'objectiu perseguit en cada cas. Són mesures que corregeixen situacions socials discriminatòries preexistents, utilitzades per assegurar el gaudi efectiu del dret a la igualtat per part de les dones.

Hi ha molts tipus d'accions positives: entre les més conegudes, destaca el sistema de quotes, que té per objectiu corregir la minsa representació de les dones a la presa de decisió establint-ne una presència mínima en determinats àmbits, com les llistes electorals. També hi ha les mesures promocionals amb la finalitat de fer visibles les aportacions de les dones en el desenvolupament socioeconòmic; les mesures transformadores que pretenen incidir sobre els rols i estereotips de gènere i modificar les pràctiques socials discriminatòries, i les mesures de conscienciació per crear un estat d'opinió o sensibilització del problema. En definitiva, no hi ha una recepta universal, sinó que fa falta analitzar cada cas concret. La discrecionalitat dels poders públics està en l'elecció de l'acció positiva per al problema concret, no en l'obligació d'adoptar mesures en els supòsits d'existència de situacions de desigualtat.

Agent d'igualtat: Professional que ofereix assessorament especialitzat en matèria d'igualtat efectiva de dones i homes. Amb aquesta finalitat informa, proposa, dissenya, impulsa, coordina i avalua les actuacions de les organitzacions en matèria de transversalitat de gènere i accions positives per a l'avenç cap a la igualtat de dones i homes en l'exercici i gaudi dels seus drets socials.

Androcentrisme: Forma de sexisme que considera el masculí com a centre de l'univers, paràmetre d'estudi i anàlisi de la realitat, i a les dones éssers dependents i subordinats als homes. Referir-se a "l'home" quan es pretén parlar de tota la Humanitat és un exemple de pensament androcèntric.

Apoderament: Traducció literal del terme anglès *empowerment* que significa *guanyar poder*. En el context de la igualtat efectiva de dones i homes, fa referència al procés de presa de consciència individual i col·lectiva de les dones que els permet augmentar la seva participació en els processos de presa de decisions i d'accés a l'exercici de poder i a la capacitat d'influir.

Avaluar: Aplicar un model o una metodologia d'intervenció capaç de produir informació vàlida i fiable que permeti establir judicis sobre quins són els resultats d'una determinada actuació.

- ▶ Aquesta metodologia implica l'ús d'un o més criteris d'avaluació:
  - a. Eficàcia: mostra si la intervenció ha aconseguit els objectius previstos.
  - b. Eficiència: mostra la relació entre els recursos utilitzats i els resultats obtinguts.
  - c. Equitat: determina la contribució de la intervenció en el benestar social de dones i homes.
  - d. Pertinència: mostra en quina mesura la intervenció s'ajusta a les prioritats de la comunitat.
  - e. Sostenibilitat: valora si els resultats de la intervenció perduren malgrat que es puguin produir canvis tècnics o de l'entorn.

- ▶ Segons el moment en què es dugui a terme l'avaluació, es distingeixen els tipus següents:
  - a. *Ex-ante* o prèvia: es realitza abans de prendre la decisió, per tant es relaciona amb la identificació de necessitats, el disseny del programa i la seva planificació.
  - b. *On-going* o intermèdia: subministra informació sobre el funcionament de la intervenció amb l'objectiu d'adoptar dos tipus bàsics de decisió:
    - i. determinar la continuïtat del programa,
    - ii. en el supòsit que la continuïtat quedi justificada, acordar si es manté la formulació inicial o bé es redefeixen els objectius i els reptes proposats.
  - c. *Ex-post* o posterior: valora els efectes i els resultats aconseguits, en quina mesura aquests efectes són atribuïbles a la intervenció i, finalment, permet d'extreure experiències per a projectes futurs.
  - d. Impacte: mesura el manteniment dels efectes i els resultats de la intervenció a mitjà i llarg termini.

- ▶ Segons qui s'encarregui d'avaluar, es distingeix:
  - a. Avaluació externa: aquella produïda per persones expertes que no pertanyen a l'organització.
  - b. Avaluació interna: es produeix per persones especialistes que pertanyen a l'organització promotora o gestora.

Avaluació de gènere: Verificació de l'aplicació i impacte de les qüestions de gènere en els procediments. El principal objectiu d'una avaluació de gènere és valorar l'efecte que una proposta d'actuació té sobre les dones i els homes, per neutralitzar els efectes discriminatoris i fomentar la igualtat.

Comunicació amb enfocament de gènere: Acció de transmetre informació amb la intenció de crear expectatives i plantejar exigències de la persona interlocutora. Els processos de comunicació són eines socials en els quals homes i les dones, per raons de gènere, estableixen relacions diferents i desiguals tant en l'accés com en l'ús i el control dels mitjans i dels missatges.

Desigualtat: Situacions de manca d'igualtat social entre dones i homes que només poden ser explicades a partir del sistema de valors determinat pel gènere.

Diferència: Diversitat que presenta la vida humana, les diferències entre les persones, dones i homes i dins de les dones i els homes. Diferència i igualtat no són conceptes oposats, perquè a diferència s'oposa identitat (semblança total) i a igualtat, desigualtat. No totes les diferències són injustes ni tenen per què produir desigualtats ni molt menys dominacions. El concepte de diferència té un caràcter positiu i ha de considerar-se una potencialitat i una riquesa.

Discriminació: Acte d'aplicar de manera arbitrària una distinció, exclusió, restricció, preferència o segregació sobre una persona o un col·lectiu que atempta contra la igualtat a partir de criteris determinats com el sexe, la ideologia, l'edat, l'orientació sexual, la religió o la discapacitat, entre d'altres.

Discriminació per raó de sexe: Limitació o anul·lació de l'exercici de drets en qualsevol àmbit a causa del sexe d'una persona. També es considera discriminació per raó de sexe qualsevol tracte advers o l'efecte que pateixi una persona com a conseqüència de la presentació per part seva de queixa, reclamació, denúncia, demanda o recurs, de qualsevol tipus, destinat a impedir la seva discriminació i a exigir el compliment efectiu del principi d'igualtat.

Discriminació directa per raó de sexe: Discriminació que es produeix quan una persona sigui, hagi estat o pogués ser tractada, en consideració al seu sexe, de manera menys favorable que una altra en situació comparable.

Discriminació indirecta per raó de sexe: Discriminació que es produeix quan una disposició, criteri o pràctica aparentment neutra i imparcial produeix un desavantatge particular a persones d'un sexe respecte a persones de l'altre sexe. Normalment és difícil detectar-la, ja que habitualment, de manera involuntària o inconscient, forma part de la cultura de l'organització en les seves pràctiques, costums, formes de relacionar-se, etc. De vegades, la discriminació indirecta és producte de discriminacions prèvies que han conformat les polítiques, les pràctiques i la composició de l'organització.

Discriminació per embaràs o maternitat: Qualsevol tracte desfavorable a les dones relacionat amb l'embaràs o la maternitat té la consideració de discriminació directa per raó de sexe.

Discriminació múltiple: Desavantatge social produït en una persona o en un grup per la suma de més d'un factor que pot donar lloc a discriminació. En el context de la igualtat de dones i homes, la discriminació múltiple està relacionada amb la connexió entre el gènere i factors com l'ètnia, l'edat, l'estatus socioeconòmic, l'orientació sexual, la diversitat funcional, la localització geogràfica, el nivell educatiu o models de socialització al país d'origen.

Diversitat: La igualtat efectiva s'ha d'aconseguir garantint els drets de les dones i dels homes sense exclusions, de manera que s'atengui la seva singularitat i diversitat, que es facin visibles, es nomenin i reconeguin les diferències i les particularitats territorials, culturals, ètniques, religioses, personals, d'edat, estat de salut, socioeconòmiques, i d'orientació i identitat sexual.

Estudis de les dones: Suposen la creació i el desenvolupament d'un corpus teòric que tingui en compte l'existència de les dones. Pretenen la incorporació de la perspectiva feminista als estudis i les investigacions. Inicialment, això es va produir en les Ciències Socials, és a dir, es va tractar d'incorporar les preocupacions, les reivindicacions i els interessos de les dones als estudis jurídics, als literaris, a la sociologia, a l'antropologia i a la història, principalment. Aquests estudis van intentar trencar el predomini del punt de vista masculí que estava generalitzat en tots els camps científics i van pretendre, sobretot, superar l'absència de les dones de les institucions universitàries. Els Estudis de les Dones no haguessin existit sense el moviment feminista i van aconseguir col·locar el tema de la igualtat entre els homes i les dones a l'agenda política de la majoria dels països.

Estudis de gènere: S'ocupen de les relacions entre els homes i les dones. Al llarg dels darrers anys, s'ha passat dels Estudis de les Dones als Estudis de Gènere, en els quals s'intenta elevar l'estatut epistemològic de la sociologia, la història i l'antropologia deixant a part l'exigència d'incorporar l'estudi i l'anàlisi de les relacions entre els homes i les dones en totes aquestes ciències.

Estereotips de gènere: Conjunt de clixés, concepcions i opinions sobre els comportaments que es consideren adequats per a homes i per a dones. Són idees preestablertes, simplificades i rígides que situen les dones en un pla menys valorat. Donen lloc a expectatives diferents per a dones i a homes, i limiten la construcció de la personalitat d'unes i altres.

Feminisme: Corrent de pensament i pràctica política, que en el seu moment es va anomenar moviment d'alliberament de les dones, per denunciar la desigualtat social de gènere i la situació que pateixen les dones com a grup de l'opressió, dominació i explotació a què han estat sotmeses per part dels homes, i exigeix canvis polítics per transformar la societat.

Gènere: Construcció social i cultural basada en les diferències biològiques entre els sexes que assigna diferents característiques emocionals, intel·lectuals, rols i comportaments a homes i dones. El gènere s'aprèn, s'educa de manera diferent des dels diferents agents socialitzadors. No pot entendre's com un element estàtic i universal, ja que allò que es considera femení i masculí canvia en el temps i en els entorns culturals.

Igualtat efectiva de dones i homes: Situació social que inclou una quàdruple significació:

- a. Igualtat formal, com a afirmació de la igualtat de drets entre dones i homes a la normativa.
- b. Igualtat de tracte, com a absència de tota discriminació directa i indirecta per raó de sexe.
- c. Igualtat d'oportunitats, com a compensació de les desigualtats existents en les condicions i posicions de dones i homes.
- d. Equitat de gènere, com a valoració i presa en consideració de la diversitat i les diferències entre dones i homes.

Indicador de gènere: Mesura, nombre, fet, opinió o percepció que mostra la situació específica de les dones i dels homes, i també els canvis socials que es produeixen en les relacions de gènere a través del temps i l'evolució cap a la igualtat efectiva en els diferents camps de l'activitat humana.

Informació útil des de la perspectiva de gènere: Conjunt de dades que mostren les diferències, desigualtats i similituds entre dones i homes. Això implica que s'ha de treballar tenint en compte de manera permanent la variable sexe i la categoria gènere.

Informe d'impacte de gènere: Document escrit que recull de manera sistemàtica una avaluació de gènere. Es poden identificar i classificar els continguts que ha de tenir un informe d'impacte de gènere en quatre blocs bàsics d'informació:

- a. Diagnòstic sobre la situació de partida de dones i homes.
- b. Previsió de com incidirà el projecte sobre la situació de partida identificada.
- c. Valoració dels efectes del projecte respecte de l'avenç de la igualtat.
- d. Formulació de propostes de millora per garantir els resultats del projecte.

Necessitats segons el gènere: Els papers que desenvolupen els homes i les dones a les societats i institucions existents són, en general, diferents; això implica que les seves necessitats també difereixen. Habitualment es distingeixen dos tipus de necessitats:

- a. Necessitats estratègiques, enteses com tot allò que cal remeiar per superar la posició subordinada de les dones als homes en la societat i, per tant, tenen a veure amb la potenciació de les dones. Aquestes necessitats varien segons el context social, econòmic i polític en el qual es formulen. Normalment, concerneixen problemes d'igualtat tals com capacitar les dones perquè tinguin igual accés a les oportunitats de treball i de formació, a una remuneració igual que la dels homes per un treball d'igual valor, al dret a la propietat de la terra i a altres béns de capital importància, a la prevenció de l'assetjament sexual en el treball i de la violència masclista, i a la llibertat d'elecció sobre la seva maternitat. Remeiar-les comporta una lenta transformació dels costums i els convencionalismes tradicionals d'una societat.
- b. Necessitats pràctiques, que neixen de les condicions reals que les dones i els homes experimenten a causa dels rols que tenen assignats en la societat. Solen estar referides a les dones com a mares, mestresses de casa i proveïdores de les necessitats bàsiques de la família, i concerneixen deficiències en els medis de vida i condicions de treball, tals com aliments, aigua, habitatge, ingressos, atenció sanitària, etc. Per a les dones que es troben en els nivells socioeconòmics inferiors, aquestes necessitats estan lligades sovint a estratègies de supervivència. Atendre solament aquestes necessitats només perpetua els factors que mantenen les dones en una posició desavantatjosa en les seves societats, no promou la igualtat entre els gèneres.

Paritat o representació equilibrada: Participació d'homes i dones de manera que la presència d'un o un altre sexe no sigui inferior al 40% ni superior al 60%.

Patriarcat: Sistema social, encara vigent, en el qual està institucionalitzat el domini dels homes sobre les dones. El que anomenem societat patriarcal tan sols és l'arrelament de les idees de jerarquia i poder vinculades a allò masculí, a la figura del pare. Aquest sistema social estableix una assignació jerarquitzada de rols i espais, i atribueix a dones i a homes diferents treballs, responsabilitats i obligacions. Aquesta atribució diferenciada produeix:

- a. Una divisió sexual de l'espai públic, privat, domèstic. Els homes disposen d'un espai privat, que és un temps propi, que els permet projectar en l'espai públic, mentre que l'espai privat de les dones es confon amb l'espai domèstic.
- b. Una divisió sexual de funcions per a la producció i reproducció. Aquesta distinció produeix una jerarquització del treball entre el treball domèstic i de cura (sense valor social i no retribuït), i el treball productiu (amb reconeixement social i remunerat).

Perspectiva de gènere: Estratègia de treball i sistema d'anàlisi que permet conèixer de manera separada la situació de dones i homes, prendre en consideració les seves diferències i identificar les desigualtats de gènere. Aquesta perspectiva permet explicar de quina manera afecten les relacions històricament establertes entre homes i dones sobre les oportunitats, la qualitat i l'estil de la vida de les persones. La perspectiva de gènere ha de visualitzar:

- a. Rols, estereotips i diferents responsabilitats socials de dones i homes.
- b. L'accés, l'ús i el control diferenciat de dones i d'homes dels recursos existents.
- c. Els problemes, les necessitats i les expectatives d'homes i dones de manera diferenciada.

El propòsit d'aquesta perspectiva és doble: detectar les desigualtats i donar-hi respostes per corregir-les.

Pla d'igualtat: Conjunt de mesures que adopta una organització en un període de temps determinat per assolir l'objectiu de la igualtat de dones i homes, i eliminar la discriminació per raó de sexe.

Polítiques de dones: Conjunt de mesures que adopta una organització que incorpora la visió, els valors i el fer de les dones, i també accions específiques dirigides a les dones a fi de promoure la transformació de la societat i posar en valor les habilitats més vinculades a aquestes.

Pressupostos amb enfocament de gènere: Representen una iniciativa recent que té per objectiu analitzar els pressupostos d'un govern o institució per establir l'impacte diferenciat dels ingressos i les despeses sobre les dones i els homes. Els pressupostos de gènere no són elaborats separant dones i homes, sinó que són un intent de desglossar i desagregar els pressupostos generals d'una institució d'acord amb el seu impacte sobre els homes i les dones, tenint en compte les relacions de gènere que s'estableixen en la societat. Els pressupostos de gènere permeten avaluar si les organitzacions compleixen els seus compromisos amb les polítiques d'igualtat.

Recursos: Es defineixen com els mitjans per a l'assoliment d'objectius. Segons la perspectiva de gènere, es pot analitzar com dones i homes decideixen, utilitzen i es distribueixen els diferents recursos de temps, treball, diners, espai, etc. De cada recurs que anem a analitzar, hem de donar resposta a les preguntes següents:

- a. Qui fa què?
- b. Qui té accés a què?
- c. Qui té el control sobre què?
- d. Quines diferències hi ha i per què?

Rols de gènere: Conjunt de tasques i funcions assignades a les persones en funció del seu gènere. Representen les diferents funcions que s'exerceixen quotidianament. El gènere o l'expectativa social es concreta a través dels rols.

Sexisme: Conjunt d'actituds i comportaments que mantenen en situació d'inferioritat i subordinació el sexe femení. És present en les manifestacions de la vida social i en tots els àmbits de les relacions humanes.

Sexe: Diferències biològiques entre dones i homes. Conjunt de característiques biològiques, físiques i anatòmiques que diferencia els éssers humans en dones i homes. El sexe no determina necessàriament el comportament de les persones. En els processos de producció d'informació, el sexe és una variable d'anàlisi que mostra el percentatge de dones i homes per a una variable respecte de la població.

Sistema sexe-gènere: Conjunt de pràctiques, símbols, representacions, normes i valors que les societats elaboren a partir de les diferències sexuals. Representa la manera en què se socialitzen les persones segons el seu sexe de pertinença. El sistema sexe-gènere ens ajuda a pensar i a entendre millor les diferències entre els homes i les dones perquè ajuda a conèixer i a destruir l'aspecte natural dels estereotips més arrelats. Ajuda a elaborar, també, un saber que tingui en compte aquestes diferències, però que entengui quins són els seus orígens, i que adverteixi que els seus orígens són socials, no són naturals ni biològics.

Socialització de gènere: Transmissió de les diferències construïdes socialment de manera constant i arrelada de tal manera que són apreses des de la infantesa i per això apareixen com a naturals. En la socialització intervenen diferents agents socials amb diferents papers: la família, el sistema educatiu, els mitjans de comunicació, el sistema econòmic, etc.

Transversalitat de gènere: Metodologia d'actuació que implica l'aplicació de les polítiques d'igualtat a les polítiques generals. Busca d'incorporar la perspectiva de gènere en la presa de decisions, la planificació, la posada en marxa i l'avaluació del conjunt de les polítiques i intervencions públiques de manera transversal en tots i cadascun dels sectors, àmbits o actuacions on intervenen. El punt de partida de l'elaboració de l'estratègia de la transversalitat de gènere és la convicció que les desigualtats de gènere deriven d'unes estructures socials i culturals modelades sobre estàndards neutres-masculins. Per això, aquesta estratègia pretén introduir a totes les polítiques la consciència que la societat està formada per homes i dones que no sempre tindran les mateixes necessitats, expectatives ni preferències..

Ús no sexista i inclusiu dels llenguatges: Implica visualitzar dones i homes en els missatges i continguts, tant en la comunicació escrita com en l'oral, amb la finalitat que unes i d'altres se sentin igualment reconegudes/uts. No podem parlar de llenguatge sexista, sinó de l'ús sexista del llenguatge.

Usos del temps: Els estudis i les investigacions demostren que dones i homes usen el temps de maneres diferents. Elles i ells utilitzen diferents temps per als seus treballs remunerats, no remunerats, l'estudi, el lleure i les necessitats personals. En termes generals, les dones dediquen més del seu temps personal a les tasques domèstiques i de cura i els homes al treball remunerat, la qual cosa sens dubte comporta, entre d'altres conseqüències, diferències en el nivell d'autonomia d'unas i d'altres.

Per saber-ne més - enllaços d'interès: *100 paraules per a la igualtat*. Comissió Europea. http://www.europarl.europa.eu/transl_es/plataforma/pagina/celter/glosario_genero.htm

7.2 Bibliografia

- BAYLINA, MIREIA; GARCIA RAMON, MA DOLORS. *De la invisibilitat a l'agricultura ecològica: dona i gènere als estudis rurals*. Departament de geografia UAB. 2001.
- BINIMELIS ADELL, ROSA. "A sol i serena: dones, món rural i pagesia". Quaderns de l'Institut Català de les Dones 12, 2008.
- COMISSIÓ EUROPEA. DEPARTAMENT TEMÀTIC DE POLÍTIQUES ESTRUCTURALS I DE COHESIÓ. *El papel de las mujeres en el desarrollo sostenible de las zonas de pesca europeas*, 2008.
- COMISSIÓ EUROPEA. *L'Estratègia europea per a la igualtat 2010-2015*, 2010.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. INSTITUT CATALÀ DE LES DONES. COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA. *Gènere i mitjans de comunicació. Eines per visibilitzar les aportacions de les dones*, 2011.
- DOMÍNGUEZ I AMORÓS, MÀRIUS; MONLLOR I RICO, NEUS; SIMÓ I SOLSONA, MONTSE. "Món rural i joves. Realitat juvenil i polítiques de joventut als municipis rurals de Catalunya". *Col·lecció Estudis* 31. Departament d'Acció Social i Ciutadania - Secretaria de Joventut, 2010.
- EUROSTAT. *Pocketbooks Agriculture. Main Statistics 2005-2006*, 2007.

- FUNDACIÓ DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA: INNOVACIÓ I FORMACIÓ. *Emprenedoria en femení: 12 històries de dones crack*. M. Dolors Muñoz i Soler i Pilar Presas i Maynegre, 2011.
- FUNDACIÓ DEL MÓN RURAL. *Atles de la nova ruralitat*, 2009.
- FUNDACIÓ DEL MÓN RURAL. *Projecte Rudona*, 2007-2010.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, FUNDACIÓ DEL MÓN RURAL I ARCA. *Projecte Odisseu*, 2011.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. INSTITUT CATALÀ DE LES DONES (ICD). *Pla estratègic de polítiques de dones 2012-2015*.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA, ALIMENTACIÓ I MEDI NATURAL. *Programa de desenvolupament rural (PDR) 2007-2013*.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA, ALIMENTACIÓ I MEDI NATURAL. *Pla estratègic de recerca, innovació i transferència agroalimentària de Catalunya 2013-2020*.
- GLOBAL ENTREPRENEURSHIP MONITOR (GEM). *Informe executiu Catalunya 2012*.
- MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO. *Situación de la mujer en el sector pesquero español*, 2010.
- MINISTERIO DE AGRICULTURA. ALIMENTACIÓN Y MEDIO AMBIENTE. *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*, 2011.
- MINISTERIO DE AGRICULTURA. ALIMENTACIÓN Y MEDIO AMBIENTE. *Buenas prácticas que favorecen la conciliación en el medio rural*, 2013.
- MINISTERIO DE MEDIO AMBIENTE Y MEDIO RURAL Y MARINO. MUJERES FUNDACIÓN Y COOPERATIVAS AGROALIMENTARIAS SOMOS FUTURO. *Estudio sobre la participación de las mujeres en las cooperativas agroalimentarias*, 2010.
- OCDE. *El nou paradigma rural: polítiques i governança*, 2006.
- UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID (UCM). *La brecha digital de género en España: análisis multinivel*. Observatorio e-Igualdad, 2011.

- UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (UAB). DEPARTAMENT D'ECONOMIA APLICADA. *Revista d'Estudis Agraris i Pesquers* núm. 226, 2010.
- VILADOMIU, LOURDES; ROSELL, JORDI; VAILLANY, YANCY; ZAMORA, ANNA. CENTRE D'ECONOMIA INDUSTRIAL. "Document d'Economia Industrial" núm. 21. *Empresas y empresarios en las comarcas rurales de Catalunya*, 2004.

Generalitat de Catalunya

**Departament d'Agricultura, Ramaderia,
Pesca, Alimentació i Medi Natural**